

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kuvaohjelmien tarkastamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki kuvaohjelmien tarkastamisesta ja laki Valtion elokuvatarkastamosta sekä muutettavaksi rikoslakia ja televisio- ja radiotoiminnasta annettua lakia.

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien tarkastamista koskevat säännökset ehdotetaan koottaviksi lakiin kuvaohjelmien tarkastamisesta. Tarkastusviranomaista koskevat säännökset sisältyisivät lakiin Valtion elokuvatarkastamosta. Lait korvaisivat nykyisen elokuvien tarkastuksesta annetun lain, video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain sekä elokuvien tarkastuksen toimitamisesta annetun lain.

Kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevat säännökset yhdenmukaistettaisiin. Samalla eräät nykyisin asetuksella annetut säännökset siirrettäisiin tarpeellisilta osiltaan lain tasolle.

Kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskeva lainsäädäntö saatettaisiin vastaamaan hallitusmuodon ja 1 päivänä maaliskuuta 2000 voimaan tulevan uuden perustuslain sananvapaussäännöksiä.

Lasten erityissuojeluun perustuvien näkökohtien vuoksi kuvaohjelmien ennakkotarkastus rajoitettaisiin koskemaan vain kuvaohjelman julkista esittämistä ja levittämistä alaikäisille.

Kuvaohjelmaa ei saisi julkisesti esittää eikä levittää 18 vuotta nuoremmille, ellei ohjelmaa olisi tarkastettu ja hyväksytty heille esitettäväksi ja levitettäväksi. Kielto, kuten myös kuvaohjelman tarkastuspäätös, koskisi yhtäläisesti sekä kuvaohjelman julkista esittämistä että sen levittämistä. Kielto koskisi jokaista, joka julkisesti esittäisi kuvaohjelmia tai levittäisi niitä. Kiellon rikkominen olisi rangaistava teko. Kuvaohjelmaa ei saisi hyväksyä esitettäväksi ja levitettä-

väksi 18 vuotta nuoremmille, jos ohjelma väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla olisi omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Tarkastusviranomainen voisi hyväksyä kuvaohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi alaikäisille niin, että siitä poistetaan lasten kehitykselle haitallisiksi arvioidut kohdat.

Tarkastusviranomainen voisi hyväksyä kuvaohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi 15, 11 tai 7 vuotta täyttäneille taikka kaiken ikäisille. Kuvaohjelman esittäminen olisi kuitenkin sallittua ohjelmalle määrättyä ikärajaa kahta vuotta nuoremmallekin lapselle silloin, kun hän on 18 vuotta täyttäneen seurassa.

Ennakkotarkastusvelvollisuudesta vapautettaisiin vuorovaikutteiset ohjelmat, kuten video- ja tietokonepelit, sekä eräät laissa sisältönsä ja käyttötarkoituksensa perusteella yksilöidyt kuvaohjelmatyypit. Tarkastuksesta vapautettu ohjelma voitaisiin kuitenkin määrätä tarkastettavaksi, ja tarkastusviranomaisen olisi kiellettava lasten kehitykselle haitallisen ohjelman esittäminen ja levittäminen alaikäisille.

Tarkastusviranomainen voisi antaa luvan esittää tarkastamattomia kuvaohjelmia 18 vuotta nuoremmille kuvaohjelmien esittämistä varten järjestettävässä erityisessä tilaisuudessa. Tarkastuttamisvelvollisuudesta vapautetuista kuvaohjelmista olisi ennen niiden esittämistä ja levittämistä tehtävä tarkastusviranomaiselle ilmoitus.

Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotettu laki koskisi myös kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön pitämistä televerkon välityksellä yleisön saatavilla. Tällaisen palvelun tarjoaja saisi pitää 18 vuotta nuorempien saatavilla vain heille ehdotetun lain mukaan

esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyjä sekä tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia ja niiden ohjelmasisältöjä. Palvelun tarjoajan olisi siten samaan tapaan kuin kuvaohjelmien muidenkin levittäjien huolehdittava siitä, että tarkastamattomia ohjelmia pidetään hänen tarjoamassaan palvelussa ainoastaan täysi-ikäisten käyttäjien saatavilla.

Televisiolähetyksessä kuvaohjelman saisi vastaisuudessakin esittää sitä ennakolta tarkastuttamatta siten kuin siitä televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa säädetään.

Kuvaohjelmien tarkastusviranomaisena olisi myös vastaisuudessa Valtion elokuva-tarkastamo, joka myös nykyisin huolehtii sekä elokuvien että muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta.

Tarkastusviranomaisen pitäisi rekisteriä sille ilmoitetuista tarkastamattomista ja sen tarkastamista kuvaohjelmista. Jokaisella olisi oikeus saada kuvaohjelmarekisteristä tietoja. Lisäksi tarkastusviranomaisen tulisi julkaista määräajoin luettelo tarkastetuista kuvaohjelmista. Kuvaohjelmien tarkastamisesta perittäisiin nykyiseen tapaan tarkastusmaksu.

Muutosta tarkastusviranomaisen päätökseen kuvaohjelman tarkastamista, hyväksymistä ja luokittelemista koskevassa asiassa sekä erityistä esitystilaisuutta koskevassa lupa-asiassa haettaisiin valittamalla valtion elokuvalautakunnalta. Lautakunnan päätökseen haettaisiin muutosta valittamalla korkeimmalta hallinto-oikeudelta.

Ehdotuksen mukaisesti levitettävään ja levitet-

tävään kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen olisi tehtävä selvästi havaittava merkintä, josta tulisi ilmetä kuvaohjelman keskeiset tunnistetiedot sekä tarkastusviranomaisen tekemien kuvaohjelmaa koskevien päätösten sisältö.

Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta sisältäisi rangaistussäännöksen, jonka nojalla tuomittaisiin se, joka tahallaan esittää tai levittää alaikäisille kuvaohjelmaa, jota ei ole hyväksytty alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi siten kuin laissa säädetään tai jonka esittäminen ja levittäminen 18 vuotta nuoremmille on ehdotetun lain nojalla kielletty. Rangaistavaa olisi myös sellaisen kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen, josta ei ole tehty tarkastusviranomaiselle laissa tarkoitettua ilmoitusta taikka jossa tai jonka yhteydessä ei ole laissa tarkoitettuja merkintöjä. Rangaistusuhkana olisi sakko.

Rikoslain väkivaltakuvauksen levittämistä koskevaa rangaistussäännöstä ehdotetaan tarkistettavaksi uutta lakia vastaavaksi samoin kuin rikoslakiin lisättäväksi rangaistussäännös kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäisille.

Lisäksi televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain lasten kehitykselle haitallisia ohjelmia koskeva säännös ehdotetaan muutettavaksi sanonnaltaan yhdenmukaiseksi kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain vastaavan säännöksen kanssa.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	5
1. Johdanto	5
2. Nykytila	6
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	6
Hallitusmuoto	6
Elokuvatarkastuslaki	7
Laki elokuvien tarkastuksen toimittamisesta	9
Videotarkastuslaki	11
Laki televisio- ja radiotoiminnasta	14
Rikoslaki	14
Pakkokeinolaki	15
Kokoontumislaki	16
Ikärajojen asettaminen elokuville ja muille kuvaohjelmille	16
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö	17
Suomen kansainväliset velvoitteet	17
Kuvaohjelmia koskeva sääntely muissa pohjoismaissa	18
Kuvaohjelmia koskeva sääntely eräissä muissa maissa	22
2.3. Nykytilan arviointi	23
Ennakkotarkastusjärjestelmän suhde hallitusmuodon perusoikeussäännöksiin	23
Nykyisen sääntelyn kaksijakoisuus	24
Televisiotoiminta ja tilausohjelmapalvelut	25
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	25
3.1. Tavoitteet	25
3.2. Keskeiset ehdotukset	26
Kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevan sääntelyn yhtenäistäminen	26
Kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen	26
Ennakkotarkastusvelvollisuus	26
Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat ja ikärajaluokitus	27
Tarkastuksesta vapautetut kuvaohjelmat ja ilmoitusvelvollisuus	27
Kuvaohjelman esittäminen televisiossa	27
Tilausohjelmapalvelu	27
Tarkastusviranomaisen ja kuvaohjelmarekisteri	28
Tarkastusmaksu	28
Muut keskeiset ehdotukset	28
4. Esityksen vaikutukset	29
4.1. Taloudelliset vaikutukset	29
4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	29
4.3. Vaikutukset yksilön asemaan	30
5. Asian valmistelu	31
5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto	31
Eduskunnan lausumat ja muut kannanotot	31
Valmisteluelimet	32
5.2. Lausunnot	32
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	32
6.1. Riippuvuus muista esityksistä	32

6.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista	32
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	34
1. Lakiehdotusten perustelut	34
1.1. Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta	34
1 luku. Yleiset säännökset	34
2 luku. Kuvaohjelman tarkastaminen ja luokittelu	36
3 luku. Kuvaohjelmia koskevat ilmoitukset ja merkinnät	50
4 luku. Tarkastusviranomaisen	53
5 luku. Muutoksenhaku	55
6 luku. Erinäiset säännökset	57
7 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset	59
1.2. Laki Valtion elokuvatarkastamosta	60
1.3. Rikoslaki	60
1.4. Laki televisio- ja radiotoiminnasta	62
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	62
3. Voimaantulo	63
4. Säättämisjärjestys	63
LAKIEHDOTUKSET	
1. Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta	64
2. Laki Valtion elokuvatarkastamosta	69
3. Laki rikoslain 17 luvun muuttamisesta	69
4. Laki televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 19 §:n muuttamisesta	70
LIITE	
Rinnakkaistekstit	
3. Laki rikoslain 17 luvun muuttamisesta	71
4. Laki televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 19 §:n muuttamisesta	72

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmästä säädetään nykyisin kahdella erillisellä perustuslainsäätämisyjärjestyksessä säädetyllä poikkeuslailla. Huhtikuun alusta 1966 voimaan tulleessa elokuvien tarkastuksesta annetussa laissa (299/1965), jäljempänä *elokuvatarkastuslaki*, säännellään elokuvien esittämistä ja vuoden 1988 alusta voimaan tulleessa video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetussa laissa (697/1987), jäljempänä *videotarkastuslaki*, video- ja muiden kuvaohjelmien levittämistä elinkeinotoiminnassa kuluttajille. Lait on säädetty perustuslainsäätämisyjärjestyksessä poikkeuksiksi hallitusmuodon alkuperäisestä sananvapaussäännöksestä. Kahden poikkeuslain lisäksi ennakkotarkastusjärjestelmästä säädetään elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetussa laissa (300/1965). Sääntelykokonaisuuteen kuuluvat myös elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettu asetus (51/1966) sekä video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annettu asetus (861/1987), jäljempänä *videotarkastusasetus*.

Hallitusmuodon sananvapaussäännöstä on tarkistettu 1 päivänä elokuuta 1995 voimaan tulleen perusoikeusuudistuksen yhteydessä. Hallitusmuodon voimassa olevan 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauten sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Vastaava säännös sisältyy 1 päivänä maaliskuuta 2000 voimaan tulevan Suomen perustuslain 12 §:n 1 momenttiin.

Voimassa oleva ennakkotarkastuslainsäädäntö ei ole sopusoinnussa hallitusmuodon nykyisen sananvapaussäännöksen kanssa. Sananvapaussäännöksen sisältämän rajoituslausekkeen mukaan kuvaohjelmille voidaan säätää vain lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Nykyisen ennakkotarkastusjärjestelmän puitteissa valvotaan kuitenkin elokuvien ja muiden kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä myös täysi-ikäisille. Ennakkotarkastuksessa nykyisin sovellettavat

kieltoperusteet eivät myöskään ole kaikilta osiltaan sopusoinnussa sananvapaussäännöksen rajoituslausekkeen kanssa, koska elokuvan tai ohjelman esittäminen ja levittäminen voidaan nykyisin kieltää myös muilla kuin lasten suojelemiseen liittyvillä perusteilla.

Nykyinen ennakkotarkastuslainsäädäntö on sekä teknisesti että asiallisesti monimutkainen ja vaikeasti hallittava kokonaisuus. Kahdessa eri laissa säädetyt kieltoperusteet ja ikärajasäännökset poikkeavat jonkin verran toisistaan, ja lisäksi eräät kieltoperusteet ovat nykyisten mittapuiden mukaan selvästi vanhentuneita. Nykyistä sääntelyä ei voida pitää kuvaohjelmien eri jakelukanavien yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta perusteltuna. Kuvaohjelmien jakeluteknikka on kehittynyt. Kuvaohjelmien perinteisten esittämisen ja levittämistapojen lisäksi ohjelmia voidaan jo lähitulevaisuudessa pitää televerkon välityksellä yleisön saatavilla niin sanottuna tilausohjelmopalveluna. Viestintätekniikan kehitys puoltaa sekin ennakkotarkastuslainsäädännön kokonaisuudistusta.

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastuksen uudistamisen tarpeesta on huomautettu useissa yhteyksissä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta kiirehti hallituksen esitykseen perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp) antamassaan mietinnössä (PeVM 25/1994 vp) yleisesti sellaisen lainsäädännön tarkistamista, jonka epäillä olevan ristiriidassa uusien perusoikeussäännösten kanssa. Oikeusministeriön asettama sananvapaustoimikunta katsoi 22 päivänä tammikuuta 1996 jättämässään välimietinnössä (komiteamietintö 1996:2), että elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskeva lainsäädäntö tulee ottaa kokonaisuudessaan uudelleen arvioitavaksi. Opetusministeriön asettama asiantuntijaryhmä ehdotti kulttuurista tietoyhteiskuntaa koskevassa 31 päivänä tammikuuta 1996 jättämässään selvityksessä (Kulttuurinen tietoyhteiskunta. Strategiset perusteet ja lähtökohdat opetusministeriön toimintaohjelmalle 1997–2000. Helsinki 1996) niin ikään, että elokuvien ja kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmä arvioidaisiin uudelleen.

Opetusministeriön 3 päivänä marraskuuta 1996 asettama kuvaohjelmien ennakkotar-

kastustoimikunta ehdotti mietinnössään (komiteamietintö 1998:6), että elokuvien ja muiden kuvaohjelmien tarkastamista ja luokittelua koskevat säännökset koottaisiin samaan lakiin. Samalla ehdotettiin kumottavaksi elokuvatarkastuslaki, videotarkastuslaki sekä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettu laki.

Esityksen tarkoituksena on saattaa kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmää koskeva sääntely sopusointuun hallitusmuodon sananvapaussäännöksen kanssa. Täysi-ikäisille esitettävien ja levitettävien elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastuksesta ehdotetaan luovuttavaksi.

Lailla ehdotetaan säädettäväksi lasten suojelemiseksi välttämättömistä kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevista ennakkolisista rajoituksista. Laissa säädettäisiin yleisestä kiellostä julkisesti esittää ja levittää kuvaohjelmia 18 vuotta nuoremmille niitä ennakolta tarkastuttamatta. Laki sisältäisi säännökset myös kuvaohjelmien tarkastuksessa sovellettavista lasten suojelemiseksi välttämättömistä kieltoperusteista ja ikärajaluokista.

Lailla ehdotetaan annettavaksi kuvaohjelmien ennakkotarkastuksessa sovellettavat yhtenäiset säännökset, jotka koskisivat kuvaohjelmien julkisen esittämisen ja yleisölle levittämisen erilaisia muotoja. Ehdotus myös selkeyttäisi ja keventäisi kuvaohjelmien ennakkotarkastukseen sovellettavaa sääntelyä.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Hallitusmuoto

Hallitusmuodon 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Sananvapaus on 1 päivänä elokuuta 1995 voimaan tulleella hallitusmuodon säännöksellä turvattu jokaiselle Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevalle henkilölle hänen kansalaisuuteensa katsomatta. Perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamista koskevan hallituksen esityksen mukaan sovelta-

misalaltaan sananvapaussäännös kattaa kaikki viestintätekniset menetelmät ja ilmaisu- muodot sekä kaikenlaiset tiedot, mielipiteet ja muut viestit niiden sisällöstä riippumatta (ks. HE 309/1993 vp).

Mainitun hallituksen esityksen mukaan julkistamisella tarkoitetaan kaikenlaista viestien julkaisemista, levittämistä ja välittämistä. Hallituksen esityksessä korostetaan, ettei sananvapauden ulottuvuuksia tulisi tulkita liian ahtaasti, vaan sananvapaus tulisi ymmärtää huomattavan laaja-alaiseksi samaan tapaan kuin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä on tehty (ks. HE 309/1993 vp).

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on hallitusmuodon alkuperäistä sananvapaussäännöstä koskevissa lausunnoissaan katsonut, että perustuslaissa turvattuun sananvapauteen sisältyy oikeus ajatusten lausumiseen puhe- in, kirjoituksin ja kuvallisin esityksin sekä oikeus kirjoituksen ja kuvallisen esityksen painosta julkaisemiseen. Sananvapauteen sisältyy myös oikeus puheen kuuntelemiseen, vapaus kirjoituksen ja painotuotteen lukemiseen ja kuvallisen esityksen katselemiseen sekä oikeus kirjoitusten ja painotuotteiden levittämiseen. Perustuslakivaliokunta on jo 1920-luvun alussa katsonut elokuvien esittämisen kuuluvan sananvapauden suojaamiin oikeuksiin (PeVL 14/1920 vp, PeVM 5/1938 vp, PeVL 1/1945 vp ja PeVL 1/1961 vp), vaikka vuonna 1919 säädetyn hallitusmuodon alkuperäisessä sananvapaussäännöksessä puhuttiinkin korostetusti painovapaudesta. Sitten perustuslakivaliokunta on ulottanut sananvapauden koskemaan myös yleisradio- ja kaapelilähetystoimintaa (PeVL 8/1961 vp, 2/1986 vp, 14/1993 vp ja 23/1993 vp). Nykyisin onkin pidettävä selvänä, että hallitusmuodon 10 §:ssä turvattuun sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä myös elokuvan ja muun kuvatallenteen keinoin.

Poliittisen ja yhteiskunnallisen viestinnän lisäksi sananvapaus suojaa muutakin viestintää sen sisällöstä riippumatta. Sananvapaus turvaa periaatteessa myös kaupallista viestintää ja antaa yleisemminkin suojaa erilaisille luovan toiminnan ja itseilmaisun muodoille (HE 309/1993 vp). Siten sananvapaus suojaa viestintää myös taiteena. Tätä lähtökohtaa vahvistaa hallitusmuodon 13 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan taiteen vapaus on

turvattu. Taiteessakin tulee vallita ilmaisuus ja menetelmien vapaus, joka osaltaan edistää ja monipuolistaa yhteiskunnallista keskustelua (HE 309/1993 vp).

Hallitusmuoto turvaa sananvapauteen sisältyvien oikeuksien käyttämisen kenenkään ennakolta estämättä. Näiltä osin säännös kieltää viestien sisällön ennakkotarkastuksen ja muun ennakolta tapahtuvan puuttumisen sananvapauteen. Myös sananvapauden käytön luvanvaraistaminen on lähtökohtaisesti kielletty.

Hallitusmuodon säännös ei estä sananvapauden käytön jälkikäteistä valvontaa rikos- ja vahingonkorvauslainsäädännön mukaisin keinoin. Toisaalta sananvapauden asema perusoikeutena rajoittaa myös jälkikäteistä puuttumista sananvapauden käyttöön. Siten esimerkiksi pitkälle menevät tai väljät ilmaisuusvapauden käytön kriminalisoinnit voivat olla sananvapaussäännöksen kannalta ongelmallisia (ks. HE 309/1993 vp). Sananvapauden rikosoikeudellisten rajoitusten tulee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetetut yleiset edellytykset (PeVL 23/1997 vp).

Hallitusmuodon sananvapaussäännökseen sisältyvän sääntelyvarauksen mukaan tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Sääntelyvaraus edellyttää, että kaikki sananvapauden käyttämisen kannalta olennaiset säännökset annetaan lain tasolla (ks. PeVM 25/1994 vp ja HE 309/1993 vp). Toisaalta sääntelyvaraus merkitsee lainsäätäjälle myös velvollisuutta antaa perusoikeuden käyttämistä turvaavia säännöksiä (ks. PeVM 25/1994 vp).

Sananvapaussäännös sisältää myös erityisen rajoituslausekkeen, joka valtuuttaa säätämään lailla lasten suojelemiseksi välttämättömistä kuvaohjelmia koskevista rajoituksista. Rajoituslausekkeella on erityinen merkitys elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevalle lainsäädännölle. Säännös ei edellytä, että elokuvien ja muiden kuvaohjelmien valvonnan tulisi vastaisuudessaakin perustua nimenomaan ennakkotarkastukseen, mutta se jättää siihen rajoitetut mahdollisuudet. Rajoitusvaltuus on kuitenkin elokuva- ja videotarkastuksen nykyistä alaa kapeampi, koska se sallii välttämättömät kuvaohjelmia koskevat rajoitukset vain lasten suojelemiseksi (ks. HE 309/1993 vp).

Rajoituslausekkeen yhteydessä on otettava huomioon, että perustuslaisissa turvatut oikeudet kuuluvat pääsäännön mukaan jokaiselle

Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevalle ihmiselle hänen ikäänsä katsomatta. Sananvapaus kuuluu siten lähtökohtaisesti myös lapsille. Hallitusmuodon 5 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin. Säännöksellä on haluttu korostaa, että lapsia tulee kohdella aikuisväestöön nähden tasa-arvoisina, periaatteessa yhtäläiset perusoikeudet omaavina ihmisinä ja keskenään yhdenvertaisesti. Toisaalta säännöksessä viitataan lasten kehitysvaiheisiin ja siten myös siihen, että vajaavaltaisina lapset tarvitsevat erityistä suojelua ja huolenpitoa (HE 309/1993 vp).

Julkisen vallan on hallitusmuodon 15 a §:n 3 momentin mukaan tuettava perheen ja muiden lasten huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Säännös korostaa päävastuun lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta kuuluvan perheelle, erityisesti lapsen vanhemmille tai muille lapsen huollosta lain mukaan vastaaville. Julkisen vallan tehtävä onkin lapsen huolenpidosta vastaavien toimintaa tukeva. Julkisen vallan puuttumista perheen sisäiseen elämään on säännöksen puitteissa pidettävä poikkeuksellisenä ja viimekätisenä toimenpiteenä silloin, kun lapsen oikeuksia ei ole mahdollista muuten turvata (ks. HE 309/1993 vp).

Hallitusmuodon 5 §:n 3 momentin ja 15 a §:n 3 momentin säännökset onkin otettava huomioon arvioitaessa sitä, millaisia kuvaohjelmia koskevia rajoituksia on pidettävä hallitusmuodon 10 §:ssä tarkoitetulla tavalla lasten suojelemiseksi välttämättöminä.

Voimassa olevan hallitusmuodon perusoikeussäännökset on siirretty käytännössä sellaisinaan 1 päivänä maaliskuuta 2000 voimaan tulevan uuden Suomen perustuslain 2 lukuun (HE 1/1998 vp ja PeVM 10/1998 vp).

Elokuvatarkastuslaki

Elokuvien ennakkotarkastuksesta säädetään elokuvatarkastuslaissa. Laki säädettiin perustuslainsäätämisyjärjestyksessä poikkeukseksi hallitusmuodon alkuperäisessä 10 §:ssä vahvistetusta ennakoesteiden kiellosta (PeVL 5/1964 vp/HE 44/1964 vp). Elokuvatarkastuslaissa tarkoitetun tarkastuksen toimittaa valtion elokuvatarkastamo, josta sää-

detään elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetussa laissa.

Elokuvatarkastuslailla säännellään elokuvien esittämistä. Elokuvalaissa tarkoitetaan optisen kuvanmuodostuksen avulla tai muulla menetelmällä tehtyä tallennetta, jonka sisältö voidaan teknillisin keinoin esittää liikkuvina kuvina. Elokuvaan luetaan myös siihen liittyvä nimi ja samaan tai eri tallenteseen sisältyvä aineisto, joka on tarkoitettu esitettäväksi äänenä tai muutoin elokuvan yhteydessä.

Elokuvatarkastuslain mukaan elokuva katsotaan esitetyksi Suomessa, milloin valtakunnan alueella olevasta elokuvasta esitetään liikkuvia kuvia täällä nähtäväksi. Oikeuskäytännössä on katsottu, että elokuvan esittämisenä pidetään myös videokasetille tallennetun elokuvan esittämistä ravintolayleisölle (KKO 1984 II 89). Elokuvatarkastuslaki ei kuitenkaan koske televisiossa lähetettäviä elokuvia.

Elokuvatarkastuslaissa säädetyn pääsäännön mukaan elokuvaa ei saa esittää, ellei sitä ole ennakolta tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi. Lain 1 §:n 1 momentin mukaan elokuva saadaan esittää Suomessa, paitsi milloin se lähetetään televisiossa, vain jos se on lailla säädettyssä järjestyksessä tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi. Ennakkotarkastusvelvollisuus koskee siten elokuvatarkastuslain 2 §:ssä säädettyin poikkeuksin kaikkia elokuvia eikä elokuvaa saa sitä tarkastamatta esittää täysi-ikäisillekään.

Elokuvatarkastuslain 3 §:ssä säädettyjen kieltoerusteiden mukaan elokuvaa ei saa hyväksyä esitettäväksi:

1) jos elokuva on sisällykseltään ilmeisesti lain tai hyvien tapojen vastainen,

2) jos elokuva, ottaen huomioon miten sen tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty, on epäsiiveellinen tai raaistava taikka on omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenrveyttä vahingoittavasti tai

3) jos sen esittäminen saattaa vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta tai maanpuolustusta taikka huonontaa valtakunnan suhteita ulkovaltoihin.

Tarkastusviranomainen voi kuitenkin hyväksyä elokuvan esitettäväksi ehdolla, että siitä poistetaan määrätty kieltoerusteissa tarkoitettujen laatuisten kohdat. Tarkastusviranomainen voi antaa tarkempia määräyksiä poistamisesta. Elokuvan mainonnassa ei saa käyttää elokuvasta poistettavaksi määrätty-

hin kohtiin kuuluvia tai niitä vastaavia kuvia eikä nimeä, jonka käyttämisen tarkastusviranomainen on kieltänyt.

Tarkastusviranomaisella on lain 4 §:n nojalla oikeus, kun 3 §:ssä säädettyjen kieltoerusteiden soveltaminen määrättyä ikää nuorempien lasten kohdalta sitä edellyttää, kieltää elokuvan esittäminen 16 vuotta tai jotakin sitä alempaa ikää nuoremmille lapsille. Erityisistä syistä tarkastusviranomainen voi myös määrätä, että elokuva saadaan esittää ainoastaan 18 vuotta täyttäneille.

Kieltäessään elokuvan esittämisen 12 vuotta tai jotakin sitä alempaa ikää nuoremmille lapsille, tarkastusviranomainen voi kuitenkin sallia, että elokuva saadaan esittää enintään kolme vuotta tätä ikää nuoremman silloin, kun hän on huoltajansa seurassa.

Mahdollisuudesta tarkastaa elokuva uudelleen säädetään elokuvatarkastuslain 5 §:ssä, jota on täydennetty elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 11 ja 12 §:n säännöksillä. Elokuvatarkastuslain 5 §:n 1 momentin mukaan jo hyväksytty elokuva voidaan määrätä uudelleen tarkastettavaksi, jos elokuvan hyväksymisen edellytyksenä olleet yleiset olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet tai jos erityisen painavat syyt sitä muutoin vaativat. Määräyksen elokuvan uudelleen tarkastamisesta antaa tällöin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 12 §:n mukaan opetusministeriö. Saman lain 11 §:n mukaan elokuvan haltijalle on näissä tilanteissa valtion varoista korvattava elokuvan esittämisestä aiheutuvat todelliset kustannukset.

Elokuva voidaan määrätä uudelleen tarkastettavaksi myös silloin, kun siitä on annettu tarkastusviranomaiselle virheellisiä tietoja. Tällöin tarkastusmääräyksen antaa elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 12 §:n mukaan elokuvatarkastamo.

Elokuva voidaan ottaa uudelleen tarkastettavaksi lainvoimaisen päätöksen estämättä.

Ennakolta tarkastamattoman elokuvan esittäminen on rikos. Asiaa koskeva rangaistus-säännös sisältyy elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 14 §:ään.

Poikkeuksista yleiseen ennakkotarkastusvelvollisuuteen säädetään elokuvatarkastuslain 2 §:ssä. Tarkastuksesta on 1 momentin mukaan vapautettu:

1) viranomaisen valmistama, valmistuttama tai hankkima elokuva, ei kuitenkaan kunnan viranomaisen säännönmukaista elokuvien esitystoimintaa varten hankkima elo-

kuva, sekä Yleisradio Oy:n valmistama tai valmistuttama elokuva,

2) asetuksella säädettyjen valtion viranomaisten hyväksymät opetuselokuvat,

3) valtakunnan sisäisiä tapahtumia käsittelevät uutiskatsauselokuvat neljäntoista päivän kuluessa kuvatuista tapahtumista,

4) luonnollisen henkilön kuvaamat ja hänen itsensä esittämät matkailua tai luontoa taikka niihin verrattavia aiheita käsittelevät elokuvat, jotka eivät koske valtakunnan suhteita ulkovaltoihin,

5) elokuvat, jotka sisältävät yksinomaan tai pääasiallisesti toisinnoksia musiikkiesityksistä taikka urheilukilpailuista tai muista urheilu- tai liikuntatapahtumista,

6) enintään kolme minuuttia kestävä mainoselokuvat, eivät kuitenkaan elokuvien mainostusta varten tarkoitetut sekä

7) video- ja muut ohjelmapelit, joissa pelaaja voi vaikuttaa näyttölaitteessa näkyviin tapahtumiin.

Muunkin kuin edellä mainitun tarkastuksesta vapautetun elokuvan saa esittää sitä ennakolta tarkastuttamatta, jos se esitetään elokuvatarkastuslain 2 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tilaisuudessa tai toiminnassa. Momentin mukaan elokuvan saa sitä tarkastuttamatta esittää:

1) yksityisessä kodissa pidettävässä tilaisuudessa, jos siihen ei ole sovellettava julkisista huveista voimassa olevia määräyksiä,

2) olosuhteiltaan yksityisessä kodissa pidettävään tilaisuuteen verrattavassa muualla pidettävässä tilaisuudessa, jos elokuvaa ei ole valmistettu kaupallista tarkoitusta varten eikä se koske valtakunnan suhteita ulkovaltoihin, mikäli sanottuun tilaisuuteen ei ole sovellettava julkisista huveista voimassa olevia määräyksiä,

3) valtion arkiston tai muun siihen verrattavan valtion laitoksen toiminnassa,

4) yliopiston ja muun korkeakoulun sekä julkisen tai julkisessa valvonnassa olevan oppilaitoksen toiminnassa samoin kuin tieteellisessä tai taiteellisia kysymyksiä käsittelevässä tai kongressissa, tieteellisen yhdistyksen kokouksessa ja niihin verrattavassa tilaisuudessa,

5) päiväkodin, yleisen kirjaston, sairaalan ja vanhainkodin sekä muun vastaavan julkisen tai julkisen valvonnan alaisen laitoksen toiminnassa sekä

6) elokuvan valmistukseen tai sen kaupalliseen valintaan taikka televisiotoimintaan liittyvissä elokuvaesityksissä asianomaisille

elokuva- ja televisioalan yritysten palveluksessa oleville henkilöille.

Tarkastuksesta vapautettu elokuva on kuitenkin lain 2 §:n 3 momentissa mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta tarkastettava, jos elokuva esitetään näytännössä, johon kannetaan pääsy- tai muu osanottomaksu.

Opetusministeriö voi antaa luvan esittää elokuvia niitä ennakolta tarkastamatta taiteen edistämiseksi järjestettävässä erityisessä tilaisuudessa.

Laki elokuvien tarkastuksen toimittamisesta

Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetussa laissa säädetään valtion elokuva-tarkastamosta, joka on elokuvien tarkastuksen toimittava viranomainen, sekä valtion elokuvalautakunnasta, jolta haetaan muutosta elokuvatarkastamon päätökseen. Laissa säädetään myös tarkastusmaksusta sekä tarkastuspäätöksen sijasta hakijalle annettavasta tarkastuskortista. Lisäksi laki sisältää rangaistussäännöksen elokuvatarkastuslain rikkomisesta. Tarkempia säännöksiä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta on elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetussa asetuksessa.

Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettu laki sisältää myös elokuvaveron määräämiseen liittyviä säännöksiä, vaikka elokuvaverolaki (366/1964) on arvonlisäverotukseen siirtymisen yhteydessä kumottu 1 päivänä tammikuuta 1994 voimaan tulleella lailla elokuvaverolain kumoamisesta (1258/1993).

Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 2 §:n mukaan valtion elokuvatarkastamoon kuuluu puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä muina jäseninä tarpeellinen määrä kolmeksi vuodeksi kerrallaan määrättyjä tarkastajia, joista yhden tulee edustaa opetusministeriötä ja yhden valtiovarainministeriötä. Elokuvatarkastamon jäsenet on määrättävä niin, että mielenterveydellisten, kasvatusopillisten ja yhteiskunnallisten kysymysten sekä elokuvataiteen asiantuntemus on edustettuna elokuvatarkastamossa. Elokuvatarkastamon jäseninä tulee olla sekä miehiä että naisia. Elokuvatarkastamo voi käyttää apunaan asiantuntijoita.

Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen mukaan elokuvatarkastamossa on johtajan virka. Elokuvatarkastamon johtaja toimii elokuvatarkastamon pu-

heenjohtajana. Opetusministeriö nimittää elokuvatarkastamon johtajan sekä määrää sen varapuheenjohtajan ja muut jäsenet.

Elokuvatarkastamo on päätösvaltainen, kun saapuvilla on vähintään kolme jäsentä, joista yksi on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja. Päätökseksi tulee se mielipide, jota useimpien on katsottava kannattaneen, sekä äänten jakaantuessa tasan se mielipide, joka on elokuvan haltijalle edullisempi.

Päätöksen, jolla elokuva hyväksytään sellaisenaan esitettäväksi, voi myös antaa kaksi elokuvatarkastamon jäsentä, jos he ovat yksimielisiä, sekä elokuvan tarkastuksesta tehdyn anomuksen mukaisen päätöksen yksikin elokuvatarkastamon jäsen. Näin tarkastettu elokuva on kuitenkin elokuvatarkastamon puheenjohtajan niin määrätessä tarkastettava lain 2 §:n 2 momentissa säädettyssä järjestyksessä.

Vuonna 1998 elokuvatarkastamossa tarkastetusta noin 1 200 elokuvasta ja video-ohjelmasta 69,3 prosenttia on tarkastettu niin, että tarkastuksen on suorittanut vain yksi tarkastaja, 17,2 prosenttia niin että tarkastuksen on suorittanut kaksi tarkastajaa yhdessä, 12,8 prosenttia niin että tarkastuksen on suorittanut kolme tarkastajaa yhdessä ja 0,7 prosenttia niin että tarkastuksen on suorittanut neljä tarkastajaa yhdessä. Vuonna 1997 prosenttiosuudet olivat lähes vastaavat paitsi, että sellaisia tarkastuksia, joihin osallistui neljä tarkastajaa, oli 2,1 prosenttia. Erityisissä tapauksissa tarkastuksen toimittamiseen ovat osallistuneet kaikki elokuvatarkastamon tarkastajat. Useissa tapauksissa yhden tarkastajan tarkastama elokuva on toimitettu elokuvatarkastamon puheenjohtajan määräyksellä myös toiselle tai kolmannelle tarkastajalle.

Elokuvatarkastamo antaa poliisille virkapuna lausuntoja lähinnä video-ohjelmista tehtyjen tutkintapyyntöjen johdosta. Elokuvatarkastamossa joudutaan katsomaan ohjelmia myös tämän vuoksi. Vuonna 1999 elokuvatarkastamo sai poliisilta viisi lausuntopyyntöä, jotka koskivat yhteensä 7 919 videokasettia. Vuonna 1998 elokuvatarkastamo antoi poliisille lausunnon 19 tutkintapyyntöön. Tutkintapyyntöt koskivat yhteensä noin 26 000 videokasettia. Näistä 4 305 ohjelmaa katseltiin lausunnon antamista varten.

Jos elokuvatarkastamon puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat esteellisiä tai satunnaisesti estyneitä, on opetusministeriön asia määrätä joku elokuvatarkastamon muista

jäsenistä toimimaan elokuvatarkastamon puheenjohtajana.

Elokuvatarkastamon tarkastusasiassa antamaan päätökseen haetaan lain 5 §:n mukaan muutosta valittamalla valtion elokuvalautakunnalta, jonka on käsiteltävä valitus 14 päivän kuluessa sen saapumisesta.

Valtion elokuvalautakuntaan kuuluu 11 kolmeksi vuodeksi kerrallaan määrättyä jäsentä. Näistä tulee yhden edustaa oikeusministeriötä, yhden opetusministeriötä ja yhden valtiovarainministeriötä sekä yhden elokuva-alaa. Jäsenistä määrätään yksi puheenjohtajaksi ja yksi varapuheenjohtajaksi. Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla tuomarin virkaan oikeuttavan tutkinnon suorittaneita. Jäsenet on muutoin määrättävä siten, että mielenterveydellisten, kasvatusopillisten ja yhteiskunnallisten kysymysten sekä elokuvataiteen asiantuntemus on lautakunnassa edustettuna. Lautakunnan jäsenenä tulee olla sekä miehiä että naisia. Elokuvatarkastamon tavoin elokuvalautakuntakin voi käyttää apunaan asiantuntijoita.

Elokuvalautakunnan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja muut jäsenet määrää valtioneuvosto.

Elokuvalautakunta on päätösvaltainen, kun saapuvilla on vähintään kuusi jäsentä, joista yksi on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja. Päätökseksi tulee se mielipide, jota useimpien on katsottava kannattaneen, sekä äänten jakaantuessa tasan se mielipide, joka on elokuvan haltijalle edullisempi.

Opetusministeriön tulee määrätä joku elokuvalautakunnan muista jäsenistä toimimaan elokuvalautakunnan puheenjohtajana, jos puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat esteellisiä tai satunnaisesti estyneitä.

Elokuvalautakunta ratkaisi 11 elokuvatarkastamon päätöksestä tehtyä valitusta vuonna 1997 ja 7 valitusta vuonna 1998. Valitukset koskivat elokuville ja muille kuvaohjelmille asetettuja ikärajoja.

Elokuvalautakunnan päätökseen haetaan muutosta valittamalla korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Valitus on korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävä kiireellisenä.

Tarkastusmaksusta säädetään lain 10 §:ssä, jonka 4 momentin mukaan maksun markkamääriä voidaan korottaa asetuksella kolmi-vuotiskausittain rahan arvon muutosta vastaavasti. Elokuvien sekä video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastusmaksujen tarkistamisesta annetun asetuksen (249/1997) 1 §:n 1 momentin mukaan maksun suuruus on ny-

kyisin ensimmäisestä kopiosta 5 markkaa 24 penniä ja muusta kopiosta 1 markka 32 penniä kutakin alkavaa elokuvan minuuttia kohti. Ensimmäisestä kopiosta maksu on kuitenkin vähintään 65 markkaa 79 penniä. Elokuvatarkastuslain 5 §:n 1 momentin nojalla uudelleen tarkastettavaksi määrätyn elokuvan tarkastus on maksuton.

Tarkastusmaksun saa periä ilman tuomiota tai päätöstä niin kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/1961) säädetään.

Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 14 §:n mukaan se, joka vastoin elokuvatarkastuslakia esittää tai esityttää elokuvan, jota ei ole tarkastettu ja esitettäväksi hyväksytty siten kuin edellä on säädetty, esittää tai esityttää elokuvan tarkastuspäätöksestä tai elokuvatarkastuslain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetusta määräyksestä poikkeavasti tai muulla tavalla rikkoo elokuvatarkastuslakia, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, sakkoon.

Tallenteeseen, joka elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain nojalla on viranomaisen hallussa, ei sovelleta yleisten asiakirjain julkisuudesta annettuja säännöksiä.

Videotarkastuslaki

Videotarkastuslaki sääntelee kuvaohjelmien levittämistä elinkeinotoiminnassa kuluttajille. Laki on säädetty perustuslainsäätämisjärjestyksessä poikkeukseksi hallitusmuodon alkuperäisessä 10 §:ssä tarkoitetusta ennakkosteiden kiellosta. Tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta sisältyvät videotarkastusasetukseen.

Videotarkastuslain 1 §:n 1 momentissa säädetyn kuvaohjelmien tarkastuttamisvelvollisuutta koskevan pääsäännön mukaan elinkeinotoiminnassa ei kuluttajalle saa tarjota ostettavaksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi eikä luovuttaa video- tai muuta kuvaohjelmaa ennen kuin ohjelma on tarkastettu ja hyväksytty levitettäväksi. Kuvaohjelmalla laissa tarkoitetaan liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallenteella levitettävää ohjelmaa ja kuluttajalla sitä, joka hankkii ohjelman yksinomaan tai pääasiallisesti esitettäväksi yksityisesti kodissa tai olosuhteitaan siihen rinnastettavassa paikassa.

Levittämisellä videotarkastuslaissa tarkoi-

tetaan lain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua kuvaohjelman tarjoamista tai luovuttamista elinkeinotoiminnassa kuluttajalle. Ohjelman levittäjään rinnastetaan yhdistys tai muu yhteenliittymä, joka vastikkeesta, jäsenmaksua vastaan tai muutoin välittää jäsenilleen tai toimintaansa osallistuville kuvaohjelmia, sekä kuluttajaan tällaisen yhdistyksen tai yhteenliittymän toimintaan osallistuva.

Videotarkastuslain mukaisen ohjelmien tarkastuksen toimittaa valtion elokuvatarkastamo. Elokuvatarkastamon päätösvaltaisuudesta on soveltuvin osin voimassa, mitä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetussa laissa säädetään.

Muutoksenhaun osalta videotarkastuslaissa viitataan elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain säännöksiin (14 §). Tarkastusviranomaisen tarkastusasiassa tekemään päätökseen haetaan muutosta valittamalla valtion elokuvalautakunnalta siten kuin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 5 §:ssä säädetään. Valitusasiain käsittelystä elokuvalautakunnassa ja lautakunnan päätösvaltaisuudesta on voimassa, mitä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 5 §:n 2 momentissa ja 6 §:n 2 momentissa säädetään. Muutoksenhausta elokuvalautakunnan päätökseen on voimassa, mitä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 7 §:ssä säädetään.

Videotarkastuslain 8 §:n 1 momentissa säädettyjen kieltoperusteiden mukaan kuvaohjelmaa ei saa hyväksyä levitettäväksi:

1) jos ohjelma on ilmeisesti lain vastainen tai

2) jos ohjelma, ottaen huomioon miten sen tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty, on epäsideellinen tai raaistava taikka on omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti.

Jos ohjelma voitaisiin edellä mainittuja kieltoperusteita soveltaen sallia elokuvatarkastuslain nojalla esitettäväksi vain 18 vuotta täyttäneille, ei ohjelmaa tällöinkään saa hyväksyä levitettäväksi. Kun kieltoperusteiden soveltaminen sitä edellyttää, tarkastusviranomaisella on oikeus kieltää ohjelman levittäminen 16 vuotta nuoremmille. Ohjelman levittämisen ehdoksi voidaan asettaa, että ohjelmasta poistetaan määrätty kieltoperusteissa tarkoitettu laatuinen kohdat.

Videotarkastuksen suhteesta elokuvien tarkastukseen säädetään videotarkastuslain 3 §:ssä. Säännöksen mukaan elokuvatarkas-

tukslain mukaisesti tarkastettua elokuvaa, jonka esittämistä ei ole kielletty videotarkastuslain 8 §:n 1 momentissa säädettyä kieltope- rustetta vastaavalla perusteella, saa levittää elinkeinotoiminnassa kuluttajille ilman vi- deotarkastuslain mukaista tarkastusta. Jos elokuvan esittäminen on kuitenkin tällaisella perusteella kielletty yleensä tai 18 vuotta nuoremmille, ei elokuvaa saa lainkaan levit- tää elinkeinotoiminnassa kuluttajille. Jos taas elokuvaa ei elokuvien tarkastuksessa annetun määräyksen mukaan saa esittää 16 vuotta nuoremmille, ei ohjelmaa saa levittääkään tätä nuoremmille. Silloin kun tarkastusvi- ranomainen on hyväksynyt elokuvan esitet- täväksi ehdolla, että siitä poistetaan määrät- yt kohdat videotarkastuslain 8 §:n 1 momentin kieltope- rusteista vastaavalla perusteella, saa elokuvaa levittää tarkastamatta vain, kun tällaiset poistot on tehty.

Elokuvatarkastuksen tapaan myös video- tarkastuksesta on vapautettu ohjelmia niiden sisällön ja käyttötarkoituksen perusteella. Videotarkastuslain 6 §:n 1 momentin mu- kaan tarkastuksesta on vapautettu ohjelma:

1) joka on valmistettu yksinomaan opetus- ta, ammattikoulutusta, aikuiskasvatusta, yleissivistävää tarkoitusta, tieteellistä tutki- musta taikka harrastustoimintaa tai opiskelua varten,

2) joka on valmistettu yksinomaan tavaran tai palveluksen esittelyä tai mainontaa var- ten,

3) joka sisältää yksinomaan tai pääasiali- sestä toisinnoksia musiikkiesityksistä taikka urheilukilpailuista tai muista urheilu- tai lii- kuntatapahtumista,

4) joka sisältää yksinomaan dokumentaa- rista aineistoa taikka ajankohtaista uutisai- neistoa,

5) joka sisältää lasten katseltaviksi tarkoi- tettuja animaatio- tai leikki-, askartelu- tai muita sen kaltaisia esityksiä,

6) jossa käsitellään matkailua, luontoa tai niihin verrattavia aiheita tai

7) jonka sisältö on uskonnollinen.

Lisäksi videotarkastuslain 6 §:n 2 momen- tin mukaan tarkastuksesta on vapautettu vi- deo- tai muut ohjelmapelit, joissa pelaaja voi vaikuttaa näyttölaitteessa näkyviin tapahtu- miin. Tällaiset pelit on vapautettu myös elo- kuvatarkastuksesta. Videotarkastuslaissa sää- detty tarkastuttamisvelvollisuus ei koske myöskään viranomaisen eikä Yleisradio Oy:n valmistamaa tai valmistuttamaa ohjel- maa.

Videotarkastuslain 5 §:n mukaan opetus- ministeriö voi kuvaohjelmien valmistusta tai maahantuontia harjoittavan elinkeinonharjoit- tajan hakemuksesta antaa luvan levittää asi- anomaisen elinkeinonharjoittajan valmista- mia tai maahantuomia kuvaohjelmia ilman tarkastusta. Lupa voidaan myöntää vain, jos voidaan perustellusti olettaa, ettei ohjelmisto tule sisältämään videotarkastuslain nojalla kiellettäviä esityksiä. Lupa myönnetään määräajaksi, enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan, ja lupaan voidaan liittää tarpeelli- siksi katsottavia ehtoja. Lupa voidaan pe- ruuttaa, jos elinkeinonharjoittaja saattaa levi- tykseen videotarkastuslaissa säädettyjen kiel- tope- rusteiden nojalla kiellettäviä ohjelmia tai rikkoo luvan ehtoja. Lain 5 §:n 4 momentis- sa säädetään valituskiellosta, jonka mukaan opetusministeriön lupa-asiassa tekemästä päätöksestä ei saa valittaa.

Videotarkastuslaissa säädetystä tarkastutta- misvelvollisuudesta vapautettu kuvaohjelma voidaan kuitenkin tarkastusviranomaisen päätöksellä määrätä tarkastettavaksi. Kuva- ohjelman levittäjä on tällöin velvollinen toi- mittamaan tarkastettavaksi määrätyn ohjel- man tarkastusviranomaiselle. Tarkastusvi- ranomaisen päätöksestä, jolla tarkastuksesta vapautettu kuvaohjelma määrätään tarkastet- tavaksi, ei saa valittaa. Läninhallitus voi tarkastusviranomaisen pyynnöstä velvoittaa sen, joka on laiminlyönyt velvollisuutensa toimittaa tarkastettavaksi määrätty ohjelma tarkastusviranomaiselle, sakon uhalla täyttä- mään velvollisuutensa. Uhkasakon asetta- mispäätökseen ei saa hakea muutosta valit- tamalla.

Elokuvatarkastuslain tapaan myös video- tarkastuslaki sisältää säännökset ohjelman uudelleen tarkastamisesta. Opetusministeriö voi lain 9 §:n mukaan antaa tarkastusvi- ranomaiselle määräyksen levitettäväksi hy- väksytyn ohjelman tarkastamisesta uudel- leen, jos hyväksymisen edellytyksenä olleet yleiset olosuhteet ovat olennaisesti muuttu- neet tai erityisen painavat syyt sitä muutoin vaativat. Opetusministeriön päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Tarkastus- viranomaisen voi velvoittaa levittäjän toi- mittamaan uudelleen tarkastettavaksi määrät- yn ohjelman tarkastusviranomaiselle. Täl- löinkin laissa säädetty velvollisuus voidaan lääninhallituksen päätöksellä määrätä sakon uhalla täytettäväksi. Uhkasakon asettamis- päätökseen ei saa videotarkastuslain 16 §:n 2 momentin mukaan hakea muutosta valitta-

malla.

Videotarkastuslain 9 §:n 2 momentissa säädetään elokuvatarkastuslain tapaan myös siitä, että ohjelma voidaan ottaa uudelleen tarkastettavaksi lainvoimaisen päätöksen esittäjä.

Videotarkastuslain 10 §:ssä säädetään tarkastamattomia ohjelmia koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälän mukaan elinkeinonharjoittajan on tehtävä tarkastusviranomaiselle ilmoitus ohjelmasta, jota ei ole videotarkastuslain 3—5 §:n tai 6 §:n 1 momentin säännösten nojalla toimitettu tarkastettavaksi. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat siten elokuvatarkastuslain mukaan tarkastetut ohjelmat, viranomaisen ja Yleisradio Oy:n valmistamat tai valmistuttamat ohjelmat, opetusministeriön myöntämässä luvassa tarkoitettujen elinkeinonharjoittajan valmistamat tai maahantuomat ohjelmat sekä sisällön ja käyttötarkoituksen perusteella tarkastuksesta vapautetut ohjelmat. Ilmoitusvelvollisuus ei sen sijaan koske video- ja muita ohjelmapelejä.

Videotarkastuslain 10 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehtävä ennen ohjelman levittämistä. Ilmoituksen voi tehdä ohjelman levittäjä, valmistaja tai maahantuojat. Ilmoituksessa on mainittava ohjelman nimi, valmistaja ja kesto sekä se, millä perusteella ohjelmaa ei ole toimitettu tarkastukseen. Ilmoituksessa on myös lyhyesti selostettava ohjelman sisältö.

Videotarkastuslain 11 § sisältää valtuutuksen, jonka nojalla yksityiskohtaiset säännökset levitettävän ohjelman tallenteeseen tai tallenteen päällykseen tehtävistä merkinnöistä on annettu videotarkastusasetuksella.

Tarkastusviranomaisen pitämästä luettelosta ja sen päätösten julkaisemisesta säädetään videotarkastuslain 12 §:ssä. Tarkastusviranomaisen pitää videotarkastuslain ja elokuvatarkastuslain mukaan tarkastetuista ohjelmista ja elokuvista luetteloa, josta jokaisella on oikeus saada tietoja. Luettelon pitämisestä ja luetteloon otettavista tiedoista säädetään tarkemmin videotarkastusasetuksella. Lisäksi tarkastusviranomaisen julkaisee määräjoihin ilmoituksen niistä tarkastetuista kuvaohjelmista ja elokuvista, joita ei ole selaisenaan hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi kaiken ikäisille. Tällaista ohjelmaa tai elokuvaa koskevan tarkastuspäätöksen katsotaan tulleen yleisön tietoon kahden viikon kuluessa ilmoituksen julkaisemisesta. Tarkemmat säännökset ilmoituksen sisällöstä

ja sen julkaisemisesta on annettu videotarkastusasetuksella.

Tarkastusviranomaisen videotarkastuslain nojalla antamaan päätökseen haetaan muutosta valittamalla valtion elokuvaalautakunnalta siten kuin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 5 §:ssä säädetään.

Tarkastusmaksua koskevat säännökset on videotarkastuslain 15 §:ssä, jonka 3 momentin mukaan maksun markkamääriä voidaan asetuksella korottaa kolmivuotiskausittain rahan arvon muutosta vastaavasti. Elokuvien sekä video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastusmaksujen tarkistamisesta annetun asetuksen 1 §:n 2 momentin mukaan maksun suuruus on nykyisin 5 markkaa 24 penniä kuttakin alkavaa elokuvan minuuttia kohden, kuitenkin vähintään 65 markkaa 79 penniä. Tarkastus on maksuton, jos ohjelma on videotarkastuslain 9 §:n nojalla määrätty uudelleen tarkastettavaksi. Tarkastusmaksut saadaan periä ilman tuomiota tai päätöstä niin kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottoin annetussa laissa säädetään.

Videotarkastuslain säännösten rikkominen on rangaistava teko. Lain 16 §:n 1 momentin mukaan kuvaohjelmien tarkastuksesta annettujen säännösten rikkomisesta tuomitaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, sakkoon se, joka vastoin videotarkastuslakia:

- 1) levittää ohjelmaa, jota ei ole tarkastettu siten kuin videotarkastuslaissa säädetään,
- 2) levittää ohjelmaa videotarkastuslain mukaisen tarkastuspäätöksen tai lain 3 §:n säännösten vastaisesti,
- 3) laiminlyö videotarkastuslain 10 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden,
- 4) antaa videotarkastuslain 10 §:ssä tarkoitettussa ilmoituksessa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tai
- 5) levittää ohjelmaa, jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen ei ole tehty videotarkastuslain 11 §:n mukaisia merkintöjä tai jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen on tehty vääriä tai harhaanjohtavia merkintöjä.

Videotarkastuslain noudattamisen valvontaa varten lakiin on otettu erityissäännös etsinnästä. Lain 17 §:ssä tarkoitettu etsintä lainvastaisesti levitettävien ja levitettyjen kuvaohjelmien löytämiseksi voidaan toimittaa liikkeessä tai muussa paikassa, jossa kuvaohjelmia levitetään, jos on syytä epäillä, että joku on syyllistynyt videotarkastuslain 16 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoi-

tettuun menettelyyn. Etsinnässä on noudatettava, mitä kotietsinnästä rikosasioissa säädetään.

Pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 1 §:n mukaan kotietsintä voidaan kuitenkin toimittaa vain, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Säännös on tullut voimaan vuoden 1999 alusta. Kotietsintää koskevia säännöksiä on tarkemmin selvitetty jäljempänä kohdassa pakkokeinolaki.

Videotarkastuslain 18 §:ssä säädetään samaan tapaan kuin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 14 a §:ssä siitä, ettei videotarkastuslain nojalla viranomaisen hallussa olevaan tallenteeseen sovelleta yleisten asiakirjain julkisuudesta annettuja säännöksiä.

Laki televisio- ja radiotoiminnasta

Televisiossa lähetettävistä elokuvista ja muista kuvaohjelmista säädetään televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa (744/1998), joka tuli voimaan vuoden 1999 alusta. Tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta on annettu televisio- ja radiotoiminnasta annetulla asetuksella (14/1999), joka tuli voimaan 1 päivänä helmikuuta 1999.

Laissa televisiotuominnalla tarkoitetaan yleisön vastaanotettavaksi tarkoitettujen televisio-ohjelmistojen alkuperäistä lähettämistä tai tarjollapitoa koodaamattomana tai koodattuna johtoa pitkin taikka vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, satelliittilähettykset mukaan lukien. Lain 19 §:ssä säädetään lasten kehitykselle haitallisista ohjelmista. Säännöksen mukaan televisiotuominnan harjoittajan on huolehdittava siitä, että seksuaalisen sisältönsä tai väkivaltaisuuksensa vuoksi lasten kehitykselle haitalliset televisio-ohjelmat lähetetään sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia. Jos televisiotuominnan harjoittaja lähettää tällaisen ohjelman, sen haitallisuudesta lasten kehitykselle on ilmoitettava ennen ohjelman lähettämistä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos lähetetyksessä on koko ohjelman lähetysajan näkyvissä tunnus, josta ilmenee ohjelman haitallisuus lasten kehitykselle. Edellä sanottu ei koske sellaisia televisio-ohjelmia, joiden vastaanottamiseen tarvitaan suojaus- ja purkulaite.

Edellä mainitun säännöksen johdosta

muun muassa televisiotuomintaa harjoittavat Yleisradio Oy, MTV3 ja Oy Ruutunelonen Ab ovat sopineet lasten kehitykselle haitallisten ohjelmien ilmoittamista koskevista menettelytavoista. Niiden mukaan ohjelmat luokitellaan vuoden 1999 alusta lapsille sallittuihin ja lapsille sopimattomiin ohjelmiin. Lapsille sopimattomina pidetään ohjelmia, jotka eivät sovellu alle 16-vuotiaille. Muut ohjelmat ovat sallittuja lapsille. Yhtiöt luokittelevat ohjelmat itse. Lapsille sopimattomien ohjelmien sijoittelussa noudatetaan rajana klo 21:tä. Lapsille sopimattomista ohjelmista ilmoitetaan ennakkokuulutusella. Lisäksi ohjelmat merkitään lehdille toimitettavissa ohjelmätiedoissa erityisellä tunnuskella, joka suomenkielisissä lähetetyksissä on K-kirjain ja ruotsinkielisissä lähetetyksissä F-kirjain. Luokitustunnus sijoitetaan myös teksti-tv:n ohjelmätietoihin. Lisäksi kiinnitetään huomiota ohjelmien uusintojen ja ennakkomainosten lähetysajankohtaan sekä ennakkomainoksiin sisältyvän materiaalin soveltuvuuteen lapsille.

Edellä mainitut yhtiöt ovat ilmoittaneet noudattavansa yhdenmukaista menettelyä tunnusten ja luokitusten käytössä.

Tiedottaminen auttaa lasten huollosta vastaavia arvioimaan kuvaohjelmien soveltuvuutta lasten katseltavaksi.

Lain 23 §:ssä säädetään mainonnan ja teleostoslähetysten eettisistä periaatteista. Säännöksen mukaan televisio- ja radiomainoksissa tai teleostoslähetetyksissä ei saa loukata ihmisarvoa eikä uskonnollista tai poliittista vakaumusta. Niissä ei saa suosia toimintaa, jossa vaarannetaan terveyttä, yleistä turvallisuutta tai ympäristöä eikä niissä saa esiintyä rotuun, sukupuoleen tai kansallisuuteen perustuvaa syrjintää.

Lisäksi lain 25 §:ssä säädetään alaikäisten suojelusta. Säännöksen mukaan televisio- ja radiomainonta ei saa aiheuttaa moraalista tai fyysistä haittaa lapsille. Televisio- ja radiomainonnassa ei saa muun muassa kehottaa lapsia ostamaan tuotetta tai palvelua käyttämällä hyväksi heidän kokemattomuuttaan tai herkkäuskaisuuttaan eikä tekemään tavaroiden tai palveluiden osto- tai vuokrasitoumuksia eikä perusteettomasti näyttää lapsia vaarallisissa tilanteissa.

Rikoslaki

Rikoslain (39/1889) 17 luvun 17 §:ssä säädetään rangaistus väkivaltakuvauksen

levittämisestä. Säännöksen 1 momentin mukaan väkivaltakuvauksen levittämisestä on tuomittava se, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvia tai muita liikkuvia kuvia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita, joissa esitetään raakaa väkivaltaa. Kriminalisoinnin ensisijaisena tarkoituksena on vaikuttaa tallenteiden ja kuvien kaupalliseen levittämiseen. Rangaistuksena on sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Pykälän 2 momentti sisältää rikossäännöksen soveltamista rajoittavia säännöksiä. Väkivaltakuvauksen levittämistä koskevaa rikossäännöstä ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Rikossäännöstä ei sovelleta myöskään silloin, kun elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvatarkastuslain taikka levitettäväksi videotarkastuslain mukaisesti. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta pykälän 1 momentin nojalla.

Rikoslain 17 luvun 18 §:ssä säädetään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä. Säännöksen mukaan se, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, on tuomittava sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä. Rangaistuksena on sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Teko ei edellytä, että kuvien tai kuvatallenteiden tulisi olla todellisuuspohjaisia. Säännökset koskevat myös televisiolähettyksiä ja tallenteiden levittämistä tietoverkossa.

Rikoslain 17 luvun 19 §:ssä säädetään rangaistus sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta. Säännöksen mukaan se, joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatallennetta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaali-

sessä kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, on tuomittava sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslain 17 luvun 23 §:n 3 momentissa on väkivaltakuvauksen levittämisen kohteena olleen elokuvan tai tallenteen valtiolle menettämistä koskevia säännöksiä. Tällainenokuva tai muu tallenne, joka on rikosten tekijän hallussa, kuva tai kuvatallenne, jossa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, sukupuolisiveellisyttä loukkaava kuva, kuvatallenne tai esine, jota on käytetty sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin, sekä uhkapelipankki ja muu järjestetyssä uhkapelissä oleva raha ja rahanarvoinen esine, on tuomittava valtiolle menetetyn. Menettämisseuraamus tuomitaan siitä riippumatta, kenen omaisuus oli. Jos kuva, tallenne tai sukupuolisiveellisyttä loukkaava esine on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, sen arvo on tuomittava kokonaan tai osaksi menetetyksi. Lisäksi 23 §:n 4 momentin mukaan on noudatettava, mitä rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisestä säädetään rikoslain 2 luvun 16 §:ssä.

Rikossäännökseen perustuva kontrolli olisi siten toissijaista, sillä sen soveltamisen ulkopuolelle jäisivät vastaisuudessakin ennalta tarkastetut ja esitettäväksi tai levitettäväksi hyväksytyt elokuvat ja kuvaohjelmat.

Rikoslain 17 lukuun tehtyjen muutosten johdosta epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annettu laki (23/1927) on kumottu lailla vuoden 1999 alusta.

Pakkokeinolaki

Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetään kotietsinnän edellytyksistä. Säännöksen mukaan jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankan rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kuluneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Säännöksen nojalla kotietsintä voidaan toimittaa epäiltäessä rikoslain 17 luvun 17—19 §:ssä tarkoitettua rikosta.

Kokoontumislaki

Kokoontumislaki (530/1999) tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 1999. Uusi laki korvasi muun muassa julkisista huvitilaisuuksista annetun lain (492/1968), jonka nojalla annettu asetus elokuvanäytännöistä (809/1968) kumoutui samalla.

Kokoontumislaila turvataan hallitusmuodossa säädetyn kokoontumisvapauden käyttämistä sekä ohjataan tilaisuuksien järjestämistä tarpeellisilla järjestysluontoisilla säännöksillä. Laissa säädetään yleisistä kokouksista ja yleisötilaisuuksista. Laissa yleisellä kokouksella tarkoitetaan mielenosoitusta tai muuta kokoontumisvapauden käyttämiseksi järjestettyä tilaisuutta ja yleisötilaisuudella yleisölle avoimia huvitilaisuuksia, näytöksiä, kuten elokuvanäytöksiä, ja muita näihin rinnastettavia tilaisuuksia. Lakia ei sovelleta julkisyhteisöjen järjestämiin virallisiin tilaisuuksiin eikä uskonnollisten yhdyskuntien tunnusomaiseen toimintaan kuuluviin tilaisuuksiin, jotka järjestetään julkista uskonnonharjoitusta varten.

Kokoontumislaissa huvitilaisuuksien luvanvaraisuudesta on pääosin luovuttu, ja yleisötilaisuudet ovat joko ilmoituksenvaraisia tai vapaasti järjestettäviä. Aikaisemmin pääsäännön mukaan julkisen huvitilaisuuden järjestäminen, kuten elokuvanäytäntö, edellytti poliisin lupaa. Vapaasti järjestettäviä tilaisuuksia ovat muun muassa sisätiloissa kaktivisesti järjestettävät näyttelyt, elokuva-, teatteri- ja oopperanäytökset sekä sellaiset konsertit, joihin ei ole tarpeen asettaa järjestyksenvalvojia. Lain 12 §:n mukaan yleisötilaisuutta ei saa kuitenkaan järjestää pitkäperjantain, ensimmäisen pääsiäispäivän eikä ensimmäisen joulupäivän aattoillasta kello 18 alkaen kahdenkymmenen tunnin aikana, ellei poliisi hakemuksesta myönnä tähän lupaa. Tältä osin laissa on säilytetty nykyisenkaltainen kielto yleisötilaisuuksien järjestämisestä kirkollisina juhlapäivinä. Lupakäytännön yhdenmukaisuuden edistämiseksi perustuslakivaliokunta on hallituksen esitykseen kokoontumislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 145/1998 vp) antamassaan mietinnössä (PeVM 13/1998 vp) todennut, että sisäasiainministeriö voi antaa yleisohjeet poikkeuslupien myöntämisperusteista.

Lain 29 §:n mukaan yleisötilaisuuksien järjestämisestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä asetuksella.

Ikärajojen asettaminen elokuville ja muille kuvaohjelmille

Ennakkotarkastusvelvollisuus koskee elokuvien ja muiden kuvaohjelmien julkista esittämistä ja tallennelevitystä. Ikärajuokitus on moniportaisempi esittämisessä kuin levittämisessä. Kielto- ja luokitusperusteet ovat lähes samat. Ikärajojen asettamisen tärkeimmät perusteet ovat väkivalta (raaistavuus), seksi (epäsiveellisyys) ja kauhu. Tarkkoja ohjeita ja tulkintoja ikärajojen perusteista vältetään. Luokittelut ovat kulttuurisidonnaisia ja ne heijastelevat yhteiskunnan yleistä normistoa ja ilmapiiriä. Valtion elokuvatarkastamo noudattaa nykyisin väkivalan ja seksin ikärajuokittelussa muun muassa seuraavia esimerkinomaisia asteikkoja:

Väkivalta ja kauhu

K 8 (kielletty alle 8-vuotiailta): Satu-, animaatio- ja seikkailuväkivalta koko perheen elokuvissa, esimerkiksi suuret amerikkalaiset piirroselokuvat.

K 12: Suuren yleisön jännityselokuvat, joissa vaikutus ei niinkään perustu väkivaltaan kuin tarinaan ja henkilöhahmoihin, esimerkiksi speaktaakkelit ja katastrofielokuvat.

K 16: Paljon väkivaltaa, ampumista ja tapeluita sisältävät toimintaelokuvat.

K 18: Äärimmäistä, pitkitettyä, liioiteltua väkivaltaa sisältävät elokuvat. Elokuvissa esitetään naturalistista veristä väkivaltaa taikka sellaista väkivaltaa, jossa sadistiset väkivaltakohtaukset ovat osa taiteellista kokonaisuutta.

KK (kielletty kokonaan): Kokonaan kiellettyä väkivaltaa ovat eläinräökkäys, väkivaltapornografia sekä oikean väkivallan käyttö viihteenä niin sanotuissa mondo-elokuvissa.

Kauhun luokittelu vastaa pitkälti väkivalan luokittelua, ja alueet peittävät osin toisensa. Tärkeä peruste on järkyttävyys.

Seksi

S (sallittu): Alastomuuden, myös nudismin kuvaus on sallittua.

K 12: Pehmeä erotiikka romanttisessa draamassa tai komediassa, myös striptease ilman sukupuolielinten koskettelua.

K 16: Rohkea eroottinen draama ja pehmeä pornografia, jossa aktit ovat näyteltyjä ja sukupuolielimistä ei näytetä lähikuvia,

myös striptease ilman varsinaista masturbointia.

K 18: Kova pornografia, joka sisältää aitoja sukupuoliakteja kuvaavaa fiktiota. Ikäraja koskee myös sadomasokistisia seksileikkejä.

KK: Kokonaan kiellettyä on pornografia, joka sisältää aitoa väkivaltaa, alaikäisiin tai eläimiin sekaantumista. Alaikäisiksi luokitellaan alle 18-vuotiaat.

Tiettyinä ajankohtana noudatetut asteikot ovat vain esimerkinomaisia. Olennaista ikärajojen asettamisessa on kuvaohjelman kokonaisuus: miten ja millaisessa yhteydessä asiat on esitetty. Perusteet eroavat riippuen siitä, onko kysymyksessä fiktio vai dokumentti, draama, farssi, fantasia vai animaatio.

Tärkeitä luokitteluperusteita ovat myös kuvaohjelmassa mahdollisesti esiintyvä huumaiden ja alkoholin käyttö. Kumminkin ovat perusteita melko korkealle ikärajalta. Myös itsemurha elokuvan pääteemana niin, että nuoren katsojan samaistumismahdollisuus on suuri, saattaa olla perusteena korkeaan ikärajaan.

Elokuvatarkastamossa on muodostunut ikärajaperusteiden soveltamisessa tietyn ajan kuluessa varsin johdonmukainen linja. Jokainen päätös perustuu ammattimaiseen katsomiseen ja erityisasiantuntemukseen.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö

Suomen kansainväliset velvoitteet

Useat Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset sisältävät määräyksiä sananvapaudesta. Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyt yleissopimuksen (SopS 19/1990; Euroopan ihmisoikeussopimus) 10 artiklassa sananvapaus turvataan jokaiselle kuuluvaksi oikeudeksi. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Vaikka artiklassa ei nimenomaisesti kielletäkään sananvapauden ennakkollista rajoittamista, on ennakkosensuurin katsottu sopivan huonosti yhteen sopimuksessa turvatuun sananvapauden kanssa. Toisaalta sopimuksen 10 artikla ei estä sopimusvaltiota säättämästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan mukaan sananvapautta voidaan rajoittaa

lailla, jos se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä artiklassa mainittujen hyväksyttävien päämäärien saavuttamiseksi. Siten sananvapautta voidaan rajoittaa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksymän kansalaisyhteisöjen ja poliittisten oikeuksien koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976; KP-sopimus) 19 artiklan 2 kohdan mukaan jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tai muulla hänen valitsemallaan tavalla. KP-sopimuksen 19 artikla sisältää luettelon hyväksyttävistä sananvapauden rajoittamisperusteista. Artiklan 3 kohdan mukaan sananvapauden käyttö merkitsee erityisiä velvollisuuksia ja erityistä vastuuta. Siksi se voidaan saattaa tiettyjen rajoitusten alaiseksi, mutta näiden tulee olla laissa säädettyjä ja sellaisia, jotka ovat välttämättömiä toisten henkilöiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi tai valtion turvallisuuden taikka yleisen järjestyksen, terveydenhoidon taikka moraalien suojelemiseksi.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 13 artiklassa turvataan jokaisen lapsen sananvapaus. Artiklan mukaan lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa. Myös lapsen sananvapauden käytölle voidaan asettaa rajoituksia, mutta vain sellaisia, jotka ovat välttämättömiä muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi taikka kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 17 artiklassa sopimusvaltiot tunnustavat joukkotiedotusvälineiden tärkeän tehtävän ja takaavat, että lapsi saa tietoa monenlaisista

kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä, erityisesti kuitenkin niistä, joiden toiminta tähtää hänen sosiaalisen, hengellisen ja moraalisen hyvinvointinsa sekä ruumiillisen terveytensä ja mielenterveytensä edistämiseen. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ovat sitoutuneet rohkaisemaan asianmukaisten ohjeiden kehittämistä lasten suojelemiseksi heidän hyvinvoinnilleen vahingolliselta tiedolta ja aineistolta muistaen yleissopimuksen 13 artiklan määräykset sananvapaudesta ja 18 artiklan määräykset lasten laillisten huoltajien vastuusta.

Yleissopimuksen 18 artiklan 1 kappaleen mukaan lasten vanhemmilla ja tapauksesta riippuen heidän laillisilla huoltajillaan ja hoohoojillaan on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa. Lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi sopimusvaltiot ovat sitoutuneet antamaan vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä.

Televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annettu neuvoston direktiivi 89/552/ETY, jäljempänä *televisioidirektiivi*, sisältää niin ikään alaikäisten suojelua koskevia säännöksiä. Direktiiviä on muutettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 97/36/EY.

Televisioidirektiivin uudistetun 22 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava aiheelliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että niiden lainkäyttövaltaan kuuluvien televisiolähetystoiminnan harjoittajien lähetyksissä ei ole ohjelmia, jotka saattaisivat vahingoittaa alaikäisten fyysistä, henkistä tai moraalista kehitystä, eikä varsinkaan pornografiaa tai perusteetonta väkivaltaa sisältäviä ohjelmia. Tällaiset toimenpiteet koskevat myös muita ohjelmia, jotka voivat vahingoittaa alaikäisten fyysistä, henkistä tai moraalista kehitystä, jollei lähetyksien valinnalla tai teknisin keinoin ole varmistettu, että lähetyksialueella olevat alaikäiset eivät tavallisesti kuule tai näe kyseisiä lähetyksiä. Jäsenvaltioiden on lisäksi varmistettava, että lähettäessä tällaisia ohjelmia koodaamattomassa muodossa niitä edeltää äänimerkkinä annettu varoitus tai ne voidaan tunnistaa näiden ohjelmien koko keston ajan näkyvästä tunnusmerkistä.

Komissio on 18 päivänä marraskuuta 1997

antanut tiedonannon (KOM (97) 570 lopull.) alaikäisten ja ihmisarvon suojelua audiovisuaalisissa ja tietopalveluissa koskevan vihreän kirjan (KOM (96) 483 lopull.) seurannasta.

Tiedonannossa komissio katsoo, että alaikäisten ja ihmisarvon suojelua koskevien peruseriaatteiden kunnioittaminen on välttämätön edellytys audiovisuaalisia palveluja ja tietopalveluja koskevan teollisuuden kehitykselle, mikä edellyttää luottamuksellista ympäristöä. Euroopan unioni (EU) ottaa huomioon kansallisten kulttuurien näkemyserot ja kunnioittaa ehdottomasti läheisyysperiaatetta, mutta sillä on tässä yhteydessä tärkeä rooli kansallisten toimenpiteiden vaikutusten lujittamisessa.

Asiakirja kattaa kaikki audiovisuaaliset palvelut ja tietopalvelut välineestä riippumatta (radiolähetystoiminta, yksityiset on-line-verkot, Internet), mutta sen sisältö vaihtelee palveluittain. Kaikkiin audiovisuaalisiin palveluihin ja tietopalveluihin liittyy alaikäisiä koskevia myönteisiä toimenpiteitä sekä arviointi. Radiolähetyspalveluissa kannustetaan kokeilemaan uusia keinoja alaikäisten suojelemiseksi ja televisiokatselijoille tiedottamiseksi.

Lisäksi neuvosto on 24 päivänä syyskuuta 1998 antanut suosituksen Euroopan audiovisuaalisia ja tietopalveluja tuottavien yritysten kilpailukykyyn parantamisesta edistämällä kansallisia järjestelmiä, joiden tarkoituksena on saattaa alaikäisten ja ihmisarvon suojelu vertailukelpoiselle ja tehokkaalle tasolle 98/560/EY.

Kuvaohjelmia koskeva sääntely muissa pohjoismaissa

Ruotsi. Ruotsin hallitusmuoto (regeringsform; SFS 1974:152; RF) turvaa jokaiselle Ruotsin kansalaiselle ilmaisuvapauden, johon sisältyy oikeus välittää tietoja ja ilmaista ajatuksia, mielipiteitä ja tunteita puhein, kirjoituksin, kuvin taikka muilla tavoilla (RF 2:1). Tarkemmat säännökset painovapaudesta ja ilmaisuvapaudesta on annettu painovapausasetuksella (tryckfrihetsförordning; SFS 1949:105) ja ilmaisuvapausperustuslailla (yttrandefrihetsgrundlag; SFS 1991:1469; YGL), jotka molemmat ovat voimassa perustuslakeina. Ilmaisuvapausperustuslailla säädetään ilmaisuvapaudesta sähköisen viestinnän ja tallenneviestinnän aloilla.

Ilmaisuvapausperustuslain mukaan jokaisella Ruotsin kansalaisella ja ruotsalaisella

oikeushenkilöllä on oikeus esittää ja levittää filmejä ja äänitallenteita (YGL 3:8). Filmillä laissa tarkoitetaan myös videoita ja muita liikkuvia kuvia sisältäviä tallenteita. Ilmaisuvapausperustuslaissa säädetystä ennakkoesiteiden kiellosta huolimatta lailla voidaan säätää julkisesti esitettävien kuvaohjelmien tarkastuksesta ja hyväksymisestä (YGL 1:3 ja 3:8). Kuvaohjelmien valvonnasta on ilmaisuvapausperustuslain valtuussäännöksen nojalla säädetty lailla elokuvien ja video-ohjelmien tarkastuksesta ja valvonnasta (lag om granskning och kontroll av filmer och videogram; SFS 1990:886).

Viimeksi mainitun lain mukaan elokuvaa tai video-ohjelmaa ei saa esittää yleisessä kokouksessa eikä julkisessa tilaisuudessa ennen kuin se on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi. Tarkastuttamisvelvollisuus ei koske televisiossa lähetettäviä ohjelmia. Tarkastuksesta on vapautettu myös mainosohjelmat sekä museon toiminnassa esitettävät dokumenttiohjelmat. Tarkastamattoman ohjelman saa esittää myös messuilla, näytellyissä tai urheilutilaisuuksissa, jos ohjelman esittäminen ei ole tilaisuuden järjestämisen varsinainen syy.

Tarkastuksen toimittaa valtion elokuvatoimisto (Statens biografbyrå). Toimisto voi myös antaa luvan esittää ohjelmia elokuvafestivaaleilla tai muussa taiteellisessa tai aatteellisessa tapahtumassa 15 vuotta täyttäneille niitä ennakolta tarkastuttamatta.

Laissa säädettyjen kieltoperusteiden mukaan ohjelmaa ei saa hyväksyä esitettäväksi, jos sen tapahtumat kuvataan sellaisella tavalla tai sellaisessa yhteydessä, että esitys voi vaikuttaa raastavasti. Tarkastuksessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, esitetäänkö ohjelmassa tarkalla tai asiayhteydestään irrotetulla tavalla raakaa väkivaltaa ihmisiä tai eläimiä kohtaan, seksuaalista väkivaltaa tai pakottamista taikka lapsia pornografisessa yhteydessä. Ohjelmaa ei saa hyväksyä esitettäväksi alle 7, 11 tai 15 -vuotiaille, jos ohjelman voidaan katsoa vahingoittavan psyykkisesti asianomaisen ikäryhmän lapsia. Ohjelman esittäminen voidaan siten joko kieltää kokonaan tai se voidaan hyväksyä esitettäväksi laissa säädetyn iän täyttäneille tai kaiken ikäisille. Ohjelmaa voidaan hyväksyä esitettäväksi myös ehdolla, että siitä poistetaan tarkastusviranomaisen määrittämiä kohtia.

Lain mukaan ohjelman saa esittää myös 18 vuotta täyttäneen seurassa olevalle alle 7-

vuotiaalle lapselle, jos ohjelma on hyväksytty esitettäväksi 7 vuotta täyttäneille. Jos taas ohjelma on hyväksytty esitettäväksi 11 vuotta täyttäneille, sen saa esittää myös 18 vuotta täyttäneen seurassa olevalle 7—10 -vuotiaalle lapselle.

Ilmaisuvapausperustuslaissa säädetty poikkeus ennakkoesiteiden kiellosta koskee vain kuvaohjelmien julkista esittämistä. Perustuslain mukaan ohjelmien levittämistä ei siten voida saattaa ennakkotarkastusjärjestelmän piiriin. Ohjelmien levittämistä valvotaankin Ruotsissa jälkikäteisin keinoin. Lain mukaan sen, joka ammattimaisesti myy tai vuokraa video-ohjelmia, tulee rekisteröityä valtion elokuvatoimiston ylläpitämään rekisteriin. Valtion elokuvatoimisto valvoo video-ohjelmien levittäjiä. Toimistolla on oikeus tehdä tarkastuksia tiloihin, joissa ohjelmia myydään tai vuokrataan kuluttajille.

Levitettävien kuvaohjelmien sisältöä on Ruotsissa säännelty rikoslilla (brottsbalken; SFS 1962:700). Rikoslain 16 luvun 10 b §:n mukaan väkivaltakuvauksen levittämisestä rangaistaan muun muassa sitä, joka levitettäväksi tarkoitettussa elokuvassa tai video-ohjelmassa esittää seksuaalista väkivaltaa tai pakkoa taikka levittää sellaisia esityksiä sisältäviä ohjelmia. Saman lainkohdan mukaan ohjelmassa ei myöskään saa esittää tarkalla tai asiayhteydestään irrotetulla tavalla raakaa väkivaltaa ihmisiä tai eläimiä kohtaan. Rangaistussäännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos valtion elokuvatoimisto on hyväksynyt ohjelman. Valtion elokuvatoimistolla on lain mukaan oikeus ottaa ohjelma valvontaa varten haltuunsa, jos on syytä olettaa, että ohjelma on sisällöltään rikoslain 16 luvun 10 b §:n vastainen. Toimisto voi pitää ohjelmaa hallussaan 24 tuntia tai erityisestä syystä enintään viisi vuorokautta.

Rikoslain 16 luvun 10 c §:ssä säädetään rangaistavaksi kuvaohjelman luvaton levittäminen. Säännöksen mukaan rangaistaan sitä, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta ammattimaisessa toiminnassa luovuttaa 15 vuotta nuoremmalle elokuvan, video-ohjelman tai muun liikkuvia kuvia sisältävän tallenteen, joka sisältää todellisuuspohjaisia kuvauksia väkivallan käyttämisestä tai sillä uhkaamisesta. Rangaistussäännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos valtion elokuvatoimisto on hyväksynyt ohjelman esitettäväksi 15 vuotta nuoremmille.

Lapsipornografiarikoksesta tuomitaan Ruotsin rikoslain 16 luvun 10 a §:n mukaan

se, joka esittää lasta pornografisessa levitettäväksi tarkoitettussa kuvassa tai levittää sellaista kuvaa lapsesta.

Norja. Norjassa sananvapauden perustuslainuoja tukeutuu vuonna 1814 säädetyn perustuslain 100 §:ään, joka sanamuotonsa mukaisesti turvaa vain painovapauden. Säännöksen on katsottu sisältävän painotuotteita koskevan ennakkosensuurin kiellon. Perustuslaissa vahvistetun painovapauden periaatteita sovelletaan Norjassa myös muihin viestinnän muotoihin, kuten yleisradiotoimintaan ja tallenneviestintään. Säännöksen ei kuitenkaan ole katsottu asettavan estettä kuvaohjelmien sisällön ennakkovalvonnalle.

Kuvaohjelmien valvonnasta säädetään lailla (lov om film og videogram; 1987 nr. 21) ja asetuksella (forskrift om film og videogram; 1987 nr. 998). Säännöksiä sovelletaan kuvaohjelmien eli elokuvien ja video-ohjelmien esittämiseen ja levittämiseen elinkeinotoiminnassa. Laki ei koske yleisradiotoimintaa. Lain mukaan elinkeinotoiminnassa esitettävä kuvaohjelma on ennakolta tarkastettava. Kuvaohjelman tarkastuksen toimittaa valtion elokuvatarkastamo (Statens filmtilsyn).

Laissa säädettyjen kieltooperusteiden mukaan elokuvatarkastamo ei saa hyväksyä elinkeinotoiminnassa esitettäväksi ohjelmaa, joka on lainvastainen, loukkaa säädyllisyyttä tai vaikuttaa raaistavasti tai moraalialentavasti.

Valtion elokuvatarkastamo hyväksyy kuvaohjelmat esitettäväksi elinkeinotoiminnassa joko kaiken ikäisille taikka 7, 11, 15 tai 18 vuotta täyttäneille. Kuitenkin huoltajan tai vastaavan seurassa oleva 4 vuotta täyttänyt voi katsoa 7 vuotta täyttäneille hyväksytyt kuvaohjelman, 8 vuotta täyttänyt 11 vuotta täyttäneille hyväksytyt ohjelman ja 12 vuotta täyttänyt 15 vuotta täyttäneille hyväksytyt ohjelman. Ikärajalukituksen arvioinnissa on ratkaisevaa, voiko kuvaohjelma vaikuttaa haitallisesti mielenrenteyteen tai oikeuskäsityksiin. Kuvaohjelman kieltämistä tai ikärajalukitusta koskevasta elokuvatarkastamon päätöksestä ei voi valittaa.

Ennakkotarkastusvelvollisuudesta on säädetty kuvaohjelman arvioitua lainmukaiseen sisältöön perustuvia poikkeuksia. Tarkastuttamiselvöllisyys ei koske Norjan yleisradioyhtiön aiemmin lähettämiä ohjelmia eikä valtiollisen tai kunnallisen viranomaisen tuottamia ohjelmia. Tarkastuksesta on myös vapautettu julkisten esitysten tai

tilaisuuksien tallennukset, yksinomaan tai pääosin musiikkia, urheilua, dokumentti-, ajankohtais- tai uutisaineistoa sisältävät ohjelmat sekä opetus-, tutkimus- tai harrastuskäyttöön tarkoitettut ohjelmat. Ennakkotarkastusvelvollisuus ei myöskään koske yksinomaan tavaroita tai palveluita esitteleviä tiedotteita tai mainoksia.

Elokuvatarkastamo voi myöntää poikkeuksia ennakkotarkastusvelvollisuuteen, kun kyse on festivaaleilla, elokuvajuhlilla tai virallisten kulttuuritilaisuuksien yhteydessä esitettäväksi maahantuoduista kuvaohjelmita. Elokuvatarkastamo voi myös poiketa asettamistaan ikärajalukituksista opetuksessa esitettävien kuvaohjelmien osalta.

Elinkeinotoiminnassa levitettäviä video-ohjelmia ei tarvitse ennakolta tarkastuttaa, mutta ne on rekisteröitävä. Video-ohjelman rekisteröinnin edellytyksenä on, että ohjelman maahantuoja tai tuottaja on merkitty erilliseen rekisteriin. Molempia rekistereitä pitää valtion elokuvatarkastamo. Ennen levittämistä maahantuojaan tai tuottajaan on merkittävä rekisteröintivelvoitteen alaiseen video-ohjelmakasettiin ja sen päällykseen rekisteröintinumero, ohjelman ja vastuullisen maahantuojan tai tuottajan tiedot sekä suositeltava ikäraja.

Elokuvatarkastamo voi arvioida video-ohjelman ennen sen rekisteröintiä. Myös rekisteröity ohjelma voidaan ottaa arvioitavaksi. Video-ohjelmaa, jonka elokuvatarkastamo arvioi olevan rikoslain 211 §:n vastainen tai joka voi vaikuttaa raaistavasti tai moraalialentavasti, ei voida rekisteröidä. Rekisteröintikielto koskee myös video-ohjelmaa, joka on tuomioistuimen päätöksellä todettu lainvastaiseksi tai takavarikoitu tai joka on syyttäjä- tai esitutkintaviranomaisen päätöksellä poistettava levityksestä. Rekisteröidä ei saa myöskään ohjelmaa, joka on asetettu levityskieltoon siksi, että se on tai voi olla rikoslain 211 tai 382 §:n säännösten vastainen. Mainituissa tilanteissa maahantuoja tai tuottaja voi kuitenkin vaatia, että elokuvatarkastamo arvioi ohjelman.

Elokuvista ja video-ohjelmista annetun lain mukaan kuvaohjelmien esittäminen ja levittäminen ansiotoiminnassa edellyttää Norjassa lisäksi kunnallista lupaa. Lupaa ei kuitenkaan tarvita kuvaohjelmien edelleen levittämiseen. Lupa voidaan antaa enintään viideksi vuodeksi. Se voidaan peruuttaa, jos luvan saaja rikkoo lakia, asetusta tai luvan ehtoja.

Kunta voi päättää luvan ehdoista, mutta

kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä kunnassa ei voida kokonaan kieltää. Lupaehdot voivat koskea esimerkiksi video-ohjelmien levittämisen ikärajoja, ohjelmistolta vaadittavaa laajuutta tai kuvaohjelmien esittäjälle ja levittäjälle asetettavia käyttäytymisvaatimuksia. Kuvaohjelman esittäminen ei edellytä lupaa, kun kyseessä on esimerkiksi liikkeessä, ravintolassa, odotustiloissa, hotellissa tai liikennevälineessä tapahtuva maksuton tuote-esittely, tiedotusohjelma taikka tavaraa tai palvelua esittelevä mainos.

Valtion elokuvatarkastamo voi hakemuksesta myöntää kunnallista lupaa koskevan poikkeuksen video-ohjelman levittämiseen ansiotoiminnassa, jos ohjelma sisältää yksinomaan julkisten esitysten tai tilaisuuksien tallennuksia, musiikki-, urheilu-, dokumentti-, ajankohtais- tai uutisaineistoa, tutkimus- tai harrastusaineistoa, oppilaitoksille tarkoitettua tiedotus- tai opetusaineistoa taikka tavaroita tai palveluita esitteleviä tiedotteita tai mainoksia.

Kuvaohjelmien sisältöä koskevista yleisistä rajoituksista säädetään rikoslailla. Rikoslain 211 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka järjestää epäsiiveellistä tai pornografista aineistoa sisältävän julkisen esityksen, ja sitä, joka tarjoaa myytäväksi tai vuokrattavaksi tai muulla tavoin levitettäväksi tai tässä tarkoituksessa maahantuo epäsiiveellisiä tai pornografisia elokuvia tai video-ohjelmia. Saman lainkohdan mukaan rangaistaan sitä, joka luovuttaa mainitun sisältöisiä elokuvia tai video-ohjelmia 18 vuotta nuoremmille. Alle 16-vuotiaasta lasta kuvaavaa aineistoa sisältävien epäsiiveellisten tai pornografisten elokuvien tai video-ohjelmien hallussapito tai maahantuonti on rangaistavaa. Rangaistusta mitattaessa on raskauttavaa, jos epäsiiveellisessä tai pornografisessa kuvauksessa käytetään lapsia, eläimiä, väkivaltaa, pakkoa tai sadismia. Rikoslain 211 § ei koske ohjelmaa, jonka valtion elokuvatarkastamo on etukäteen hyväksynyt ansiotarkoituksessa tapahtuvaa esittämistä tai levittämistä varten.

Väkivaltakuvauksen levittäminen säädetään rangaistavaksi Norjan rikoslain 382 §:ssä. Rangaistussäännöstä ei sovelleta, jos valtion elokuvatarkastamo on tarkastanut ohjelman ennakkolta.

Tanska. Tanskassa sananvapaus on vahvistettu jokaiselle kuuluvaksi oikeudeksi. Tanskan vuonna 1953 säädetyn perustuslain 77 §:n mukaan jokaisella on oikeus lausua ajatuksensa julkisesti painotuotteessa, kirjoi-

tuksessa ja puheessa. Hänet voidaan kuitenkin saattaa tuomioistuimen edessä vastuuseen ilmaisuistaan. Sensuuria ja muita ennakkollisia esteitä sananvapauden käyttämiselle ei perustuslain mukaan saa ottaa uudelleen käyttöön.

Aikuisille esitettävien elokuvien ennakkotarkastus on lakkautettu Tanskassa jo vuonna 1969. Tuolloin säädetyn lain (lov om filmcensur) mukaan ennakkotarkastus rajattiin koskemaan vain 16 vuotta nuoremmille esitettäviä elokuvia. Video-ohjelmien levittämistä Tanskassa on säännelty video-ohjelmien merkitsemisestä vuonna 1996 annetulla lailla (lov om mærkning af videogrammer). Vuonna 1997 toteutetulla uudistuksella elokuvien ennakkotarkastuksesta ja video-ohjelmien merkitsemisestä annetut lait korvattiin uudella elokuvailla (lov om film; 186/1997), jonka pääasiallinen tarkoitus on edistää kuvaohjelmataidetta ja -kulttuuria Tanskassa. Kuvaohjelmalla uudessa laissa tarkoitetaan kaikenlaisia liikkuvia kuvia niiden tallentamis- tai esittämistavasta riippumatta. Lakia ei kuitenkaan sovelleta televisiolähetysiin.

Kuvaohjelmallaissa säädetyn ennakkotarkastusjärjestelmän puitteissa valvotaan kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä 15 vuotta nuoremmille lapsille. Lain mukaan kuvaohjelma, jota esitetään julkisesti 11 tai 15 vuotta nuoremmille lapsille taikka myydään, vuokrataan tai lainataan elinkeinotoiminnassa mainitun ikäisille lapsille, on hyväksyttävä ennakkolta. Laissa säädetty tarkastamisvelvollisuus ei siten koske ohjelman esittämistä tai levittämistä 15 vuotta täyttäneille. Kuvaohjelman saa kuitenkin aina esittää sitä ennalta tarkastuttamatta vanhemman tai muun täysi-ikäisen seurassa olevalle 7 vuotta täyttäneelle lapselle.

Kuvaohjelmat hyväksyy kulttuuriministeriön yhteydessä oleva lasten ja nuorten medianeuvosto (Medierådet for Børn og Unge). Neuvosto on korvannut tarkastusviranomaisena aikaisemmin toimineen valtion elokuvatarkastamon (Statens Filmcensur). Medianeuvoston pääasiallisena tehtävänä on antaa lasten vanhemmille neuvoja kuvaohjelmien sopivuudesta lapsille ja nuorille.

Kuvaohjelman hyväksymistä koskevaa asiaa ratkaistessaan medianeuvoston tulee arvioida, voidaanko ohjelmaa pitää vahingollisena laissa tarkoitettujen ikäryhmien lapsille. Medianeuvosto voi hyväksyä ohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi kaiken ikäisille

taikka 7, 11 tai 15 vuotta täyttäneille. Media-neuvoston ikärajaluokituksista huolimatta kuvaohjelman saa esittää 7 vuotta täyttäneelle lapselle, jos hän on vanhempansa tai muun täysi-ikäisen henkilön seurassa.

Kuvaohjelmien esittäjät ja levittäjät ovat lain mukaan velvollisia merkinnöillä tai muilla sopivilla tavoilla ilmoittamaan ohjelman sopivuudesta lapsille ja nuorille media-neuvoston päätösten mukaisesti.

Tanskan rikoslain 234 §:ssä säädetään rangaistavaksi epäsiveellisten kuvien ja esineiden myyminen 16 vuotta nuoremmille. Säännöstä sovelletaan myös kuvaohjelmien myymiseen. Rikoslain 235 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka ammattimaisesti myy tai muulla tavalla levittää taikka jatkuvasti esittää tai hankkii lasta esittäviä epäsiveellisiä valokuvia, kuvaohjelmia tai niitä vastaavia kuvia tai tallenteita. Rangaistavaa on myös lasta sukupuolilyhteydessä esittävien valokuvien, kuvaohjelmien ja niitä vastaavien kuvien tai tallenteiden hallussapito.

Islanti. Islannissa kaikki elokuvat ja video-ohjelmat on vuonna 1995 säädetyin lain mukaan tarkastettava ennen niiden julkista esittämistä tai levittämistä (lov om censur af film og forbud mod voldsfilm 47/1995). Levittämisedellä tarkoitetaan myyntiä, vuokrausta tai lainausta. Väkipaltaelokuvien esittäminen ja levittäminen on kokonaan kielletty. Väkipaltau elokuvalla tarkoitetaan ohjelmaa, joka erityisesti pyrkii tuomaan esille kaikenlaista ihmisten tai eläinten väärinkäyttöä tai brutaaleja tappamiskeinoja. Laki ei koske uutisia tai opetusohjelmia.

Lain noudattamista valvoo kulttuuri- ja opetusministeriö sekä ministeriön alainen elokuvasensuurikomitea. Komitea arvioi ohjelman sopivuuden lapsille. Jos ohjelma arvioidaan väkivaltaiseksi, sen esittäminen ja levittäminen kielletään kokonaan. Ohjelmaa arvioitaessa kiinnitetään erityisesti huomiota sen mahdolliseen haitalliseen vaikutukseen lapsen siveellisen tai henkisen kehityksen kannalta. Komitea voi kieltää elokuvan esittämisen alle 10, 12, 14 tai 16 -vuotiaille lapsille tai nuorille. Video-ohjelman esittämisen ikäraajat ovat 12 tai 16. Väkipaltau koskeva kieltoperuste ei koske sellaisia ohjelmia, joiden voidaan katsoa sisältävän väkivaltaista aineistoa ohjelman valistavan tai kulttuurisesti merkittävän sisällön vuoksi.

Luvanvaraisen televisiolähetystoiminnan harjoittajat ovat velvollisia suorittamaan tarkastuksen itse. Kulttuuri- ja opetusministeriö

voi kuitenkin vaatia ohjelman komitean tarkastettavaksi, jos se katsoo ohjelman olevan sisällöltään lain vastainen.

Elokuvien ja video-ohjelmien esittäjät ja levittäjät ovat velvollisia ilmoittamaan komitean antamista ikärajoista kaikissa ohjelmia koskeissa mainoksissa tai muissa julkisuuteen tulevista tiedonannoissa.

Kuvaohjelmia koskeva sääntely eräissä muissa maissa

Useimmissa muissa Länsi-Euroopan maissa on valtiollinen elokuvien tai muiden kuvaohjelmien tarkastuselin ja lakiin perustuva ennakkotarkastus. Poikkeuksen tästä tekevät Saksa ja Iso-Britannia. Saksassa ennakkotarkastus on järjestetty yksityisten yhdistysten avulla ja Isossa-Britanniassa julkisoikeudellisen järjestön kautta.

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien keskinäistä ennakkotarkastusta säännellään eri tavoin eri maissa. Joissakin maissa ennakkotarkastus koskee pelkästään elokuvien julkista esittämistä, kuten Alankomaissa ja Ranskassa. Elokuvien julkisen esittämisen lisäksi ennakkotarkastus koskee videoiden levitystä muun muassa Espanjassa, Irlannissa, Isossa-Britanniassa ja Saksassa.

Video- ja tietokonepelejä tarkastetaan ennakoon ainoastaan Saksassa ja Isossa-Britanniassa. Euroopassa toimii vapaa-ajan tietokoneohjelmatuottajien järjestö ELSPA (European Leisure Software Producers Association), joka yhdessä englantilaisen järjestön kanssa on laatinut alalle ikärajasuositukset.

Elokuvia ja muita kuvaohjelmia koskevat yleisimmät ikäraajat Euroopassa ovat 18, 16 ja 12 vuotta. Useimmissa maissa on käytössä vain kolme tai neljä ikärajaa. Pienimpiä lapsia koskee 6 tai 7 vuoden ikäraja ja nuoria 12 ja 15 tai 16 vuoden ikäraja. Seitsemässä perustelujen tässä kohdassa tarkoitettussa EU:n jäsenmaassa ylin ikäraja on 18 vuotta ja neljässä se on 16 vuotta.

Muualla maailmassa kuvaohjelmien ennakkotarkastus on säännelty joko valtiollisin keinoin tai alan itsesääntelyn avulla. Yhdysvalloissa ennakkotarkastuksesta vastaa alan ylläpitämä organisaatio, joka määrittää ikäraajat ja säätelee, minkä tyyppisiä ohjelmia missäkin ikärajaluokassa voidaan esittää ja levittää. Useissa länsimaissa tarkastuksen lähtökohtana on kaikkien julkiseen esitykseen ja levitykseen tulevien elokuvien en-

nakkotarkastus.

2.3. Nykytilan arviointi

Ennakkotarkastusjärjestelmän suhde hallitusmuodon perusoikeussäännöksiin

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmää koskevat perussäännökset on annettu kahdella pysyväisluonteisella poikkeuslailla. Elokuvatarkastuslaki samoin kuin videotarkastuslaki on säädetty perustuslainsäätämisyjärjestyksessä poikkeukseksi hallitusmuodon alkuperäisestä sananvapaussäännöksestä. Kahden poikkeuslain lisäksi ennakkotarkastusjärjestelmästä säädetään elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetulla lailla. Sääntelykokonaisuuteen kuuluvat myös elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettu asetus ja videotarkastusasetus.

Perusoikeusuudistuksen yhteydessä hallitusmuodon sananvapaussäännökseen lisättiin rajoituslauseke, jonka mukaan lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Hallitusmuodon säännös ei edellytä, että elokuvien ja muiden kuvaohjelmien valvonnan olisi vastaisuudessaakin perustuttava nimenomaan ennakkotarkastusjärjestelmään, mutta se jättää siihen rajoitetut mahdollisuudet. Rajoituslausekkeen valtuutus on kuitenkin ennakkotarkastuksen nykyistä alaa kapeampi, koska se sallii vain lasten suojelemiseksi välttämättömät rajoitukset.

Voimassa oleva ennakkotarkastuslainsäädäntö ei ole sopusoinnussa 1 päivänä elokuuta 1995 voimaan tulleen hallitusmuodon sananvapaussäännöksen kanssa. Nykyisen ennakkotarkastusjärjestelmän puitteissa valvotaan elokuvien ja muiden kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä myös täysi-ikäisille. Elokuvaa ei nykyisin saa esittää eikä kuvaohjelmaa elinkeinotoiminnassa levittää täysi-ikäisillekään, ellei elokuvaa tai ohjelmaa ole ennalta tarkastettu siten kuin elokuvatarkastuslaissa ja videotarkastuslaissa säädetään. Lasten suojelemisen kannalta ei kuitenkaan voida pitää välttämättömänä, että ohjelmien esittämistä ja levittämistä täysi-ikäisille olisi valvottava nimenomaan ennakkotarkastuksen keinoin. Viestinnän sisältöä koskevista sananvapauden rajoituksista säädetään yleensä rikoslailta eikä tästä lähtökohdasta ole syytä poiketa kuvatallennetinnänsäköhdalla.

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastuksessa nykyisin sovellettavat kieltoperusteetkaan eivät ole kaikilta osiltaan sopusoinnussa hallitusmuodon 10 §:ssä säädetyn rajoituslausekkeen kanssa, koska elokuvan tai ohjelman esittäminen ja levittäminen voidaan nykyisin kieltää myös muilla kuin lasten suojelemiseen liittyvillä perusteilla. Elokuvaa ei esimerkiksi saa nykyisin hyväksyä esitettäväksi, jos sen esittäminen saattaa vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta tai maanpuolustusta taikka huonontaa valtakunnan suhteita ulkovaltoihin. Näillä kieltoperusteilla ei ole mitään asiallista yhteyttä lasten suojeeluun liittyviin näkökohtiin. Elokuvaa ei nykyisin saa hyväksyä esitettäväksi myöskään silloin, kun se on sisällöltään ilmeisesti lain tai hyvien tapojen vastainen. Kuvaohjelmaa taas ei saa hyväksyä levitettäväksi, jos se on ilmeisesti lain vastainen. Näitäkään kieltoperusteita ei voida perustella lasten suojeeluun liittyvillä näkökohdilla. Voimassa olevat säännökset eivät vastaa sananvapauden rajoituksille nykyisin asetettuja tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden vaatimuksia.

Perusoikeusuudistuksen yhteydessä hallitusmuotoon lisättiin myös uusi 16 §, jonka 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Siten videotarkastuslaissa säädetty kieltö hakea muutosta päätökseen, jolla tarkastusviranomainen on määrännyt ohjelman tarkastettavaksi, on ristiriidassa perustuslaissa vahvistetun muutoksenhakuoikeuden kanssa.

Uusien perusoikeussäännösten kanssa ristiriidassa olevia aikaisemmin säädettyjä lakeja ei perusoikeusuudistuksen yhteydessä kumottu. Tarkoitus oli, että muu lainsäädäntö saatetaan sopusointuun uusien perusoikeussäännösten kanssa toteuttamalla tarvittavat lainsäädännön muutokset uudistuksen voimaantulon jälkeen. Eduskunnan perustuslakivaliokunta korosti muun lainsäädännön kehittämisen tarpeellisuutta ja edellytti lainsäädännön pikaista uudistamista niissä tapauksissa, joissa epäillään ilmenevän ristiriitoja uusien perusoikeussäännösten kanssa (PeVM 25/1994 vp).

Valtioneuvoston 30 päivänä toukokuuta 1996 tekemässä periaatepäätöksessä lainvalmistelun kehittämisohjelmasta (30.5.1996; OM:n lainvalmisteluosaston julkaisu 3/1996) todetaan niin ikään, että hallitusmuodossa

säädettyjen perusoikeuksien toteutumista edistetään tavallisen lainsäädännön tasolla. Periaatepäätöksen mukaan lait pyritään sopeuttamaan perusoikeussäännöksiin siten, että niin sanottujen poikkeuslakien säätämiseltä vältytään. Pidättyvää suhtautumista poikkeuslakien säätämismahdollisuuteen korostetaan myös hallituksen esityksessä uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi (ks. HE 1/1998 vp).

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskeva lainsäädäntö on siten saatettava vastaamaan hallitusmuodon uuden sananvapaussäännöksen vaatimuksia. Voimassa olevat poikkeuslait tulee kumota. Lailla tulee säätää vain sellaisista kuvaohjelmista koskevista erityisistä rajoituksista, joita voidaan pitää lasten suojelemiseksi välttämättöminä. Muilta osin kuvatallenneviestintää tulee säännellä sananvapauden ja hallitusmuodon muissa perusoikeussäännöksissä vahvistettujen yleisten periaatteiden mukaisesti.

Nykyisen sääntelyn kaksijakoisuus

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmästä säädetään nykyisin kahdella erillisellä poikkeuslailla, joista toinen koskee elokuvien esittämistä ja toinen video- ja muiden kuvaohjelmien levittämistä elinkeinotoiminnassa kuluttajille. Sääntelyn kaksijakoisuus ei liity elokuvan ja kuvaohjelman käsitteisiin, vaan siihen, että vuonna 1965 säädetyssä elokuvatarkastuslaissa säännellään elokuvien esittämistä ja vuonna 1987 säädetyssä videotarkastuslaissa kuvaohjelmien levittämistä.

Kaksijakoisuutensa vuoksi nykyinen lainsäädäntö on sekä teknisesti että asiallisesti vaikeasti hallittava kokonaisuus. Sääntelyn kannalta keskeisissä asioissa elokuvatarkastuslaki ja videotarkastuslaki sisältävät toisistaan poikkeavia säännöksiä. Kokonaisuuden kannalta yhteisiä säännöksiä on jouduttu antamaan kolmessa eri laissa. Sääntelyn tällainen hajanaisuus ei enää ole perusteltua.

Elokuvatarkastuslaissa ja videotarkastuslaissa nykyisin säädetyt kieltoerusteet poikkeavat jonkin verran toisistaan. Elokuvan esittäminen pitää elokuvatarkastuslain mukaan kieltää esimerkiksi silloin, kun se on sisällykseltään ilmeisesti hyvien tapojen vastainen tai kun sen esittäminen saattaa vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta tai maanpuolustusta taikka huonontaa valtakun-

nan ulkosuhteita, mutta samaa elokuvaa ei näillä perusteilla saa kieltää levittämästä. Kieltoerusteita koskevan sääntelyn kaksijakoisuudelle ei enää nykyisin ole perusteita. Lasten suojelun kannalta keskeiset kieltoerusteet ovat jo nykyisin kummassakin laissa samat. Kaksinkertainen sääntely on siten tässäkin suhteessa tarpeetonta.

Voimassa olevien lakien ikärajasäännökset ovat myös erilaiset. Elokuvatarkastuslain mukaan tarkastusviranomaisen voi kieltää elokuvan esittämisen 16 vuotta tai jotakin sitä alemmaa ikää nuoremmille lapsille. Erityisestä syystä tarkastusviranomaisen voi kuitenkin määrätä, että elokuvan saa esittää vain 18 vuotta täyttäneille. Alaikäisten kohdalla ikärajaluokitus on siten periaatteessa 16-portainen, mitä voidaan pitää tarpeettoman hienojakoisena ja hankalasti sovellettavana. Videotarkastuslaissa sen sijaan säädetään vain 16 vuoden ikärajasta. Tarkastusviranomaisella on lain mukaan oikeus kieltää ohjelman levittäminen 16 vuotta nuoremmille mutta ei sitä alemmaa ikää nuoremmille lapsille. Tätä taas voidaan pitää tarpeettoman jäykkänä sääntelynä, koska tarkastuksessa ei voida riittävästi ottaa huomioon lasten eri kehitysvaiheita.

Nykyisen ikärajasääntelyn erityisenä ongelmana on pidettävä sitä, ettei videotallennetta saa hyväksyä levitettäväksi lainkaan, jos ohjelma voitaisiin sallia esitettäväksi vain 18 vuotta täyttäneille. Säännöksessä tarkoitettua kuvaohjelmaa ei siten saa levittää täysi-ikäisillekään. Täysi-ikäisille suunnattua levittämiskieltoa on pidettävä tarpeettoman pitkälle menevänä rajoituksena, koska kielto koskee videotallennetta, jota lain nimenomaisen säännöksen mukaan ei voida pitää sisällöltään lain vastaisena. Saman ohjelman saa kuitenkin esittää täysi-ikäisille elokuvateatterissa. Niin ikään ohjelman saa lähettää televisiossa yleisön vastaanotettavaksi. Levittämiskielto on siten ongelmallinen paitsi hallitusmuodon 10 §:ssä säädetyin rajoituslausekkeen kannalta myös kuvaohjelmien eri jakelukanavien yhdenvertaisen kohtelun kannalta.

Kaksijakoinen ennakkotarkastuslainsäädäntö sisältää myös eräitä muita nykyisin perusteettomiksi katsottavia säännöksiä. Videotarkastuslain mukaan elokuvaa, joka on tarkastettu elokuvatarkastuslain mukaisesti ja jonka esittämistä ei ole kielletty videotarkastuslaissa säädettyä kieltoerustetta vastaavalla perusteella, saa levittää elinkeinotoiminnassa

kuluttajalle ilman videotarkastuslain mukaisista tarkastuksista. Videotarkastuslain mukaan tarkastettua kuvaohjelmaa ei kuitenkaan saa esittää, ellei sitä tarkasteta uudelleen ja hyväksytyä esitettäväksi elokuvatarkastuslaisissa säädetyllä tavalla. Saman ohjelman tarkastaminen erikseen esittämistä ja erikseen levittämistä varten liittyy kahden lain erisisältöisiin kieltooperusteisiin. Sääntelyn kaksijakoisuudesta johtuvaa ohjelman kaksinkertaista tarkastuttamisvelvollisuutta ei voida pitää perusteltuna.

Ennakkotarkastusjärjestelmän nykyistä sääntelyä voidaan arvostella myös lainsäädäntötekniisessä mielessä tarpeettoman monimutkaiseksi kokonaisuudeksi. Videotarkastuslaki sisältää useita teknisluonteisia viittaussäännöksiä sekä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettuun lakiin että elokuvatarkastuslakiin. Erityisesti elokuva- ja videotarkastuksen keskinäistä suhdetta järjestävä sääntely on nykyisin verraten monimutkaista ja vaikeasti avautuvaa. Asianmukaista ei ole sekään, että tarkastuslainsäädäntö sisältää säännöksiä elokuvaveron määräämisestä, vaikka elokuvaverolaki on kumottu jo 1 päivänä tammikuuta 1994 voimaan tulleella lailla. Sääntely olisikin saatettava ajan tasalle. Samalla sääntelyä olisi yksinkertaistettava kokoamalla elokuvien ja muiden kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevat perussäännökset yhteen lakiin.

Televisiotoiminta ja tilausohjelmopalvelut

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevaa lainsäädäntöä ei nykyisin sovelleta televisiotoimintaan. Kuvaohjelman esittäminen televisiossa ei siten kuulu ennakkotarkastuksen piiriin. Kokonaan tarkastamattomien kuvaohjelmien lisäksi televisiossa voidaan esittää myös ohjelmia, joita tarkastusviranomaisen päätöksen mukaan saa esittää vain 18 vuotta täyttäneille. Tarkastusviranomaisen päätökset kuvaohjelman ikärajaluokituksesta ja kuvaohjelmaan tehtävistä poistoista eivät nekään koske ohjelmien televisioesityksiä.

Televisio- ja radiotoimintaa koskeva lainsäädäntö uudistui kokonaisuudessaan vuoden 1999 alusta televisio- ja radiotoiminnasta annetulla lailla. Lailla televisiodirektiivi on pantu täytäntöön ja laissa on direktiivin edellyttämät alaikäisten suojelamista koskevat säännökset.

Lisäksi televisio- ja radiotoiminnasta on

annettu asetus. Televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 19 §:ssä säädetään, että televisiotoiminnan harjoittajan on huolehdittava siitä, että seksuaalisen sisältönsä tai väkivaltaisuutensa vuoksi lasten kehitykselle haitalliset televisio-ohjelmat lähetetään sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia. Jos televisiotoiminnan harjoittaja lähettää edellä tarkoitettua ohjelmaa, sen haitallisuudesta lasten kehitykselle on ilmoitettava ennen ohjelman lähettämistä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos lähetyksessä on koko ohjelman lähetyksen näkyvissä tunnus, josta ilmenee ohjelman haitallisuus lasten kehitykselle. Edellä sanottu ei koske sellaisia televisio-ohjelmia, joiden vastaanottamiseen tarvitaan suojauksen purkulaite.

Viestintätekniikka mahdollistaa jo lähitulevaisuudessa kuvaohjelmien pitämisen televerkon välityksellä yleisön saatavilla niin sanottuna tilausohjelmopalveluna (*video-on-demand*). Tilausohjelmopalvelussa ei ole kysymys toiminnasta, jossa ohjelmia lähetetään yleisölle samanaikaisesti vastaanotettavaksi. Tilausohjelmopalvelussa ei ole kysymys myöskään tallennemuotoisen esineen hallinnan pysyvistä tai määräaikaisesta luovuttamisesta, vaan kuvatallenteen ohjelmasisällön pitämisestä yleisön saatavilla siten, että ohjelmasisältö voidaan televerkon välityksellä siirtää yksittäisen tilaajan vastaanotettavaksi. Tilausohjelmopalvelun käyttäjä voi olla myös alaikäinen. Siten on mahdollista, että lapset tilaavat heidän käytävissään olevilla telepäätelaitteilla katseltavikseen sellaisiakin ohjelmia, joiden esittäminen on nykyisen elokuvatarkastuslain nojalla kielletty 18 vuotta nuoremmilta.

Tilausohjelmopalvelusta ei nykyisin säädetä erikseen. Kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevaa lainsäädäntöä olisikin kehitettävä siten, että lailla annettaisiin myös tilausohjelmopalveluun sovellettavat lasten suojelemiseksi välttämättömät säännökset.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Esityksen pääasiallisena tavoitteena on saattaa elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmä sopusointuun 1 päivänä elokuuta 1995 voimaan tulleen hallitusmuodon 10 §:n 1 momentin sananva-

paussäännöksen kanssa. Vastaava säännös sisältyy 1 päivänä maaliskuuta 2000 voimaan tulevan Suomen perustuslain 12 §:n 1 momenttiin. Täysi-ikäisille esitettävien ja levitettävien elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastuksesta luovuttaisiin. Samalla säännökset lasten suojelemiseksi välttämättömistä kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevista ennakkollisista rajoituksista yhdenmukaistettaisiin. Ennakkotarkastuksessa nykyisin sovellettavista muista kuin lasten suojelemiseen liittyvistä kieltoperusteista luovuttaisiin.

Esitys selkeyttäisi ja keventäisi kuvaohjelmien tarkastamista ja luokittelua koskevaa sääntelyä, joka nykyisin on hajallaan useassa eri laissa ja alemmanasteisessa säädöksessä. Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain on tarkoitus korvata voimassa oleva elokuvatarkastuslaki, elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettu laki sekä videotarkastuslaki. Ehdotettu laki sisältäisi kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevat yhtenäiset säännökset, jotka koskisivat kuvaohjelmien julkisen esittämisen ja yleisölle levittämisen erilaisia muotoja. Viestintätekniikan kehitykseen varauduttaisiin muun muassa antamalla säännökset myös kuvaohjelmien pitämisestä televerkon välityksellä niin sanottuna tilausohjelmopalveluna yleisön saatavilla.

Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetussa laissa säädettäisiin kiellosta esittää ja levittää kuvaohjelmia 18 vuotta nuoremmille niitä ennakolta tarkastuttamatta. Laki sisältäisi säännökset kuvaohjelmien tarkastuksessa sovellettavista lasten suojelemiseksi välttämättömistä kieltoperusteista ja ikäraja-luokista sekä eräiden laissa tarkemmin määriteltujen kuvaohjelmien vapauttamisesta tarkastuttamisvelvollisuudesta. Lisäksi laissa säädettäisiin tarkastamattomia kuvaohjelmia koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta ja kuvaohjelmiin tehtävistä merkinnöistä. Lailla annettaisiin säännöksiä myös tarkastusviranomaisesta, muutoksenhausta, rangaistusvastuusta sekä muista ennakkotarkastusjärjestelmän sääntelyyn liittyvistä asioista.

3.2. Keskeiset ehdotukset

Kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevan sääntelyn yhtenäistäminen

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien tarkastamista ja luokittelua koskevat säännökset

ehdotetaan koottavaksi lakiin kuvaohjelmien tarkastamisesta. Samalla kumottaisiin elokuvatarkastuslaki, videotarkastuslaki sekä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettu laki.

Kuvaohjelmien esittämisen ja niiden levittämisen erillinen ja osittain toisistaan poikkeava sääntely ei enää ole tarkoituksenmukaista. Ehdotettu laki yhdenmukaistaisi kuvaohjelmien ennakkotarkastukseen sovellettavat säännökset. Samalla eräät nykyisin asetuksella annetut säännökset siirrettäisiin tarpeellisilta osiltaan lain tasolle.

Kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen

Kuvaohjelmalla tarkoitetaan elokuvaa ja muuta liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallennettua sen teknisestä valmistusmenetelmästä riippumatta. Vuorovaikutteisella kuvaohjelmalla tarkoitettaisiin ohjelmaa, jonka käyttäjä voi vaikuttaa näyttölaitteella näkyviin tapahtumiin, kuten video- tai tietokonepeliä taikka tietokonelevykkeelle tallennettua liikkuvaa kuvaa sisältävää vuorovaikutteista teosta.

Ehdotetun lain mukaan kuvaohjelman levittämällä tarkoitettaisiin sen tarjoamista yleisölle ostettavaksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai muulla tavalla luovutettavaksi sekä kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön pitämistä televerkon välityksellä yleisön saatavilla niin kutsuttuna tilausohjelmopalveluna. Kuvaohjelman julkisena esittämisenä pidettäisiin ehdotuksessa elokuvateatteriesitysten ohella kaikkia yleisölle avoimia kuvaohjelman esitystilaisuuksia ja -tapahtumia.

Kuvaohjelman esittämisellä ja levittämisellä ei kuitenkaan tarkoitettaisi verkkoympäristössä tapahtuvaa kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä lukuun ottamatta tilausohjelmopalveluja.

Ennakkotarkastusvelvollisuus

Kuvaohjelmien esittäminen ja levittäminen täysi-ikäisille vapautettaisiin ennakkotarkastusvelvollisuuden piiristä. Kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskeva lainsäädäntö saatettaisiin siten vastaamaan hallitusmuodon 10 §:n sananvapaussäännöstä. Kuvaohjelmien sisältöä koskevista yleisistä rajoituksista säädetään rikoslaissa. Siten sisällöltään rikoslain vastaista kuvaohjelmaa ei saisi edelleenkaan esittää tai levittää sen enempää

täysi-ikäisille kuin alaikäisillekään.

Lasten erityissuojeluun perustuvien näkökohtien vuoksi kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmää ei ehdoteta kokonaan lakautettavaksi, mutta ennakkotarkastus rajoitettaisiin koskemaan vain kuvaohjelman julkista esittämistä ja levittämistä alaikäisille.

Kuvaohjelmaa ei saisi esittää julkisesti eikä levittää 18 vuotta nuoremmille, ellei ohjelmaa olisi ehdotetun lain mukaisesti tarkastettu ja hyväksytty heille esitettäväksi ja levitettäväksi. Kielto, kuten myös kuvaohjelman tarkastuspäätös, koskisi yhtäläisesti sekä kuvaohjelman julkista esittämistä että sen levittämistä. Kielto koskisi jokaista, joka ehdotetussa laissa tarkoitettulla tavalla esittäisi julkisesti kuvaohjelmia tai levittäisi niitä. Kiellon rikkominen olisi rangaistava teko.

Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat ja ikärajuuokitus

Kuvaohjelmaa ei saisi hyväksyä esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille, jos ohjelma olisi väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Kieltoerusteita sovellettaessa olisi otettava huomioon, millaisessa yhteydessä ja miten tapahtumat ohjelmassa kuvataan. Tarkastusviranomainen voisi hyväksyä kuvaohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi alaikäisille niin, että siitä poistetaan lasten kehitykselle haitallisiksi arvioidut kohdat.

Jotta kuvaohjelman esittämis- ja levittämiskielto voitaisiin rajoittaa koskemaan vain sellaisten ikäryhmien lapsia, joiden suojelemiseksi kieltoa on heidän ikäänsä liittyvä kehitysvaihe huomioon ottaen pidettävä välttämättömänä, kuvaohjelmalle voitaisiin hyväksyä ikärajuuokitus. Tarkastusviranomainen voisi hyväksyä kuvaohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi 15, 11 tai 7 vuotta täyttäneille taikka kaiken ikäisille. Ikärajuuokitus auttaisi myös lasten huollosta vastuussa olevien mahdollisuuksia arvioida kuvaohjelmien soveltuvuutta eri ikäisten lasten katseltavaksi. Kuvaohjelman esittäminen olisi kuitenkin sallittua ohjelmalle määrättyä ikärajaa kaksi vuotta nuoremmallekin lapselle silloin, kun hän on 18 vuotta täyttäneen seurassa.

Tarkastuksesta vapautetut kuvaohjelmat ja

ilmoitusvelvollisuus

Ennakkotarkastusvelvollisuudesta vapautettaisiin vuorovaikutteiset kuvaohjelmat sekä eräät laissa sisältönsä ja käyttötarkoituksensa perusteella yksilöidyt kuvaohjelmatyytit. Tällaiset kuvaohjelmat ovat yleensä kaiken ikäisille sopivia tai nimenomaan lapsille tarkoitettuja. Niiden ennakkotarkastus ei ole lasten suojelemisen kannalta välttämätöntä. Tällaisten ohjelmien tarkastaminen myös lisäisi tarpeettomasti tarkastusviranomaisen työ määrää.

Vuorovaikutteisia kuvaohjelmia sekä sisältönsä ja käyttötarkoituksensa perusteella tarkastuttamisvelvollisuudesta vapautettuja kuvaohjelmia saisi esittää ja levittää niitä ennakolta tarkastuttamatta myös 18 vuotta nuoremmille. Tarkastuksesta vapautettu ohjelma voitaisiin kuitenkin määrätä tarkastettavaksi, ja tarkastusviranomaisen olisi kieltävä lasten kehitykselle haitallisen ohjelman esittäminen ja levittäminen alaikäisille. Tarkastuttamisvelvollisuudesta vapautetuista kuvaohjelmista olisi ennen niiden esittämistä ja levittämistä tehtävä tarkastusviranomaiselle ilmoitus.

Kuvaohjelman esittäminen televisiossa

Televisiolähetyksessä kuvaohjelman saisi vastaisuudessaakin esittää sitä ennakolta tarkastuttamatta. Televisiotoimintaan sovellettava lainsäädäntöä on uudistettu televisio- ja radiotoiminnasta annetulla lailla vuoden 1999 alusta televisiodirektiivin pohjalta ja siinä on otettu huomioon direktiivin 22 artiklan sisältämät alaikäisten suojelua koskevat säännökset. Kuvaohjelmien tarkastuttamisvelvollisuutta ei tämänkään vuoksi ole syytä ulottaa koskemaan televisiotoimintaa.

On kuitenkin perusteltua määritellä lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat samalla tavalla jakelukanavasta riippumatta. Esityksessä ehdotetaan, että televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 19 §:n 1 momentti, joka koskee lasten kehitykselle haitallisia ohjelmia, muutettaisiin sanonnaltaan yhdenmukaiseksi kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain vastaavan säännöksen kanssa.

Tilausohjelmalvelu

Tilausohjelmalvelulla ehdotuksessa tarkoitetaan kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön pitämistä televerkon välityksellä yleisön

saatavilla (*video-on-demand*). Tilausohjelmapalvelun tarjoaja saisi pitää 18 vuotta nuorempien saatavilla vain heille kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain mukaan esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyjä sekä tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia ja niiden ohjelmasisältöjä. Palvelun tarjoaja olisi siten velvollinen samalla tavalla kuin kuvaohjelmien muut levittäjät huolehtimaan siitä, että tarkastamattomia ohjelmia pidetään hänen tarjoamassaan palvelussa ainoastaan täysi-ikäisten käyttäjien saatavilla.

Tarkastusviranomaisen ja kuvaohjelmarekisteri

Esityksen mukaan kuvaohjelmien tarkastusviranomaisena olisi myös vastaisuudessa Valtion elokuvatarkastamo, joka nykyisinkin toimittaa sekä elokuvien että muiden kuvaohjelmien tarkastuksen. Tarkastusmenettelyä uudistettaisiin kuitenkin niin, että tarkastusviranomaista ei olisi enää kokoonpantu kollegiaalisesti. Kuvaohjelma tarkastettaisiin niin, että tarkastusviranomaisen määräisi kullekin kuvaohjelmalle yhden tai useamman tarkastajan sen mukaan kuin on tarpeen. Asiasta säädettäisiin tarkemmin asetuksella. Kuvaohjelman tarkastuksen suorittaisi useimmiten yksi tarkastaja kuten nykyisin.

Valtion elokuvatarkastamosta säädettäisiin tähän esitykseen liittyvässä lakiehdotuksessa Valtion elokuvatarkastamosta.

Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain mukaan tarkastusviranomaisen pitäisi rekisteriä sille ilmoitetuista tarkastamattomista ja sen tarkastamista kuvaohjelmista. Jokaisella olisi oikeus saada kuvaohjelmarekisteristä tietoja. Rekisteri olisi tarpeellinen kuvaohjelmien esittäjille ja levittäjille. Rekisteri palvelisi myös tarkastamattomien kuvaohjelmien jälkikäteistä valvontaa sekä yleisön tarpeita. Lisäksi tarkastusviranomaisen tulisi julkaista määräajoin luettelo tarkastetuista kuvaohjelmista. Luettelossa mainittaisiin kunkin kuvaohjelman yksilöintiä koskevat tiedot sekä tarkastuspäätöksen sisältö.

Tarkastusmaksu

Kuvaohjelmien tarkastamisesta perittäisiin tarkastusmaksu kuten nykyisinkin. Tarkastusmaksu määrättäisiin kuitenkin valtion maksuperustelain (150/1992) mukaisesti samoin kuin maksut elokuvatarkastamon muis-

ta suoritteista. Ehdotetun ennakkotarkastusjärjestelmän puitteissa maksua joutuisivat suorittamaan ne valmistajat ja maahantuojat, joiden aikomuksena on esittää tai levittää kuvaohjelmia 18 vuotta nuoremmille. Maksullisuuden ei kuitenkaan katsota tarpeettomasti rajoittavan lasten mahdollisuuksia saada heille sopivia kuvaohjelmia katseltavikseen.

Muut keskeiset ehdotukset

Tarkastusviranomaisen voisi antaa luvan esittää tarkastamattomia kuvaohjelmia 18 vuotta nuoremmille kuvaohjelmien esittämistä varten järjestettävässä erityisessä tilaisuudessa.

Muutosta tarkastusviranomaisen päätökseen kuvaohjelman tarkastamista, hyväksymistä ja luokittelemista koskevassa asiassa sekä erityistä esitystilaisuutta koskevassa lupa-asiassa haettaisiin valittamalla valtion elokuvalautakunnalta. Elokuvautakunnan päätökseen haettaisiin muutosta valittamalla korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Sekä elokuvalautakunnassa että korkeimmassa hallinto-oikeudessa valitus olisi käsiteltävä kiireellisenä.

Ehdotuksen mukaan esitettävään ja levitettävään kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen olisi tehtävä selvästi havaittava merkintä, josta tulisi ilmetä kuvaohjelman keskeiset tunnistetiedot sekä tarkastusviranomaisen tarkastuksessa tekemien kuvaohjelmaa koskevien päätösten sisältö.

Ehdotettu laki kuvaohjelmien tarkastamisesta sisältäisi rangaistussäännöksen, jonka nojalla tuomittaisiin se, joka tahallaan esittää tai levittää alaikäisille kuvaohjelmaa, jos se on hyväksytty alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi siten kuin laissa säädetään. Rangaistavaa olisi myös sellaisen kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen, josta ei ole tehty tarkastusviranomaiselle laissa tarkoitettua ilmoitusta taikka jossa tai jonka yhteydessä ei ole laissa tarkoitettuja merkintöjä. Rangaistusuhkana olisi sakko.

Lisäksi rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle. Säännöksessä ehdotetaan, että se joka esittää tai levittää 18 vuotta nuoremmille kuvaohjelmaa, joka on kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain nojalla kielletty alaikäisiltä taikka joka on seksuaalisen sisälltönsä tai väkivaltaisuutensa vuoksi tai kauhua herättämällä

taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Esityksen mukaan kuvaohjelmien tarkastamisesta perittäisiin tarkastusmaksu, joka määräytyisi valtion maksuperustelain mukaan. Ennakkotarkastusjärjestelmän puitteissa on kuitenkin turvattava myös lapsille mahdollisimman laaja sananvapaus siten, ettei lasten mahdollisuuksia saada katseltavikseen heille sopiviksi arvioituja ohjelmia tarpeettomasti rajoiteta. Valtion maksuperustelain 6 §:n 3 momentin mukaan julkisoikeudellisesta suoritteesta perittävä maksu voidaan kulttuuritoimintaan liittyvistä syistä määrätä perittäväksi yleisesti suoritteen omakustannusarvoa alempana tai jättää kokonaan perimättä.

Valtion elokuvatarkastamon vuonna 1998 perimät tarkastusmaksutuotot olivat noin 680 000 markkaa. Ennakkotarkastusjärjestelmän perusteiden muutosten vuoksi tarkastushakemusten määrä kuitenkin vähenisi nykyisestä. Siten vähenisivät myös tarkastusmaksutuotot, vaikka maksuperusteet säilyisivät nykyisinäkin. Toisaalta maksuperusteita olisi välttämättä uudistuksen yhteydessä muutettava, koska tarkastusmaksusta ei enää säädettäisi kahdessa eri laissa. Maksua ei myöskään voitaisi enää säätää erikseen elokuvien ja erikseen muiden kuvaohjelmien tarkastuksesta. Näin ollen tarkastusmaksutuotot vähenisivät myös maksuperusteiden muuttamisen johdosta. Maksua ei nimittäin voitaisi säätää kovin suureksi, jotta lasten mahdollisuuksia saada kuvaohjelmia katseltavakseen ei tarpeettomasti rajoitettaisi. Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain mukaan tarkastusmaksusta päättäisi opetusministeriö. Arvion mukaan tarkastusmaksut olisivat kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain voimaan tultua noin 600 000 markkaa vuodessa, koska tarkastettaviksi toimitettavien videoelokuvien määrä on viime vuosina kasvanut.

Esitys tukee suotuisaan kehitysvaiheeseen päässyttä elokuvateatteritoimintaa ja vaikuttaa omalta osaltaan myös kotimaista elokuvakulttuuria vahvistavasti. Myös niin sanotuksi aikuisviihteeksi tarkoitettujen kuvaoh-

jelmien levittäminen lisääntyisi, koska videotallennetta, jota nykyisin saa ainoastaan esittää 18 vuotta täyttäneille, saisi vastaisuudessa myös levittää täysi-ikäisille.

Esityksellä ei ole sanottavia muita taloudellisia vaikutuksia.

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Tarkastusviranomaisena toimisi Valtion elokuvatarkastamo, joka nykyisinkin toimittaa elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastuksen. Elokuvatarkastamolla olisi uutena hallintoelimenä johtokunta, jonka asettamisesta ja kokoonpanosta sekä tehtävistä säädettäisiin tarkemmin asetuksella.

Elokuvatarkastamon tarkastusasiassa antamaan päätökseen haettaisiin nykyiseen tapaan muutosta valittamalla valtion elokuvlautakunnalta. Lautakunnan päätökseen haettaisiin muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, kuten nykyisinkin. Muutoksenhaun osalta ehdotuksella ei siten olisi hallinnollisia vaikutuksia.

Elokuvalautakunnan jäsenmäärä vähenisi nykyisestä 11 jäsenestä 6 jäseneen.

Tarkastushakemusten määrän voidaan arvioida vähenevän, koska kuvaohjelmien esittäminen ja levittäminen täysi-ikäisille vapautettaisiin tarkastuttamisvelvollisuuden piiristä. Kaikkia elokuvia ja muita kuvaohjelmia ei siten nykyisestä poiketen enää tarkastettaisi. Ehdotetun pääsäännön mukaan tarkastamatonta kuvaohjelmaa ei kuitenkaan saisi julkisesti esittää tai levittää 18 vuotta nuoremmille. Tarkastusviranomaista pyydetäisiin siten vastaisuudessa hyväksymään ohjelmia alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi sekä sallimaan ohjelmia esitettäväksi ja levitettäväksi kaiken ikäisille tai määräämään niille ikärajalukituksia. Ennakkotarkastusjärjestelmän perusteiden ja tavoitteiden muuttamisen vuoksi tarkastushakemusten vastaista määrää ei voi tarkasti arvioida. Tarkastushakemusten määrän kehitykseen vaikuttaa se, millaisia ohjelmia niiden jakelusta huolehtivat arvioivat tarkastusviranomaisen hyväksyvän alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi, sekä toisaalta se, kuinka merkittävänä yleisryhmänä ohjelman jakelusta huolehtiva kunkin ohjelman kohdalla 18 vuotta nuorempia pitää.

Tarkastamattomista kuvaohjelmista olisi vastaisuudessa tehtävä ilmoitus elokuvatarkastamolle. Ilmoitusvelvollisuus olisi jonkin verran nykyistä kattavampi, koska ilmoitus

olisi tehtävä myös kaikista vuorovaikutteisista kuvaohjelmista. Elokuvatarkastamo pitäisi erityistä kuvaohjelmarekisteriä sille ilmoitettuihin tarkastamattomista ja sen tarkastamista ohjelmista. Jokaisella olisi oikeus saada rekisteristä tietoja. Elokuvatarkastamon työmäärän voidaan arvioida jonkin verran lisääntyvän ilmoitusvelvollisuuden kattavuuden, kuvaohjelmarekisterin pitämisen ja rekisteritiedustelujen vuoksi.

Elokuvatarkastamon tehtävänä olisi myös antaa lausuntoja muille viranomaisille niiden käsitellessä kuvaohjelmia koskevia toimivaltansa kuuluvia asioita, mikä myös saattaa vaikuttaa sen työmäärään. Ennakkotarkastusjärjestelmän muutokseen ja ilmoitusvelvollisuuden laajentamiseen liittyvä siirtymävaihe saattaa väliaikaisesti lisätä elokuvatarkastamon työmäärää.

Kokonaisuutena elokuvatarkastamon työmäärän muutosten arvioidaan jäävän vähäisiksi. Siten elokuvatarkastamon nykyisten voimavarojen arvioidaan riittävän sen tehtävien hoitamiseen. Tarve elokuvatarkastamon henkilöstöresurssien mahdollisen lisäämiseen tai vähentämiseen voidaan kuitenkin arvioida tarkemmin vasta kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain voimaantulon jälkeen.

4.3. Vaikutukset yksilön asemaan

Kuvaohjelmien esittäminen ja levittäminen täysi-ikäisille ehdotetaan vapautettavaksi ennakkotarkastusvelvollisuuden piiristä. Kuvaohjelmien sisällön yleisistä rajoituksista säädetäisiin rikoslailla, jossa olisivat rangaistussäännökset väkivaltakuvauksen levittämisestä, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä samoin kuin lisättäväksi ehdotettu säännös kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle.

Kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmää ei ehdoteta kokonaan lakkautettavaksi. Vastaisuudessa ennakkotarkastusvelvollisuus koskisi vain kuvaohjelman julkista esittämistä ja levittämistä 18 vuotta nuoremmille. Eesityksen mukaan kuvaohjelmaa ei saisi julkisesti esittää eikä levittää alaikäisille, ellei ohjelmaa ole ennalta tarkastettu ja hyväksytty heille esitettäväksi ja levitettäväksi. Kuvaohjelmaa ei saisi hyväksyä 18 vuotta nuoremmille esitettäväksi ja levitettäväksi, jos ohjelma olisi väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla

tavalla omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Tarkastusviranomaisen voisi määrätä kuvaohjelmalle ikärajaluokituksen.

Eesityksen mukaan 18 vuotta nuorempien katseltaviksi tarkoitetut kuvaohjelmat tarkastettaisiin yhtäläisin arviointiperustein sekä ohjelman esittämistä että sen levittämistä varten. Kuvaohjelmien tarkastuksessa sovellettavat kieltooperusteet olisivat nykyiseen verrattuna suppeammat, sillä ehdotetun tarkastus- ja luokitussääntelyn tarkoitus on rajoittaa vain lasten kehitykselle haitallisten kuvaohjelmien julkista esittämistä ja levittämistä alaikäisille.

Tarkastusviranomaisen tarkastusasiassa antama päätös olisi luonteeltaan yleinen. Tarkastusviranomaisen alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksymää ohjelmaa saisi siten Suomessa esittää ja levittää eri jakelukanavien avulla 18 vuotta nuoremmille. Tarkastusviranomaisen pitäisi tarkastetuista ohjelmista kuvaohjelmarekisteriä, josta jokaisella olisi oikeus saada tietoja. Kuvaohjelman tarkastuksesta perittäisiin tarkastusmaksu nykyiseen tapaan.

Lakia sovellettaisiin myös niin sanottuun tilausohjelmal palveluun, jolla tarkoitetaan kuvaohjelman ohjelmasisällön pitämistä televerkon välityksellä yleisön saatavilla. Eesityksen mukaan tilausohjelmal palvelun tarjoaja saisi pitää 18 vuotta nuorempien saatavilla vain heille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyjen sekä tarkastuksesta vapautettujen kuvaohjelmien ohjelmasisältöjä. Palvelun tarjoajan olisi siten huolehdyttävä siitä, että tarkastamattomia ohjelmia pidetään hänen tarjoamassaan palvelussa vain täysi-ikäisten käyttäjien saatavilla.

Tarkastuksesta vapautetut kuvaohjelmat olisi eräin poikkeuksin ilmoitettava tarkastusviranomaiselle, joka pitäisi kuvaohjelmarekisteriä sille ilmoitettuihin ohjelmista. Eesityksen mukainen ilmoitusvelvollisuus koskisi myös vuorovaikutteisia kuvaohjelmia tietokone- ja muut ohjelmapelit mukaan lukien. Vuorovaikutteisten kuvaohjelmien esittäjille ja levittäjille tämä merkitsisi nykytilaan verrattuna uutta velvoitetta. Tarkastusviranomaisen voisi määrätä tarkastuksesta vapautetun kuvaohjelman tarkastettavaksi, jos on syytä epäillä ohjelman sisältävän lasten kehitykseen haitallisesti vaikuttavaa aineistoa. Tarkastusviranomaisen olisi kiellettävä tarkastettavaksi määrätyn ohjelman esittäminen ja levittäminen alaikäisille, jos ohjelmaa ei

säädettäväksi ehdotettujen kieltoperusteiden mukaan saisi hyväksyä alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi.

Tarkastamattoman kuvaohjelman saisi vastaisuudessaakin esittää televisiolähetyksessä. Televisiossa lähetettävästä ohjelmasta säädetään televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa. Muutettavaksi ehdotetun lain 19 §:n mukaan televisiotoininnan harjoittajan olisi huolehdittava siitä, että televisio-ohjelmat, jotka väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla ovat omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen, lähetettäisiin sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia.

Jos televisiotoininnan harjoittaja lähettää edellä tarkoitettua ohjelman, sen haitallisuudesta lasten kehitykselle on ilmoitettava ennen ohjelman lähettämistä.

Esitettävään ja levitettävään kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen olisi tehtävä selvästi havaittava merkintä, josta tulisi ilmetä ohjelman tunnistetiedot sekä ohjelman tarkastusta koskevat tiedot.

Kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevat keskeiset säännökset ehdotetaan koottavaksi samaan lakiin. Kokonaisuutena ehdotus selkeyttäisi ja yhdenmukaistaisi nykyistä verraten hajanaisista ja mutkikasta sääntelyä.

5. Asian valmistelu

5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Eduskunnan lausumat ja muut kannanotot

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on perusoikeusuudistuksesta antamassaan mietinnössä kiirehtinyt lainsäädännön tarkistuksia tilanteissa, joissa lainsäädännön epäillään olevan ristiriidassa uusien perusoikeussäännösten kanssa (PeVM 25/1994 vp). Lisäksi perustuslakivaliokunta on kiirehtinyt tällaisten hallitusten esitysten valmistelemista mietinnössään (PeVM 3/1998 vp), joka koski valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomusta oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista vuodelta 1996 (K 8/1997 vp).

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastuksesta säädetään kahdella erillisellä poikkeuslailla. Lait on säädetty perustuslainsäätämisyjärjestyksessä poikkeuksiksi hallitusmuodon alkuperäisestä sananvapaus-

säännöksestä. Nykyinen sääntely ei ole sopu-uudistuksessa myöskään perusoikeusuudistuksen yhteydessä hallitusmuodon sananvapaussäännökseen lisätyn rajoituslausekkeen kanssa, joka valtuuttaa säätämään lailla vain lasten suojelemiseksi välttämättömiä kuvaohjelmia koskevia erityisrajoituksia.

Oikeusministeriön asettama sananvapaustoimikunta on välimietinnössään katsonut, että elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskeva lainsäädäntö tulee ottaa kokonaisuudessaan uudelleen arvioitavaksi. Sananvapaustoimikunnan mukaan lainsäädäntö tulee uudistaa hallitusmuodon uuden sananvapaussäännöksen vaatimuksia vastaavaksi, mikä edellyttää erityisesti voimassa olevien kieltoperusteiden tarkistamista. Sananvapaustoimikunnan välimietinnössä esitetyn kannan mukaan tavoitteena tulee olla, että kuvatallenneviestinnän sisällön valvonnassa luovutaan ennakkotarkastuksesta ja siirrytään jälkikäteisten valvontakeinojen käyttöön. Samalla on kuitenkin harkittava myös sitä, millaisia kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevia rajoituksia on nykyisissä viestintäoloissa pidettävä lasten suojelemisen kannalta välttämättöminä.

Sananvapaustoimikunnan loppumietintö (komiteamietintö 1997:3) sisältää ehdotuksen laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Ehdotuksen mukaan sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä koskevat säännökset koottaisiin yhteen lakiin. Ehdotuksella yhtenäistettäisiin sananvapauden käyttämistä koskevaa sääntelyä kotimaisessa julkaisu- ja ohjelmatoiminnassa. Ohjelmatoiminnalla ehdotuksessa tarkoitettiin pääasiassa äänen tai liikkuvien kuvien muodossa ilmaistujen verkkoviestien, kuten radio- ja televisio-ohjelmien toimittamista yleisön vastaanotettavaksi. Ehdotettu laki sisältäisi säännökset vastine- ja oikaisu- oikeudesta, jotka koskisivat viestintätekniikasta riippumatta kaikkia säännöllisesti ilmestyviä julkaisuja sekä ohjelmia.

Opetusministeriön asettama asiantuntijaryhmä on kulttuurista tietoyhteiskuntaa koskevassa selvityksessään ehdottanut, että elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmä arvioitaisiin uudelleen. Selvityksen mukaan olisi harkittava, tulisiko kuvallisen viestinnän valvonta jättää pääasiassa jälkikäteen tapahtuvan arvioinnin varaan. Ennakkotarkastusjärjestelmä tulisi työryhmän selvityksen mukaan muotoilla siten, että päähuomio kohdistetaan lapsipor-

noon ja väkivaltaan sekä lapsiin kohdistuvaan tarjontaan.

Valmisteluelimet

Opetusministeriön asettaman kuvaohjelmien ennakkotarkastustoimikunnan tehtävänä oli arvioida elokuvien ennakkotarkastuksen uudelleenjärjestämistarve ottaen huomioon uudistetun hallitusmuodon sanavapauslausuman vaatimukset ja sanavapautustoimikunnan työ sekä kuvallisen viestinnän tarjonnan ja teknologian kehitys. Toimikunnan tehtävänä oli laatia ehdotus elokuvien ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevan lainsäädännön kokonaisuudistukseksi erityisesti lasten suojelun kannalta. Toimikunnan mietintö valmistui huhtikuussa 1998.

Toimikunta ehdotti säädettäväksi lain kuvaohjelmien tarkastamisesta ja luokittelusta. Lakiin ehdotettiin koottavaksi elokuvien ja muiden kuvaohjelmien tarkastamista ja luokittelua koskevat säännökset. Lailla ehdotettiin yhdenmukaistettavaksi kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevat säännökset. Kuvaohjelmaa ei saisi julkisesti esittää ja levittää 18 vuotta nuoremmille, ellei ohjelmaa ole ennakolta tarkastettu. Sen sijaan kuvaohjelmien esittäminen ja levittäminen täysikäisille vapautettaisiin kokonaan ennakkotarkastusvelvollisuuden piiristä. Lakiin otettaisiin säännökset lasten kehitykselle haitallisista kuvaohjelmista ja ikäräjaluookituksesta. Lailla ehdotettiin perustettavaksi kuvaohjelmarekisteri, johon rekisteröitäisiin sekä tarkastetut että tarkastamattomat kuvaohjelmat. Lisäksi lailla säädettäisiin tarkastusviranomaisesta ja muutoksenhausta.

5.2. Lausunnot

Kirjallisen lausunnon kuvaohjelmien ennakkotarkastustoimikunnan mietinnöstä ovat antaneet oikeusministeriö, sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö, eduskunnan oikeusasiamies, sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Suomen elokuva-arkisto, valtion elokuvalautakunta, valtion elokuvatarkastamo, nuorisoasiain neuvottelukunta, valtion elokuvataidetoimikunta, Cinema Mondo, Columbia TriStar Egmont Film Distributors Oy, MTV Oy, Sonera Oy, Suomen elokuvakontakti ry, Suomen elokuvateatteriliitto-SEOL ry, Suomen elokuvatoimistojen liitto

ry, Suomen elokuvatuottajien keskusliitto ry, Suomen elokuväsäätiö, Suomen Filmikamari ry, Suomen kaapelitelevisioliitto ry, Suomen kirjastoseura, Oy Ruutunelonen Ab, Walhalla ry ja Yleisradio Oy. Korkein hallinto-oikeus on toimittanut ministeriölle lausunnon sijasta tuomioistuimessa laaditun asiaa koskevan muiston.

Lausunnonantajien selvä enemmistö suhtautuu myönteisesti toimikunnan ehdottamaan lakiehdotukseen. Monissa lausunnoissa esitettiin kuitenkin huomautuksia lakiehdotuksen yksityiskohdista. Lausunnoista on opetusministeriössä laadittu yhteenveto.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotus perustuu kuvaohjelmien ennakkotarkastustoimikunnan ehdotuksiin. Lausunnoissa esitetyt toimikunnan laatiman lakiehdotuksen yksityiskohtia koskevat huomautukset on pyritty ottamaan mahdollisuuksien mukaan huomioon esitystä valmisteltaessa. Muut lakiehdotukset on valmisteltu opetusministeriössä virkatyönä ja 3. lakiehdotuksen osalta on kuultu erikseen oikeusministeriötä ja 4. lakiehdotuksen osalta erikseen liikenneministeriötä.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Oikeusministeriössä on valmisteltavana sanavapautustoimikunnan mietinnön pohjalta esitys laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Laissa ehdotetaan yhtenäistettäväksi sananvapauden käyttämistä koskevaa sääntelyä kotimaisessa julkaisu- ja ohjelmatoiminnassa. Mainittu esitys ja tämä esitys on kuitenkin laadittu siten, että ne voidaan käsitellä ja niissä ehdotetut lait saattaa voimaan toisistaan riippumatta.

6.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa sananvapaus turvataan jokaiselle kuuluvaksi oikeudeksi. Artikla sisältää rajoituslausekkeen, jonka mukaan sananvapautta voidaan rajoittaa lailla, jos se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä artiklassa mainittujen hyväksyttävien päämäärien saavuttamiseksi.

KP-sopimuksen 19 artiklan 2 kohdan mukaan jokaisella on sananvapaus. Artiklan 3

kohta sisältää luettelon hyväksyttävistä sananvapauden rajoittamisperusteista. Säännöksen mukaan sananvapauden käyttö voidaan saattaa tiettyjen rajoitusten alaiseksi, mutta näiden tulee olla laissa säädettyjä sekä sellaisia, jotka ovat välttämättömiä esimerkiksi terveydenhoidon taikka moraalien suojelemiseksi.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 13 artiklassa turvataan jokaisen lapsen sananvapaus. Artiklan mukaan lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa. Myös lapsen sananva-

puuden käytölle voidaan asettaa rajoituksia, mutta vain sellaisia, jotka ovat välttämättömiä muun muassa väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi. Yleissopimuksen 17 artiklassa sopimusvaltiot ovat sitoutuneet rohkaisemaan asianmukaisten ohjeiden kehittämistä lasten suojelemiseksi heidän hyvinvoinnilleen vahingolliselta tiedolta ja aineistolta muistaen yleissopimuksen 13 artiklan määräykset sananvapaudesta ja 18 artiklan määräykset lasten laillisten huoltajien vastuusta. Yleissopimuksen 18 artiklan 1 kappaleen mukaan lasten vanhemmilla ja tapauksesta riippuen heidän laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä.

Edellä mainittujen kansainvälisten yleissopimusten määräykset on otettu huomioon kuvaohjelmien tarkastamisesta säädettäväksi ehdotetun lain säännöksissä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta 1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Soveltamisala.* Laissa ehdotetaan säädettyväksi kuvaohjelmien tarkastamisesta sekä erityisesti lasten suojelemiseksi välttämättömistä kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevista rajoituksista.

Hallitusmuodon 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Hallitusmuodon sananvapaussäännöksen mukaan lailla voidaan kuitenkin säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Hallitusmuodon 10 §:ssä säädetty rajoitusvaltuus ei edellytä, että elokuvien ja muiden kuvaohjelmien valvonnan olisi perustuttava nimenomaan ennakkotarkastukseen, mutta se jättää siihen rajoitetut mahdollisuudet. Rajoituslauseke mahdollistaa myös ikärajoihin perustuvat elokuvien ja muiden kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevat rajoitukset. Rajoitusvaltuus on toisaalta elokuva- ja videotarkastuksen nykyistä alaa kapeampi, koska se sallii vain lasten suojelemiseksi välttämättömät rajoitukset.

Tarkoitus on saattaa kuvaohjelmien ennakkotarkastuslainsäädäntö vastaamaan hallitusmuodon sananvapaussäännöksessä asetettuja vaatimuksia siten, että lailla annettaisiin vain sellaisia kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevia rajoituksia, joita voidaan pitää hallitusmuodon 10 §:ssä tarkoitettulla tavalla lasten suojelemiseksi välttämättöminä.

Tässä tarkoituksessa laissa ehdotetaan säädettyväksi kiellosta julkisesti esittää ja levittää kuvaohjelmia 18 vuotta nuoremmille niitä ennakolta tarkastuttamatta, eräiden laissa tarkemmin määriteltyjen kuvaohjelmien vapauttamisestartkastuttamisvelvollisuudesta sekä kuvaohjelmien tarkastuksessa sovellettavista lasten suojelemiseksi tarpeellisista kieltoperusteista ja ikärajaluokista (2 luku). Laissa säädettyisiin myös tarkastamattomia kuvaohjelmia koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta ja kuvaohjelmiin tehtävistä merkinnöistä (3 luku). Lisäksi laissa ehdotetaan

säädettyväksi tarkastusviranomaisesta ja sen tehtävistä, muutoksenhausta tarkastusviranomaisen päätökseen sekä muista ennakkotarkastusjärjestelmän sääntelyyn liittyvistä asioista (4-6 luku).

2 §. *Määritelmiä.* Pykälässä määriteltäisiin ehdotetun lain keskeiset käsitteet.

Pykälän 1 kohdan mukaan *kuvaohjelmalla* tarkoitetaan elokuvaa tai muuta liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallennetta.

Ehdotettu määritelmä vastaa olennaisilta osiltaan nykyisessä lainsäädännössä käytettyjä elokuvan ja kuvaohjelman käsitteitä. Elokuvatarkastuslain 1 §:n 2 momentin mukaan elokuvana pidetään optisen kuvanmuodostuksen avulla tai muulla menetelmällä tehtyä tallennetta, jonka sisältö voidaan teknillisen keinoin esittää liikkuvina kuvina. Videotarkastuslain 1 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan kuvaohjelmalla tarkoitetaan liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallenteella levitettävää ohjelmaa.

Kuvaohjelma olisi ehdotetun määritelmän mukaan liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettun ohjelman sisältävä tallenne, kuten filmi, videokasetti, tietokonelevyke tai kuva-levy. Usuin markkinoille tullut versio kuva-levyistä on DVD-levy (Digital Versatile Disc).

Tallenteen teknisellä valmistusmenetelmällä ei olisi määritelmän kannalta merkitystä. Kuvaohjelma voitaisiin siten valmistaa optisesti, magneetomalla tai millaisella muulla teknisellä menetelmällä tahansa. Olennaista on kuvaohjelman tallennemuoto ja se, että tallenteen ohjelmasisältö on kokonaan tai osittain tarkoitettu liikkuvina kuvina katseltavaksi. Pelkästään ääntä, tekstiä tai muita kuin liikkuvina kuvina katseltaviksi tarkoitettuja kuvallisia esityksiä sisältävää tallennetta ei siten pidettäisi kuvaohjelmana, kuten verkkopohjaiset kotisivut taikka tietokonelevykeelle tehdyt tietosanakirjat tai muut teokset.

Suorana lähetettävä televisio-ohjelma ei ole tallenne eikä sellaista televisio-ohjelmaa siten pidettäisi tässä laissa tarkoitettuna kuvaohjelmana. Nykyisin monet televisio-ohjelmat valmistetaan tallennemuotoon ennen niiden lähettämistä yleisön vastaanotettavaksi. Tällaiset televisiotoimintaa varten valmistetut tallenteet ovat teknisessä mielessä ehdotetussa laissa tarkoitettuja kuvaohjelmia.

Ehdotetun lain 3 §:ssä tarkoitettu esittämis- ja levittämisrajoitus ei kuitenkaan koske televisiolähetyksessä esitettäviä kuvaohjelmia. Ehdotetun lain 11 §:ssä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus ei sekään koskisi televisiolähetykseen sisältyviä kuvaohjelmia. Jos televisio-ohjelmasta kuitenkin valmistettaisiin tallenne ehdotetussa laissa tarkoitettulla tavalla julkisesti esitettäväksi tai yleisölle levitettäväksi, olisi tällaiseen tallenteeseen sovellettava kuvaohjelmia koskevia säännöksiä.

Verkkoympäristössä, lukuun ottamatta jäljempänä määriteltyjä tilausohjelmopalveluja, tapahtuvaa kuvaohjelman lähettämistä ei kuitenkaan pidetä tässä ehdotuksessa tarkoitettuna kuvaohjelman esittämisenä ja levittämisenä.

Pykälän 2 kohdan mukaan *vuorovaikutteisella kuvaohjelmalla* tarkoitetaan kuvaohjelmaa, jonka käyttäjä voi vaikuttaa näyttölaitteella näkyviin tapahtumiin. Vuorovaikutteisena kuvaohjelmana pidettäisiin siten kuvaohjelmaa eli liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallennetta, jonka käyttötapa kuitenkin erottaa sen pykälän 1 kohdassa tarkoitettua tavanomaisesta kuvaohjelmasta. Vuorovaikutteiselle kuvaohjelmalle on ominaista, että sen käyttäjä voi omilla valinnoillaan vaikuttaa tallenteen katselemiseen käytetyllä näyttölaitteella näkyvien viestien sisältöön ja tapahtumien kulkuun. Kun tavanomaisen kuvaohjelman käyttäjä voi jokaisella katselukerralla vain toistaa tallenteen ohjelmasisällön sellaisenaan katseltavakseen, määräävät vuorovaikutteisen kuvaohjelman kohdalla käyttäjän toimenpiteet lopullisesti sen, minkä sisältöisenä hän kullakin käyttökerralla ohjelman tai osan siitä laitteensa näyttöruudulla näkee.

Tyypillisiä vuorovaikutteisia kuvaohjelmia ovat erilaiset tallennemuodossa levitettävät video- ja tietokonepelit. Tässä suhteessa ehdotettu vuorovaikutteisen kuvaohjelman määritelmä vastaa videotarkastuslain 6 §:n 2 momentissa nykyisin käytettyä video- ja muun ohjelmapielin käsitettä. Ehdotetussa laissa vuorovaikutteisella kuvaohjelmalla tarkoitettaisiin kuitenkin ohjelmapielin lisäksi muitakin ohjelmia, jonka käyttäjä voi edellä esitetyllä tavalla vaikuttaa näyttölaitteella näkyviin tapahtumiin. Vuorovaikutteisena kuvaohjelmalla olisi siten pidettävä esimerkiksi vaihtoehtoisista tapahtumain kuluista koostuvaa elokuvaa samoin kuin tietokonelevykkeelle tallennettua muuta teosta, jos se

esimerkiksi teksti- ja ääniviestien lisäksi sisältää liikkuvina kuvina katseltaviksi tarkoitettuja ohjelmia.

Pykälän 3 kohdan mukaan *tilausohjelmopalvelulla* tarkoitetaan kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön pitämistä televerkon välityksellä yleisön saatavilla. Tilausohjelmopalvelussa siten ei ole kysymys tallennemuotoisen esineen hallinnan pysyvistä tai määräaikaista luovuttamisesta. Tilausohjelmopalvelu eroaa niin sanotusta yleisradiotyypisistä televisiotoiminnasta siinä mielessä, ettei palvelun tarjoaja lähetä ohjelmaa yleisölle samanaikaisesti vastaanotettavaksi, vaan pitää kuvaohjelmia ja niiden ohjelmasisältöjä asiakkaiden tilattavissa.

Pykälän 4 kohdan mukaan *levittämisedellä* ehdotetussa laissa tarkoitettaisiin kuvaohjelman tarjoamista yleisölle ostettavaksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai muulla tavalla luovutettavaksi sekä tilausohjelmopalvelua.

Voimassa olevan videotarkastuslain 1 §:ssä levittämisedellä tarkoitetaan kuvaohjelman tarjoamista elinkeinotoiminnassa kuluttajalle ostettavaksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi sekä kuvaohjelman muuta luovuttamista elinkeinotoiminnassa kuluttajalle. Lain 1 §:n 3 momentin mukaan ohjelman levittämiseen rinnastetaan yhdistys tai muu yhteenliittymä, joka vastikkeesta, jäsenmaksua vastaan tai muutoin välittää jäsenilleen tai toimintaansa osallistuville kuvaohjelmia. Vastaavasti kuluttajaan rinnastetaan tällaisen yhdistyksen tai yhteenliittymän toimintaan osallistuva.

Ehdotetussa laissa levittämistä ei enää määriteltäisi elinkeinotoiminnassa kuluttajalle suunnatuksi tarjoamiseksi tai luovuttamiseksi, vaan levittämisenä pidettäisiin kaikenlaista kuvaohjelman tarjoamista yleisölle katseltavaksi, ostettavaksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi. Siten olennaista olisi se, että levittäjä tarjoaa kuvaohjelmaa sanotulla tavalla yleisölle. Kuvaohjelmien tarjoamista missä tahansa myymälässä tai vuokraamossa yleisön ostettavaksi tai vuokrattavaksi olisi näin ollen vastaisuudessakin pidettävä tyypillisenä ohjelmien levittämisen muotona. Levittämisenä pidettäisiin myös kuvaohjelman tarjoamista esimerkiksi postin välityksellä yleisölle toimitettavaksi.

Ehdotetun määritelmän mukaan kuvaohjelmaa olisi tarjottava yleisölle, jotta kysymyksessä olisi laissa tarkoitettu levittäminen. Yleisönä olisi pidettävä ennalta määräämä-

töntä vapaasti valikoituvaa vastaanottajakuntaa. Levittäjän olisi siten katsottava tarjoavan kuvaohjelmaa yleisölle, jos periaatteessa kuka tahansa voisi ostaa, vuokrata tai lainata häneltä kuvaohjelman. Levittämisenä olisi pidettävä myös kuvaohjelmien välittämistä yhdistyksen tai muun yhteenliittymän jäsenille, jos yhdistys tai yhteenliittymä on yleisölle avoin siten, että periaatteessa kuka tahansa voi liittyä sen jäseneksi. Sen sijaan kuvaohjelman tavanomaista luovuttamista yksityiseltä henkilöltä toiselle ei pidettäisi laissa tarkoitettuna levittämisenä, ellei luovuttajan olisi katsottava tarjoavan kuvaohjelmaa yleisölle. Levittämisenä ei pidettäisi myöskään pelkästään kuvaohjelmien levitysketjun eri portaiden välisiä luovutuksia, kuten kuvaohjelman luovuttamista maahantuojalta kauppiaille, jollei maahantuojalla kuvaohjelmia myös yleisön katseltavaksi, ostettavaksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi.

Kuvaohjelman tarjoamista yleisölle lainattavaksi olisi niin ikään pidettävä ehdotetussa laissa tarkoitettuna levittämisenä. Siten levittämisenä olisi pidettävä myös kuvaohjelman tarjoamista esimerkiksi kirjastossa yleisön lainattavaksi. Levittämisen ulottaminen koskemaan myös kuvaohjelmien kirjastojakelua on perusteltua sen vuoksi, että ehdotetun lain 3 §:n mukaan alle 18-vuotiaille saa levittää vain ennakolta tarkastettuja kuvaohjelmia eikä kuvaohjelmien kirjastolevitystä ole tässä suhteessa syytä asettaa eri asemaan muiden levitystapojen kanssa. Toisaalta ehdotettu sääntely ei rajoittaisi kuvaohjelmien tarjoamista kirjaston täysi-ikäisten käyttäjien lainattavaksi.

Myös kuvaohjelman ilmaiseksi jakaminen tai muu luovuttaminen katsottaisiin 4 kohdaksi tarkoitetuksi levittämiseksi.

Ehdotetun määritelmän mukaan levittämisenä pidettäisiin nykyisestä poiketen myös kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön pitämistä televerkon välityksellä yleisön saatavilla niin sanottuna tilausohjelmopalveluna (*video-on-demand*). Toisin kuin ehdotetussa määritelmässä tarkoitetuissa muissa levittämisen tavoissa tilausohjelmopalvelussa ei ole kysymys tallennemuotoisen esineen hallinnan pysyvistä tai määräajkaisesta luovuttamisesta, vaan kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön siirtämisestä televerkon välityksellä tilaajan vastaanotettavaksi. palvelun ehdoista ja teknisestä toteutuksesta riippuen tilaajan käyttöön voi jäädä myös ohjelman kopio, jolloin palvelu voidaan rinnastaa tallenteen

myyntiin. Jos taas ohjelman kopio ei jää tilaajan käyttöön, palvelu voitaisiin rinnastaa lähinnä maksutelevisiotoimintaan. Tilausohjelmopalvelu eroaa kuitenkin televisiotoiminnasta siinä mielessä, ettei palvelun tarjoaja lähetä ohjelmaa yleisölle samanaikaisesti vastaanotettavaksi, vaan pikemminkin pitää kuvaohjelmia ja niiden ohjelmasisältöjä asiakkaiden tilattavissa samaan tapaan kuin esimerkiksi videovuokraamo pitää tallenteita yleisön vuokrattavana.

2 luku. Kuvaohjelman tarkastaminen ja luokittelu

3 §. *Esittämis- ja levittämisrajoitukset.* Pykälässä säädettäisiin kuvaohjelmien esittämistä ja levittämisrajoituksista. Pääsäännön mukaan kuvaohjelmaa ei saisi julkisesti esittää eikä levittää 18 vuotta nuoremmille ennen kuin ohjelma on ehdotetun lain mukaisesti hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi. Pykälässä säädettäisiin myös tilausohjelmopalvelun tarjoajan oikeudesta pitää 18 vuotta nuorempien saatavilla vain ehdotetun lain mukaan hyväksytyjä ja tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia. Poikkeuksista tarkastuttamisvelvollisuuteen säädettäisiin ehdotetun lain 4–6 §:ssä.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaista ennakkotarkastusvelvollisuutta voidaan luonnehtia yleiseksi, sillä elokuvaa ei nykyisin saa esittää eikä kuvaohjelmaa levittää edes 18 vuotta täyttäneille, ellei elokuvaa tai kuvaohjelmaa ole ennakolta hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi. Elokuvatarkastuslain 1 §:n 1 momentin mukaan elokuva saadaan esittää Suomessa, paitsi milloin se lähetetään televisiossa, vain jos se on laissa säädettyssä järjestyksessä tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi. Videotarkastuslain 1 §:n 1 momentin mukaan kuvaohjelmaa ei saa elinkeinotoiminnassa levittää ennen kuin ohjelma on sanotun lain mukaisesti tarkastettu ja hyväksytty levitettäväksi. Tarkastusvelvollisuudesta on kummassakin laissa säädetty laajahkoja poikkeuksia.

Kahden ennakkotarkastusta sääntelevän voimassa olevan lain välisestä suhteesta säädetään videotarkastuslain 3 §:ssä. Lainkohdan mukaan elokuvaa, joka on tarkastettu elokuvatarkastuslain mukaisesti ja jonka esittämistä ei ole kielletty videotarkastuslaisa säädettyä kieltoperustetta vastaavalla perusteella, saadaan levittää videotallenteena ilman uutta tarkastusta. Jos elokuvaa ei elo-

kuvatarkastuslain mukaan saa esittää 16 vuotta nuoremmille, ei elokuvaa saa videotallenteenakaan levittää tätä nuoremmille. Jos elokuvan esittäminen on kuitenkin kielletty yleensä tai 18 vuotta nuoremmille, ei elokuvaa saa videotarkastuslain mukaan levittää lainkaan.

Ehdotus merkitsisi kuvaohjelmien ennakkotarkastukseen perustuvan valvontajärjestelmän säilyttämistä ainoastaan siltä osin kuin tarkastuttamisvelvollisuus koskisi 18 vuotta nuoremmille esitettäviä ja levitettäviä kuvaohjelmia. Kuvaohjelmien esittäminen ja levittäminen täysi-ikäisille vapautettaisiin ennakkotarkastusvelvollisuuden piiristä. Kuvaohjelmien sisältöä koskevista yleisistä rajoituksista säädetään rikoslaissa, ja nämä rajoitukset koskisivat vastaisuudessakin myös täysi-ikäisille esitettäviä ja levitettäviä ohjelmia. Kaikista kuvaohjelmista olisi kuitenkin ennen niiden esittämistä tai levittämistä tehtävä ehdotetun lain 11 §:ssä tarkoitettu ilmoitus.

Hallitusmuodon 10 §:ssä tarkoitettu ennakoesteiden kieltö ulottuu myös kuvaohjelmien esittämiseen ja levittämiseen, mutta mainitun rajoituslausekkeen puitteissa lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Ehdotus perustuu arvioon, jonka mukaan voimassa olevan lainsäädännön mukaista, myös täysi-ikäisille suunnattua yleistä kuvaohjelmien ennakkotarkastusjärjestelmää, ei enää nykyisissä oloissa voida pitää lasten suojelemisen kannalta välttämättömänä. Lasten erityissuojeluun perustuvien näkökohtien vuoksi ennakkotarkastusjärjestelmää ei toisaalta ole syytä lakkauttaa kokonaan. Tarkastusjärjestelmän toiminnan kattavuutta on kuitenkin tarpeen rajoittaa. Sen vuoksi kuvaohjelmien tarkastuttamisvelvollisuus on perusteltua rajoittaa koskemaan vain kuvaohjelman julkista esittämistä ja levittämistä 18 vuotta nuoremmille. Tarkastuksessa sovellettavista kieltoerusteista säädettäisiin ehdotetun lain 7 §:ssä ja ikärajaluokituksista 8 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa säädettäväksi ehdotetun pääsäännön mukaan kuvaohjelmaa ei saisi esittää julkisesti eikä levittää 18 vuotta nuoremmille ennen kuin ohjelma on ehdotetun lain mukaisesti hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi. Pääsäännön mukainen kieltö koskisi siten yhtäläisesti sekä kuvaohjelman julkista esittämistä että sen levittämistä eikä esittämistä ja levittämiskielloista enää

säädettäisi kahdessa erillisessä laissa. Myös kuvaohjelman tarkastuspäätös koskisi yhtäläisesti sekä julkista esittämistä että levittämistä. Ehdotetun pääsäännön mukainen kieltö koskisi jokaista, joka ehdotetussa laissa tarkoitettulla tavalla esittää kuvaohjelmia julkisesti tai levittää niitä. Kiellon rikkominen olisi rangaistava teko. Asiasta säädettäisiin ehdotetun lain 23 §:ssä.

Kuvaohjelman julkisella esittämisellä tarkoitetaan nykyistä sääntelyä ja käytäntöä vastaavasti kuvaohjelman esittämistä yleisölle. Elokuvatarkastuslain 1 §:n 4 momentin mukaan elokuva katsotaan esitetyksi Suomessa, milloin esityksellä aikaansaadaan valtakunnan alueella olevasta elokuvasta liikkuvia kuvia täällä nähtäväksi. Julkista esittämistä voidaan pitää siinä määrin tarkarajaisena yleiskielen käsitteenä, ettei lakiin ole tarvetta ottaa asiasta erityistä määritelmäsäännöstä. Elokuvateatteriesitysten lisäksi kuvaohjelman julkisena esittämisenä olisi siten pidettävä kaikkia yleisölle avoimia kuvaohjelman esitystilaisuuksia ja -tapahtumia. Esimerkiksi video- tai DVD-tallenteen esittämistä ravintolayleisölle olisi näin ollen vastaisuudessakin pidettävä kuvaohjelman julkisena esittämisenä (ks. KKO 1984 II 89). Julkisena esittämisenä olisi pidettävä myös esimerkiksi tilausohjelmanpalvelussa saatavilla pidetyn kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön esittämistä yleisölle siitä riippumatta, toimiiko tilausohjelmanpalvelun tarjoaja Suomessa vai ei. Sen sijaan kuvaohjelman esittämistä kodissa tai olosuhteiltaan niihin rinnastettavassa yleisöltä suljetussa tilaisuudessa ei olisi pidettävä kuvaohjelman julkisena esittämisenä. Näiltä osin ehdotus vastaa elokuvatarkastuslain 2 §:n 2 momentin 1 kohdan säännöstä, jonka mukaan elokuva saadaan nykyisinkin sitä tarkastuttamatta esittää yksityisessä kodissa pidettävässä tilaisuudessa, jos siihen ei ole sovellettava julkisista huveista voimassa olevia säännöksiä.

Pykälän 2 momentin mukaan tilausohjelmanpalvelun tarjoaja saisi pitää 18 vuotta nuorempien saatavilla vain heille ehdotetun lain mukaan esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksyttyjä sekä tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia. Ehdotetun lain 2 §:n 4 kohdan määritelmäsäännöksen mukaan myös tilausohjelmanpalvelua olisi pidettävä kuvaohjelman levittämisenä. Siten 1 momentissa tarkoitettu kieltö levittää ennalta tarkastamattomia kuvaohjelmia 18 vuotta nuoremmille soveltuisi sellaisenaan myös tilausoh-

jelmapalvelujen tarjontaan. Selvyyden vuoksi 2 momenttiin ehdotetaan kuitenkin otettavaksi tilausohjelmapalvelun tarjoajia koskeva säännös.

Ehdotetun pääsäännön mukaan täysi-ikäisille esitettävät tai levitettävät kuvaohjelmat eivät kuuluisi pykälän 1 momentissa tarkoitettujen esittämisen- ja levittämisrajoitusten piiriin. Siten myös tilausohjelmapalvelun tarjoaja voisi pitää täysi-ikäisten palvelun käyttäjien saatavilla kuvaohjelmia niitä ennakolta tarkastuttamatta. Palvelun tarjoajan olisi kuitenkin samoin kuin muidenkin kuvaohjelmien levittäjien huolehdittava siitä, että tällaisia kuvaohjelmia ja niiden ohjelmasisältöjä pidetään hänen tarjoamassaan palvelussa ainoastaan täysi-ikäisten käyttäjien saatavilla. Vastaavasti palvelun tarjoajan olisi huolehdittava siitä, ettei hänen tarjonnassaan pidetä 18 vuotta nuorempien käyttäjien saatavilla muita kuin ehdotun lain mukaan esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyjä sekä tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia ja niiden ohjelmasisältöjä. Lain tavoitteiden kannalta on olennaista, että tilausohjelmapalveluihin sovelletaan samoja säännöksiä kuin kaikkeen muuhunkin kuvaohjelmien levittämiseen.

Laissa ei ehdoteta säädettäväksi niistä teknisistä menetelmistä, joiden avulla tilausohjelmapalvelun tarjoajan tulisi varmistua palvelun käyttäjän iästä. Siten kysymykseen voisivat tulla esimerkiksi pankkipalveluissa jo nykyisin käytettävät henkilökohtaiset käyttäjätunnukset tai muut vastaavat käyttäjän tunnistamiseen kehitetyt tai vastaisuudessa kehitettävät tekniset menetelmät.

4 §. *Tarkastuksesta vapautetut kuvaohjelmat.* Pykälässä säädettäisiin vuorovaikutteisten kuvaohjelmien sekä pykälässä lueteltujen ohjelmatyyppien vapauttamisesta esittämisen ja levittämisrajoituksista. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi myös tarkastusviranomaisen toimivallasta määrätä tarkastuksesta vapautettu kuvaohjelma tarkastettavaksi, jos on syytä epäillä sen sisältävän aineistoa, joka on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Lisäksi pykälään otettaisiin säännös tarkastusviranomaisen velvollisuudesta kieltää näin tarkastetun kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen 18 vuotta nuoremmille ehdotetun lain säännösten sitä edellyttäessä.

Tarkastuttamisvelvollisuudesta vapautettuja kuvaohjelmia saisi esittää ja levittää niitä ennakolta tarkastuttamatta myös 18 vuotta nuoremmille. Monet kuvaohjelmat ovat kai-

ken ikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi sopivia, minkä lisäksi kuvaohjelmia valmistetaan paljon nimenomaan lasten katseltaviksi. Esimerkiksi monet kaiken ikäisille tarkoitettut animaatio-ohjelmat samoin kuin esimerkiksi urheilua tai luontoa käsittelevät ohjelmat ovat yleensä sen sisältöisiä, ettei niiden esittämistä ja levittämistä alaikäisille ole tarpeen rajoittaa. Tällaisten kuvaohjelmien ennakkotarkastusta ei voida pitää lasten suojelemisen kannalta välttämättömänä. Näiden ohjelmien tarkastaminen myös lisäisi tarpeettomasti tarkastusviranomaisen työmäärää, sillä ehdotusta asiallisesti vastaavat ohjelmatyypit on nykyisinkin vapautettu yleisestä tarkastuttamisvelvollisuudesta. Toisaalta on perusteltua, että tarkastuksesta vapautettu ohjelma voitaisiin määrätä tarkastettavaksi ja kieltää sen esittäminen ja levittäminen 18 vuotta nuoremmille, jos ohjelman todettaisiin sisältävän ehdotetun lain kieltoperusteissa tarkoitettua laatuista aineistoa. Valvonnan tehostamiseksi ehdotetaan, että myös tarkastamattomista kuvaohjelmista olisi valmistajan tai maahantuojaan ennen niiden esittämistä ja levittämistä tehtävä tarkastusviranomaiselle ilmoitus. Asiasta säädettäisiin ehdotetun lain 11 §:ssä.

Pykälän 1 momentin ensimmäisen lauseen mukaan lain 3 §:ssä tarkoitettuihin esittämisen- ja levittämisrajoitukset eivät koskisi vuorovaikutteisia kuvaohjelmia. Video- ja muut ohjelmapelit on videotarkastuslain 6 §:n 2 momentin ja elokuvatarkastuslain 2 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan nykyisinkin vapautettu tarkastuksesta. Video- ja muiden ohjelmapelien lisäksi ehdotettu säännös koskisi muitakin ehdotetun lain 2 §:ssä tarkoitettuja vuorovaikutteisia kuvaohjelmia.

Opiskelua tai tiedonhakua varten valmistettu vuorovaikutteiset kuvaohjelmat eivät yleensä sisällä ehdotetun lain kieltoperusteissa tarkoitettua laatuista aineistoa. Valtaosa tällaisista ohjelmista valmistetaan lasten katseltaviksi ja lasten eri kehitysvaiheet otetaan monin tavoin huomioon jo ohjelmia suunniteltaessa. Vuorovaikutteiselle kuvaohjelmalle on ominaista, että sen käyttäjä voi omilla valinnoillaan vaikuttaa hänen käytössään olevalla näyttölaitteella näkyvien viestien sisältöön. Ohjelma saattaa sen teknisestä toteuttamistavasta riippuen sisältää hyvinkin suuren määrän vaihtoehtoja, jolloin ohjelman viestisisältö vaihtelee sen mukaan, millaisia valintoja ohjelman käyttäjä tekee. Aärimmäisessä tapauksessa vuorovaikutteisen ohjel-

man kaikkien vaihtoehtojen tarkastaminen voi olla käytännössä mahdotonta. Tähän näiden vuorovaikutteisten kuvaohjelmien tarkastukseen perustuva valvontajärjestelmä olisi lain tavoitteiden kannalta tarpeettoman raskas. Vuorovaikutteisten kuvaohjelmien vapauttaminen lain pääsäännön mukaisesta tarkastuttamisvelvollisuudesta on siten perusteltua. Tavoitteena olisi pidettävä, että näiden ohjelmien valmistajat ja levittäjät keskenään kehittävivät sellaisia pelisääntöjä, joilla voidaan estää lasten kehitykselle haitallisten ohjelmien valmistaminen ja levittäminen.

Pykälän 1 momentin mukaisesti esittämis- ja levittämisrajoituksista vapautettaisiin vuorovaikutteisten kuvaohjelmien lisäksi myös eräitä muita kuvaohjelmien ohjelmatyyppejä. Säännöksessä luetteluihin ohjelmatyyppeihin kuuluvat ohjelmat ovat pääasiallisen sisältönsä tai käyttötarkoituksensa vuoksi yleensä sellaisia, että tarkastusviranomaisen olisi hyväksyttävä ne 18 vuotta nuoremmille esitettäväksi ja levitettäväksi. Tällaisiin ohjelmatyyppeihin kuuluvien kaikkien ohjelmien tarkastaminen olisi siten ilmeisen tarpeetonta. Asiallisesti samantapaiset ohjelmatyypit on nykyisinkin vapautettu tarkastuttamisvelvollisuuden piiristä. Toisaalta näistäkin ohjelmista olisi tehtävä ehdotetun lain 11 §:ssä tarkoitettu ilmoitus ja tarkastusviranomaisen voisi määrätä ohjelman tarkastettavaksi, jos on syytä epäillä kuvaohjelman sisältävän lasten kehitykselle haitallista aineistoa.

Momentin 1 kohdan mukaan esittämis- ja levittämisrajoitukset eivät koskisi yksinomaan koulutusta, tieteellistä tutkimusta tai harrastustoimintaa varten valmistettuja kuvaohjelmia. Näihin tarkoituksiin valmistetut ohjelmat eivät yleensä sisällä ehdotetun lain 7 §:n kieltoperusteissa tarkoitettua laatuista aineistoa.

Ehdotus vastaa asiallisesti videotarkastuslain 6 §:n 1 momentin 1 kohdan säännöstä. Lainkohdan mukaan tarkastuksesta on nykyisinkin vapautettu ohjelmat, jotka on valmistettu yksinomaan opetusta, ammattikoulutusta, aikuiskasvatusta, yleissivistävää tarkoitusta, tieteellistä tutkimusta taikka harrastustoimintaa tai opiskelua varten. Ehdotetussa säännöksessä koulutusta varten valmistetulla ohjelmalla tarkoitettaisiin myös voimassa olevassa laissa mainittuja opetusta, ammattikoulutusta, aikuiskasvatusta ja yleissivistävää tarkoitusta varten valmistettuja ohjelmia. Sanonnan yksinkertaistamiseksi säännöksessä ei kuitenkaan enää lueltaisi opis-

kelun ja opetuksen erilaisia muotoja. Vapautus tarkastuttamisvelvollisuudesta koskisi myös valtion opetuselokuvia. Siten lakiin ei enää ole tarpeen ottaa erityissäännöksiä valtion viranomaisten hyväksymistä opetuselokuvista (vrt. elokuvatarkastuslain 2 §:n 1 momentin 2 kohta ja elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen 13 §).

Momentin 2 kohdan mukaan esittämis- ja levittämisrajoitukset eivät koskisi kuvaohjelmia, jotka on valmistettu yksinomaan markkinointia varten. Vapautus koskisi mainosohjelmia ja vastaavia yksinomaan tavaroiden tai palvelujen markkinointia varten valmistettuja kuvaohjelmia. Tämä ei koskisi kuitenkaan kuvaohjelman markkinointia, kuten elokuvateatterissa esitettäviä mainosfilmejä, alle 18-vuotiaille. Myös esimerkiksi yritysesityksiä varten valmistetut ohjelmat kuuluisivat vapautuksen piiriin. Yksinomaan mainos- ja esittelytarkoituksiin valmistetut ohjelmat eivät yleensä sisällä ehdotetun lain kieltoperusteissa tarkoitettua laatuista aineistoa.

Ehdotus vastaa asiallisesti nykyistä sääntelyä. Videotarkastuslain 6 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan tarkastuksesta on nykyisinkin vapautettu ohjelmat, jotka on valmistettu yksinomaan tavaran tai palveluksen esittelyä tai mainontaa varten. Elokuvatarkastuslain 2 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan tarkastuksesta on vapautettu muut kuin elokuvien mainostusta varten valmistetut enintään kolme minuuttia kestävät mainoselokuvat.

Myös 2 kohdassa tarkoitettuja kuvaohjelmia voitaisiin tarvittaessa määrätä tarkastettaviksi.

Momentin 3 kohdan mukaan tarkastuksesta vapautettaisiin kuvaohjelmat, jotka sisältävät yksinomaan tai pääasiallisesti musiikkiesityksiä taikka toisinnoksia kulttuuri-, urheilu- tai liikuntatapahtumista tai hartaustilaisuuksista.

Ehdotuksessa tarkoitettuja kuvaohjelmia olisivat musiikkiesityksiä sisältävät tallenteet. Tällaisia ohjelmia olisivat musiikkivideot samoin kuin niitä vastaavat yksinomaan tai pääasiallisesti musiikkiesityksiä sisältävät elokuvat. Käytännössä musiikkivideoita ei nykyisinkään tarkasteta ennakoita. Lisäksi tarkastuksesta vapautettaisiin ohjelmat, jotka sisältävät yksinomaan tai pääasiallisesti tallennuksia todellisuudessa järjestetyistä kulttuuritilaisuuksista, kuten konserteista, näyttännöistä ja muista vastaavista esityksistä. Säännöksessä tarkoitettuja urheilutapahtumia

olisivat samoin vain todellisuudessa järjestetyt urheilukilpailut ja muut vastaavat liikuntatapahtumat. Tarkastuksesta vapautettuja olisivat myös koosteet tällaisista tapahtumista. Niin ikään säännös koskisi hartaustilaisuuksista tallennettuja ohjelmia. Ehdotetussa 3 kohdassa tarkoitettujen tilaisuuden tallennuksen ohella kuvaohjelmaan voisi sisältyä ohjelman kokonaisuuteen nähden vähäisiä kuvauksia muusta tapahtumasta läheisesti liittyvästä aiheesta.

Ehdotus vastaa asiallisesti nykyistä sääntelyä muilta paitsi sisällöltään uskonnollisten ohjelmien osalta. Videotarkastuslain 6 §:n 1 momentin 3 kohdan ja elokuvatarkastuslain 2 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan tarkastuksesta on nykyisinkin vapautettu ohjelmat ja elokuvat, jotka sisältävät yksinomaan tai pääasiallisesti toisinnoksia musiikkiesityksistä tai urheilukilpailuista taikka muista urheilu- tai liikuntatapahtumista.

Videotarkastuslain 6 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan myös sisällöltään uskonnolliset ohjelmat on nykyisin vapautettu tarkastuksesta. Ehdotetun lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta videotarkastuslain nykyistä säännöstä voidaan pitää tarpeettoman laajana, koska myös uskonnolliset kuvaohjelmat voivat olla omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Ohjelmia ei tulisiakaan vapauttaa tarkastuksesta pelkästään niiden uskonnollisen sisällön perusteella. Ehdotetun lain muita vapauttamisperusteita kuitenkin sovellettaisiin myös sisällöltään uskonnollisia aiheita käsitteleviin ohjelmiin. Sen vuoksi momentin 3 kohdassa mainittaisiin näiltä osin vain hartaustilaisuuksien toisinnoksia sisältävät kuvaohjelmat.

Momentin 4 kohdan mukaan tarkastuksesta vapautettaisiin yksinomaan ajankohtaista uutisaineistoa sisältävät kuvaohjelmat.

Videotarkastuslain 6 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan tarkastuksesta on nykyisin vapautettu ohjelmat, jotka sisältävät yksinomaan dokumentaarista aineistoa taikka ajankohtaista uutisaineistoa. Yksinomaan ajankohtaista uutisaineistoa sisältävien kuvaohjelmien tarkastamista ei voida pitää ehdotetun lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta tarpeellisena. Sen sijaan dokumenttielokuvien ja muiden dokumentaarista aineistoa sisältävien ohjelmien kattavaa vapauttamista ei voida pitää perusteltuna. Dokumentoinnin kohteena voivat nimittäin olla myös sellaiset teot tai tapahtumat, joiden katseleminen voi olla omiaan vaikuttamaan

haitallisesti lasten kehitykseen. Vapautus tarkastuttamisvelvollisuudesta määräytyisi siten dokumenttiohjelmienkin kohdalla ehdotetun lain muiden vapauttamisperusteiden mukaisesti.

Elokuvatarkastuslain 2 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan tarkastuksesta on vapautettu valtakunnan sisäisiä tapahtumia käsittelevät uutiskatsauselokuvat neljäntoista päivän kuluessa kuvatuista tapahtumista. Vanhentuneesta ja tarpeettomasta rajoituksesta ehdotetaan luovuttavaksi.

Momentin 5 kohdan mukaan esittämisen ja levittämisaikarajoitukset eivät koskisi kuvaohjelmia, jotka sisältävät kaiken ikäisille lapsille sopivia animaatio-, leikki-, askartelu- tai muita vastaavia esityksiä.

Ehdotus vastaa asiallisesti videotarkastuslain 6 §:n 1 momentin 5 kohdan säännöstä. Voimassa olevan lain mukaan tarkastuksesta on nykyisinkin vapautettu ohjelmat, jotka sisältävät lasten katseltaviksi tarkoitettuja animaatio- tai leikki-, askartelu- tai muita sen kaltaisia esityksiä. Ohjelman valmistajan subjektiiviseen tarkoitukseen viittaava sanonta ehdotetaan kuitenkin korvattavaksi ohjelman yleistä sopivuutta korostavalla ilmaisuulla. Vapautus tarkastuttamisvelvollisuudesta koskisi siten vain ohjelmia, joita voitaisiin objektiivisin perustein pitää kaiken ikäisille lapsille sopivina.

Momentin 6 kohdan mukaan tarkastuksesta vapautettaisiin kuvaohjelmat, joissa käsitellään matkailua, ympäristöä tai niihin verrattavia aiheita.

Ehdotus vastaa videotarkastuslain 6 §:n 1 momentin 6 kohtaa. Voimassa olevan säännöksen mukaan tarkastuksesta on nykyisinkin vapautettu ohjelmat, joissa käsitellään matkailua, luontoa tai niihin verrattavia aiheita. Elokuvatarkastuslain 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan tällaista ohjelmaa sisältävän elokuvan tulee olla luonnollisen henkilön kuvaama ja hänen itsensä esittämä eikä se saa käsitellä valtakunnan suhteita ulkovaltoihin. Vanhentuneista ja perusteettomista rajoituksista ehdotetaan luovuttavaksi.

Elokuvatarkastuslain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan elokuvien tarkastuksesta on nykyisin vapautettu viranomaisen valmistama, valmistuttama tai hankkima elokuva, ei kuitenkaan kunnan viranomaisen säännönmukaista elokuvien esitystoimintaa varten hankkima elokuva, sekä Yleisradio Oy:n valmistama tai valmistuttama elokuva. Lähes samansisältöinen säännös sisältyi videotar-

kastuslain 4 §:ään. Ehdotettuun lakiin ei enää otettaisi vastaavia säännöksiä. Lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta viranomaisten tai Yleisradio Oy:n valmistamia tai valmistuttamia kuvaohjelmia ei ole yleisesti syytä asettaa muiden valmistamiin tai valmistuttamiin ohjelmiin nähden eri asemaan. Tätä puoltaa sekin, että tarkastuttamisvelvollisuus koskisi vastaisuudessa vain kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä 18 vuotta nuoremmille. Viranomaisten tai Yleisradio Oy:n samoin kuin muiden televisio- ja radioyhtiöiden valmistamiin tai valmistuttamiin kuvaohjelmiin sovellettaisiin siten ehdotetun lain 4 §:ssä tarkoitettuja vapautusperusteita.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkastusviranomaisen voisi määrätä 1 momentin perusteella tarkastuksesta vapautetun kuvaohjelman tarkastettavaksi, jos on syytä epäillä ohjelman sisältävän aineistoa, joka ehdotetussa laissa tarkoitettulla tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Ehdotus vastaa asiallisesti videotarkastuslain 7 §:n säännöstä. Elokuvatarkastuslaissa ei nykyisin ole nimenomaista säännöstä tarkastuksesta vapautetun elokuvan määräämisestä tarkastettavaksi.

Tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia voitaisiin esittää ja levittää 18 vuotta nuoremmille niitä ennalta tarkastuttamatta. Vuorovaikutteinen kuvaohjelma samoin kuin pykälän 1 momentin 1–6 kohdassa mainittuihin ohjelmatyyppeihin luettava muu kuvaohjelma voi kuitenkin sisältää sellaista aineistoa, joka ehdotetun lain 7 §:n kielto-perusteissa tarkoitettulla tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Näitä tilanteita varten on tarpeen, että tarkastusviranomaisen voisi määrätä ohjelman tarkastettavaksi ja kieltää sen esittämisen ja levittämisen 18 vuotta nuoremmille. Valvonnan tehostamiseksi lain 11 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi kuvaohjelmia koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta, joka koskisi myös tarkastuksesta vapautettuja ohjelmia. Tarkastusviranomaisen voisi määrätä tarkastuksesta vapautetun kuvaohjelman tarkastettavaksi välittömästi lain 11 §:ssä tarkoitettun ilmoituksen saatuaan tai myöhemminkin, kun ohjelmaa on jo esitetty tai levitetty.

Ehdotuksen mukaan tarkastuksesta vapautettu kuvaohjelma voitaisiin määrätä tarkastettavaksi, jos on syytä epäillä ohjelman sisältävän lain kielto-perusteissa tarkoitettua aineistoa. Tarkastusviranomaisen

epäily voisi perustua ilmoituksen yhteydessä annettavaan ohjelmaselostukseen tai viranomaisen muuta kautta saamiin tietoihin ohjelman sisällöstä. Sanonnalla "on syytä epäillä" viitataan esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännössä yleisesti käytettyyn todennäköisyysasteikkoon, jonka puitteissa ilmaisu merkitsee pienintä todennäköisyyden astetta. Lain tavoitteiden kannalta tarkastusmääräyksen antamiskynnystä ei tule asettaa kovin korkealle.

Määrätessään tarkastuksesta vapautetun kuvaohjelman tarkastettavaksi tarkastusviranomaisen voi samalla velvoittaa kuvaohjelman valmistajan, maahantuojaan, esittäjän tai levittäjän toimittamaan sille kopion ohjelmasta. Lääninhallituslain (22/1997) 8 §:n nojalla tarkastusviranomaisen voisi tarvittaessa pyytää lääninhallitusta asettamaan velvoitteen tehosteeksi uhkasakon. Uhkasakon asettamisessa noudatettaisiin muutoin, mitä uhkasakkolaissa (1113/1990) säädetään.

Pykälän 3 momentin mukaan tarkastusviranomaisen olisi kiellettävä 2 momentin nojalla tarkastettavaksi määrätyn kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen 18 vuotta nuoremmille, jos ohjelmaa ei ehdotetun lain säännösten mukaan saisi hyväksyä alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi.

Kun tarkastusviranomaisen on määrännyt tarkastuksesta vapautetun kuvaohjelman tarkastettavaksi, sen tulee antaa tarkastusasiasta päätös. Tarkastusviranomaisen voisi lain kieltoperusteiden soveltamisen sitä edellyttäessä määrätä ohjelmalle ikärajualuokituksen tai kieltää kokonaan ohjelman esittämisen ja levittämisen 18 vuotta nuoremmille.

Pykälän 4 momentin mukaan televisiolähetyksessä kuvaohjelman saisi esittää sitä ennakolta tarkastuttamatta. Lisäksi momentissa viitattaisiin televisiossa lähetettävän ohjelman osalta televisio- ja radiotoiminnasta annettuun lakiin.

Televisiossa lähetettävästä lasten kehitykselle haitallisesta ohjelmasta säädetään televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 19 §:ssä. Ehdotetun pykälän 1 momentissa tarkoitettujen kuvaohjelmien esittämisrajoitukset eivät koske televisiotoimintaa.

Ehdotettu säännös vastaa elokuvatarkastuslain 1 §:n 1 momentissa säädettyä poikkeusta, jonka mukaisesti laissa säädetty tarkastuttamisvelvollisuus ei nykyisinkään koske televisiossa lähetettäviä elokuvia.

5 §. *Esityksen järjestäjän toiminnan perusteella tarkastuksesta vapautetut kuvaohjel-*

mat. Pykälässä säädettäisiin oikeudesta esittää tarkastamaton kuvaohjelma 18 vuotta nuoremmille yliopiston, ammattikorkeakoulun ja muun julkisen valvonnan alaisen oppilaitoksen, yleisen kirjaston ja Suomen elokuva-arkiston toiminnassa sekä pykälässä tarkemmin määritellyissä tilaisuuksissa.

Ehdotus vastaa pääosiltaan nykyistä sääntelyä. Elokuvatarkastuslain 2 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan elokuvan saa sitä tarkastuttamatta nykyisinkin esittää yliopiston ja muun korkeakoulun sekä julkisen tai julkisessa valvonnassa olevan oppilaitoksen toiminnassa samoin kuin tieteellisiä tai taiteellisia kysymyksiä käsittelevässä kongressissa, tieteellisen yhdistyksen kokouksessa ja niihin verrattavassa tilaisuudessa. Suomen elokuva-arkiston toimintaan sovelletaan nykyisin elokuvatarkastuslain 2 §:n 2 momentin 3 kohtaa, jonka mukaan elokuvan saa sitä tarkastuttamatta esittää valtion arkiston tai muun siihen verrattavan valtion laitoksen toiminnassa. Elokuvatarkastuslain 2 §:n 2 momentin 4 a kohdan mukaan tarkastamattoman elokuvan saa nykyisin esittää myös päiväkodin, yleisen kirjaston, sairaalan ja vanhainkodin sekä muun vastaavan julkisen tai julkisen valvonnan alaisen laitoksen toiminnassa.

Ehdotetun säännöksen mukaan julkisen valvonnan alaiset oppilaitokset voisivat toiminnassaan esittää 18 vuotta nuoremmille muitakin kuin lain 4 §:n mukaan tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia niitä ennalta tarkastuttamatta. Oppilaitosten toiminnassa ei yleensä ole tarvetta esittää ohjelmia, joita ehdotetun lain kieltoperusteita sovellettaessa ei voitaisi hyväksyä 18 vuotta nuoremmille esitettäväksi. Lain 3 §:ssä tarkoitettun pääsäännön mukainen tarkastuttamisvelvollisuus kuitenkin koskisi kaikkia muita paitsi tarkastuksesta 4 §:n mukaan vapautettuja ohjelmia. Käytännössä oppilaitoksissa esitetään myös televisiosta opetusta tai tutkimusta varten nauhoitettuja ohjelmia. Näidenkään ohjelmien tarkastuttaminen ei ole lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta tarpeellista. Tarkastuttamisvelvollisuus voisi aiheuttaa oppilaitoksen toiminnalle tarpeettomia rajoituksia myös silloin, kun vain osa laitoksen oppilaista on 18 vuotta nuorempia.

Opettajilla on heidän koulutuksensa ja ammatillisen kokemuksensa perusteella katsottava olevan kyky arvioida, milloin kuvaohjelma voi olla omiaan vaikuttamaan haitallisesti heidän oppilaidensa kehitykseen. Oppi-

laitosten tulisikin omin toimenpitein huolehtia siitä, ettei niiden toiminnassa 18 vuotta nuoremmille esitetä sellaisia tarkastamattomia ohjelmia, joita ehdotetun lain kieltoperusteiden mukaan ei saisi hyväksyä heille esitettäväksi ja levitettäväksi. Muutoin tarkastettujen ohjelmien kohdalla oppilaitoksissa olisi noudatettava tarkastusviranomaisen määräämiä ikärajaluokituksia.

Ehdotetussa laissa säädettävät kieltoperusteet olisi otettava huomioon myös yleisten kirjastojen ja Suomen elokuva-arkiston toiminnassa, vaikka näillä laitoksilla olisikin ehdotetun säännöksen mukaan oikeus esittää 18 vuotta nuoremmille myös tarkastamattomia ohjelmia. Yleisten kirjastojen ja Suomen elokuva-arkiston olisi tarkastamattomien ohjelmien osalta omin toimenpitein huolehdittava siitä, ettei niiden toiminnassa alaikäisille esitetä heidän kehitykseensä haitallisesti vaikuttavia ohjelmia. Muutoin tarkastettujen ohjelmien kohdalla myös yleisten kirjastojen ja Suomen elokuva-arkiston olisi noudatettava tarkastusviranomaisen määräämiä ikärajaluokituksia.

Päiväkodeilla vastaavaa esittämisoikeutta ei ehdotetun säännöksen mukaan enää olisi. Niiden toiminnassa lapsille saisi siten esittää vain tarkastuksessa hyväksytyjä ja luokiteltuja sekä tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia. Päiväkotien toiminnassa ei ole asiallista tarvetta esittää lapsille muita ohjelmia.

Ehdotetun pykälän mukaan tarkastamattoman ohjelman saisi nykyiseen tapaan esittää 18 vuotta nuoremmille myös tieteellisiä tai taiteellisia kysymyksiä käsittelevässä kongressissa, tieteellisen yhdistyksen kokouksessa ja niihin verrattavassa tilaisuudessa. Näissä tilaisuuksissa esitettävien kuvaohjelmien tarkastuttamista ei voida pitää lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta tarpeellisena. Säännöksessä tarkoitetuissa tilaisuuksissa esitettävät ohjelmat eivät yleensä sisällä lain kieltoperusteissa tarkoitettua laatuista aineistoa. Lisäksi nämä tilaisuudet ovat yleensä täysi-ikäisille tarkoitettuja. Kuvaohjelman tarkastuttamista ei toisaalta voida pitää tarpeellisena, vaikka tällaiseen tilaisuuteen osallistuisi myös 18 vuotta nuorempia tieteen tai taiteen harjoittajia.

6 §. *Tarkastuksesta vapauttaminen luvan perusteella.* Pykälässä säädettäisiin tarkastusviranomaisen toimivallasta antaa lupa tarkastamattomien kuvaohjelmien esittämiseen 18 vuotta nuoremmille kuvaohjelmien esittämistä varten järjestettävässä erityisessä tilaisuus-

nessa. Pykälässä säädettäisiin myös lupaehtojen ja luvan peruuttamisen edellytyksistä.

Elokuvatarkastuslain 2 a §:n mukaan opetusministeriö voi nykyisin myöntää luvan esittää tarkastamattomia elokuvia taiteen edistämiseksi järjestettävässä erityisessä tilaisuudessa. Voimassa olevassa laissa tarkoitettuja taiteen edistämiseksi järjestettäviä tilaisuuksia ovat lähinnä elokuvakulttuuriin liittyvät tapahtumat, esimerkiksi elokuvajuhlat tai laajempiin kulttuuritapahtumiin liittyvät näyttämöt, joissa esitetään määrätyn ohjaajan tuotantoa tai luodaan katsaus jonkin maan tai aikakauden elokuvateoksiin. Lupa voidaan antaa myös muiden taidealojen kuin elokuvakulttuurin edistämiseen tähtääviin tilaisuuksiin, esimerkiksi taidenäyttelyjen yhteydessä esitettävien näyttelyn aiheisiin liittyvien elokuvien esittämistä varten. Lupa ei kuitenkaan tulisi myöntää säännönmukaisesta kulttuuritoimintaa, esimerkiksi elokuva-teatterien tai elokuvakerhojen esityksiä varten. Tämän korostamiseksi voimassa olevassa laissa käytetään ilmaisua "erityinen tilaisuus" (ks. HE 96/1986 vp).

Pykälän 1 momentin mukaisesti opetusministeriölle nykyisin kuuluva lupatoimivalta ehdotetaan siirrettäväksi tarkastusviranomaiselle, joka nykyisestä poiketen voisi myöntää säännöksessä tarkoitettua luvan muillekin kuin taiteen edistämiseksi järjestettävälle kuvaohjelmien esittämistilaisuuksille. Käytännössä on hankala arvioida, milloin kuvaohjelmien esittämistilaisuutta on pidettävä taiteen edistämiseksi järjestettynä ja milloin tilaisuus on järjestetty muussa tarkoituksessa. Nykyisin voimassa olevaa rajoitusta voidaan muutenkin pitää ehdotetun lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta tarpeettomana. Säännöksen mukaan tilaisuuden luonteelle ei lupaharkinnassa tulisikaan enää antaa ratkaisevaa merkitystä. Sen sijaan lupaa ei vastaisuudessa voisi myöntää säännölliselle kuvaohjelmien esittämistoiminnalle, vaan ainoastaan kuvaohjelmien esittämistä varten järjestetyille "erityiselle tilaisuudelle". Käytännössä lupa myönnettäisiin samantyyppisille tilaisuuksille kuin nykyisinkin.

Tilaisuudessa esitettäväksi tarkoitettuja kuvaohjelmia ei lupaharkinnan yhteydessä oteta varsinaisesti tarkastettaviksi. Sen sijaan tarkastusviranomaisen tulisi varsinaista tarkastusta yleispiirteisemmässä menettelyssä arvioida, ovatko tilaisuudessa esitettäväksi aiottu kuvaohjelmat omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Jos tilaisuus-

olisi tarkoitus esittää pelkästään tai pääasiassa tällaisia ohjelmia, ei lupaa esittää kuvaohjelmaa alle 18-vuotiaille saisi myöntää. Siten esimerkiksi väkivalta-, kauhu- tai seksiohjelmien esittämistä varten järjestetyille erityiselle tilaisuudelle ei voitaisi myöntää ehdotetussa säännöksessä tarkoitettua lupaa.

Pykälän 2 momentin mukaan lupa voitaisiin myöntää määräajaksi useampaakin tilaisuutta varten, kuten nykyisinkin. Lupaan voitaisiin liittää kuvaohjelmien esityspaikkaa ja -aikaa sekä katsojien ikää koskevia tarpeellisia ehtoja. Lupaehojen tarpeellisuutta olisi arvioitava pelkästään ehdotetun lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta. Lupaan voitaisiin liittää ehtoja esimerkiksi joidenkin tilaisuudessa esitettäväksi tarkoitettujen kuvaohjelmien esittämisaikasta ja -ajasta, jos ehtoja olisi pidettävä lasten suojelemisen vuoksi välttämättöminä. Vastaavasti luvan ehdoilla voitaisiin rajoittaa joidenkin tilaisuudessa esitettävien kuvaohjelmien esittämistä 18 vuotta nuoremmille lapsille. Ikärajoja asetettaessa olisi sovellettava lain 7 §:ssä säädettäväksi ehdotettuja perusteita. Elokuvatarkastuslain 2 a §:n mukaan lupaan voidaan nykyisinkin liittää tarpeelliseksi katsottavia ehtoja.

Pykälän 3 momentin mukaan lupa voitaisiin peruuttaa, jos luvan saaja rikkoo ehdotettua lakia tai luvan ehtoja tai jos tilaisuudessa esitettyjen kuvaohjelmien sisältö antaa siihen aihetta. Lupa voitaisiin peruuttaa myös silloin, kun tarkastusviranomaiselle on lupaa haettaessa annettu virheellisiä tietoja esimerkiksi tilaisuuden tai siinä esitettävän ohjelmiston pääasiallisesta luonteesta.

7 §. Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat. Pykälässä säädettäisiin kuvaohjelmien tarkastuksessa sovellettavista kieltoperusteista, niiden soveltamisessa noudatettavasta tulkintaperiaatteesta sekä tarkastusviranomaisen toimivallasta hyväksyä ohjelma alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi niin, että siitä poistetaan kieltoperusteissa tarkoitettujen laatuisten kohtien.

Pykälän 1 momentin mukaan kuvaohjelmaa ei saisi hyväksyä esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille, jos ohjelma väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan elokuvan esittäminen ja kuvaohjelman levittäminen voidaan kieltää muillakin kuin 1

momentissa säädettäväksi ehdotetuilla perusteilla. Lisäksi elokuvatarkastuslaissa nykyisin säädetyt kieltoperusteet poikkeavat videotarkastuslain vastaavista perusteista siten, että elokuvien esittämiseen sovelletaan laajempia rajoituksia kuin kuvaohjelmien levittämiseen.

Elokuvaa ei nykyisin saa elokuvatarkastuslain 3 §:n mukaan hyväksyä esitettäväksi, jos se on sisällykseltään ilmeisesti lain tai hyvien tapojen vastainen tai jos se on epäsiiveellinen tai raaistava taikka omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti. Elokuvaa ei saa hyväksyä esitettäväksi myöskään silloin, kun sen esittäminen saattaa vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta tai maanpuolustusta taikka huonontaa valtakunnan suhteita ulkovaltoihin.

Kuvaohjelmien levittämistä nykyisin sääntelevän videotarkastuslain 8 §:n mukaan ohjelmaa taas ei saa hyväksyä levitettäväksi, jos se on ilmeisesti lain vastainen tai jos se on epäsiiveellinen tai raaistava taikka omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti.

Nykyisin voimassa olevilla kieltoperusteilla on tahdottu lasten lisäksi suojella myös täysi-ikäisiä katselijoita elokuvien ja kuvaohjelmien mahdollisilta haitallisilta vaikutuksilta. Elokuvien tarkastuksessa noudatettavilla kieltoperusteilla on pyritty myös pitämään yllä siiveellisyys- ja moraalikäsityksiä sekä hyviä tapoja. Lisäksi kieltoperusteilla on tahdottu turvata yleistä järjestystä ja turvallisuutta sekä pyritty suojelemaan maanpuolustusta ja Suomen kansainvälisiä suhteita.

Nykyisin voimassa olevat kieltoperusteet eivät ole kaikilta osiltaan yhdenmukaisia hallitusmuodon 10 §:n sananvapaussäännöksen kanssa. Kieltoperusteita voidaan arvostella myös siitä, etteivät ne täytä sananvapautta rajoittavalle lainsäädännölle nykyisin asetettuja tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden vaatimuksia. Esimerkiksi hyvien tapojen vastaisuutta, maanpuolustuksen vaarantamista ja valtakunnan ulkosuhteiden huonontamista voidaan pitää epätasällisinä ja sananvapauden kannalta muutenkin ongelmallisina kieltoperusteina. Voimassa olevat kieltoperusteet ovat pulmallisia ennen kaikkea sen vuoksi, ettei niitä kaikilta osiltaan voida pitää lasten suojelemisen kannalta välttämättöminä sananvapauden rajoituksina. Ennakkotarkastusjärjestelmän puitteissa kuvaohjelmi-

en esittämistä ja levittämistä ei tulisi enää kieltää yleisen edun suojelemiseen liittyvillä eikä ylipäättään muilla kuin lasten suojelemisen kannalta välttämättömiksi katsottavilla perusteilla.

Ehdotetut kieltoperusteet olisivat olennaisesti nykyisiä suppeammat. Ehdotetun lain kieltoperusteilla pyrittäisiin estämään vain se, ettei alaikäisille esitetä eikä levitetä heidän kehitykseensä haitallisesti vaikuttavia kuvaohjelmia. Samalla kuvaohjelmien esittämiseen ja levittämiseen sovellettavat kieltoperusteet ehdotetaan yhtenäistettäväksi. Kieltoperusteiden säätämistä erikseen kuvaohjelmien esittämistä ja erikseen niiden levittämistä varten ei ole katsottu lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta tarpeelliseksi. Tarkastusviranomaisen olisi kieltoperusteita soveltaessaan otettava huomioon, että vastaisuudessa tarkastushakemukseen annettava päätös koskisi yhtäläisesti sekä kuvaohjelman esittämistä että levittämistä. Jos tarkastusviranomaisen arvioisi kuvaohjelman esittämisen olevan omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen, ei kuvaohjelmaa siten saisi hyväksyä myöskään alaikäisille levitettäväksi.

Ehdotus perustuu arvioon, jonka mukaan väkivaltaisten, seksuaalisten ja kauhua herättävien sekä näihin rinnastettavien ohjelmien katselu saattaa vaikuttaa haitallisesti lasten kehitykseen. Asiallisesti ehdotus vastaa elokuvatarkastuslain 3 §:n 2 momentissa sekä videotarkastuslain 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädettyjä kieltoperusteita, joiden mukaan elokuvaa tai muuta kuvaohjelmaa ei nykyisinkään saa hyväksyä esitettäväksi tai levitettäväksi, jos se on epäsiiveellinen tai raaistava taikka jos se on omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti.

Sääntelyn täsmällisyyteen liittyvistä syistä voimassa olevassa lainsäädännössä käytetty sana epäsiiveellinen on ehdotuksessa korvattu viittauksella kuvaohjelman seksuaaliseen sisältöön. Ehdotetun säännöksen mukaisesti kieltoperusteita sovellettaessa olisi nykyisestä poiketen kiinnitettävä huomiota ohjelman mahdollisiin vaikutuksiin lasten yleiselle kehitykselle eikä pelkästään ohjelman mielenterveyttä vahingoittaviin vaikutuksiin. Väkivaltaisiin, seksuaalisiin ja kauhua herättäviin kuvauksiin olisi rinnastettava muut vaikutuksiltaan näitä vastaavat ohjelmasisällöt. Tarkastusviranomaiselle on nykyistä sääntelyä vastaavasti syytä jättää tietty ta-

pauskohtainen harkintavalta, koska laissa ei ole mahdollista luetella tyhjentävästi kaikkia lasten kehitykselle haitallisiksi arvioitavia ohjelmasisältöjä. Esimerkiksi kuvaohjelmaa, jossa katsojaa kannustetaan tekemään itsemurha esittämällä se hyväksyttäväksi lapsen ongelmien ratkaisuvaihtoehdoksi, voitaisiin pitää lasten kehitykseen haitallisesti vaikuttavana, vaikka ohjelmalla ei väkivaltaisen, seksuaalisen tai kauhua herättävän sisältönsä vuoksi sellaisia vaikutuksia olisikaan. Momentissa avoimeksi jäävää rinnastussäännöstä olisi kuitenkin tulkittava supistavasti. Rinnastussäännöstä sovellettaessa olisi otettava huomioon ehdotetun lain pääasiallinen tarkoitus sekä kieltooperusteiden luonne hallitusmuodon 10 §:ssä turvatuksen sananvapauden rajoituksina.

Ehdotetun säännöksen mukaan kuvaohjelmaa ei saisi hyväksyä alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi, jos sen säännöksessä tarkoitettu sisältö on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Esimerkiksi väkivaltaista ohjelmaa ei siten sellaisenaan olisi pidettävä hyväksymättä jättämisen perusteena, vaan sen lisäksi ohjelman olisi objektiivisin perustein katsottava olevan omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Sanonnalla "on omiaan" säännöksessä viitataan ohjelman katselemiseen liittyvään abstraktiin vaaraan samassa merkityksessä kuin abstraktia vaarantamista edellyttävissä rikoslain rangaistussäännöksissä. Ehdotetussa säännöksessä ei siten edellytetä varmuutta siitä, että ohjelman katseleminen tulisi konkreettisesti aiheuttamaan kehityshaittoja lapsille. Riittävää olisi, että ohjelman katselemisen voitaisiin arvioida selvästi lisäävän lasten kehitykselle haitallisten vaikutusten riskiä.

Alaikäisten eri kehitysvaiheiden huomioon ottamiseksi lain 8 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännökset ikärajaluokituksesta.

Ehdotetuilla kieltooperusteilla on asiallinen yhteys myös kuvaohjelmien väkivaltaista ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa sisältöä rajoittaviin rikoslain 17 luvun 17—19 §:n säännöksiin. Luvun 17 § koskee väkivalta-kuvauksen levittämistä, 18 § sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä ja 19 § sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa.

Sisällöltään rikoslain vastaista kuvaohjelmaa ei saa esittää eikä levittää sen enempää täysi-ikäisille kuin alaikäisillekään. Rikoslain 17 luvun 19 §:n mukaan sukupuol-

lusiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan pelkkä hallussapito olisi rangaistava teko. Selvää on, ettei tarkastusviranomainen saa hyväksyä sisällöltään rikoslain vastaista kuvaohjelmaa ehdotetussa laissa tarkoitettulla tavalla alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi. Toisaalta kuvaohjelma voi olla omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen, vaikka ohjelmaa ei voitaisikaan pitää rikoslain vastaisena. Kuvaohjelma saattaa esimerkiksi väkivaltaisen sisältönsä vuoksi olla haitallinen lasten kehitykselle, vaikka se ei rikoslaissa tarkoitettulla tavalla sisältäisikään raakaa väkivaltaa. Tällöin laki ei rajoittaisi kuvaohjelman esittämistä ja levittämistä täysi-ikäisille, mutta edellyttäisi, ettei ohjelmaa saa hyväksyä esitettäväksi ja levitettäväksi alaikäisille. Tässä mielessä ehdotetut kieltooperusteet olisivat rikoslain säännöksiä pidemmälle meneviä kuvaohjelmia koskevia rajoituksia.

Edellä mainittuihin rikossäännöksiin perustuva kuvaohjelmien sisällön kontrolli on tarkoitettu toissijaiseksi. Rikoslain 17 luvun 17 ja 18 §:ssä tarkoitettujen kieltojen ulkopuolelle on nykyistä sääntelyä vastaavasti jätetty elokuvat ja tallenteet, joiden ohjelmasisältö on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvatarkastuslain taikka levitettäväksi videotarkastuslain mukaisesti. Jos tarkastusviranomainen on hyväksynyt kuvaohjelman esitettäväksi tai levitettäväksi, ei ole tarvetta arvioida samaa ohjelmaa rikosoikeudelliselta kannalta.

Rikosoikeudellisen kontrollin toissijaisuutta koskevat säännökset ehdotetaan tämän esityksen 3. lakiehdotuksessa tarkistettaviksi vastaamaan säädettäväksi ehdotettua lakia kuvaohjelmien tarkastamisesta. Kun ehdotettuja kieltooperusteita sovellettaessa alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi ei saa hyväksyä rikoslain 17 luvun 17 ja 18 §:n säännösten vastaisia kuvaohjelmia, ei heille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyt ohjelman jälkikäteiselle rikosoikeudelliselle arvioinnille olisi vastaisuudessaakaan tarvetta. Tästä johtuen kuvaohjelmien tarkastamista koskevan lainsäädännön uudistaminen edellyttäisi tarkistuksia vain niihin rikoslain säännöksiin, joissa viitataan nykyisin voimassa olevaan elokuvatarkastuslakiin ja videotarkastuslakiin.

Pykälän 2 momentin mukaan 1 momenttia sovellettaessa olisi otettava huomioon, millaisessa yhteydessä ja miten tapahtumat ohjelmassa kuvataan. Ehdotus vastaa elokuva-

tarkastuslain 3 §:n 2 momentissa sekä videotarkastuslain 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädettyä tulkintaperiaatetta, jonka mukaan tarkastusviranomaisen on nykyisin otettava huomioon, miten ohjelman tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty.

Kieltoerusteita sovellettaessa on kiinnitettävä huomio ohjelman lapsille haitallisiin vaikutuksiin. Yksittäisten kohtausten ja jaksojen vaikuttavuus perustuu usein siihen yhteyteen, jonka ohjelma kokonaisuutena muodostaa. Esimerkiksi kauhua herättävä tai väkivaltaa sisältävä ohjelman jakso saattaa josakin yhteydessä esitettynä olla vaikuttavuudeltaan lapsille haitallinen, mutta jonkin toisen kokonaisuuden osana saman jakson vaikuttavuus saattaa vähentyä tai menettää vaikuttavuutensa kokonaan. Toisaalta esimerkiksi pitkä, yksityiskohtainen tai itsetar koituksellinen väkivallan kuvaus saattaa asia ja esittämisyyhteydestään riippumatta olla omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Näihin seikkoihin olisi siten kiinnitettävä ohjelmasisältöjen vaikuttavuuden arvioinnissa huomiota.

Kieltoerusteita sovellettaessa on lisäksi otettava huomioon, että sananvapaus on hallitusmuodon 10 §:ssä turvattu jokaiselle kuuluvaksi oikeudeksi. Sananvapaus on siten myös lapsen perusoikeus, johon hallitusmuodon nimenomaisen säännöksen mukaisesti sisältyy oikeus myös vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä. Näin olen sananvapaussäännös edellyttää, ettei lasten oikeutta elokuvien ja muiden kuvaohjelmien katselemiseen perusteettomasti rajoiteta.

Pykälän 3 momentin mukaan tarkastusviranomaisen voi hyväksyä kuvaohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremille niin, että siitä poistetaan 1 momentissa tarkoitettut kohdat. Ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä. Elokuvatarkastuslain 3 §:n 4 momentin mukaan tarkastusviranomaisen voi nykyisin hyväksyä elokuvan esitettäväksi ehdolla, että siitä poistetaan voimassa olevan lain kieltoerusteissa tarkoitettun laatuisekohdat. Videotarkastuslain 8 §:n 3 momentin mukaan ohjelman levittämisen ehdoksi voidaan vastaavasti asettaa, että ohjelmasta poistetaan määrättyt lain kieltoerusteissa tarkoitettun laatuisekohdat.

Ehdotettu säännös on perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvän suhteellisuusperiaatteen mukainen. Tarkoitus on, ettei alaikäisten oikeutta kuvaohjelmien katselemiseen rajoi-

teta enempää kuin on välttämätöntä heidän suojeleunsa liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä tavoitteet voidaan usein saavuttaa siten, että ohjelmasta poistetaan lasten kehitykselle haitallisiksi arvioidut kohdat.

8 §. *Ikärajalukitus.* Pykälässä säädetäisiin kuvaohjelmien tarkastuksessa sovellettavista ikärajoista, joiden puitteissa kuvaohjelma voitaisiin hyväksyä esitettäväksi ja levitettäväksi tietyn ikäisille lapsille.

Pykälän 1 momentissa säädetäisiin siitä, että kuvaohjelma voidaan hyväksyä kaiken ikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi tai sille voidaan määrätä ikäraja.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkastusviranomaisen voisi ehdotettun lain 7 §:ssä tarkoitettujen kieltoerusteiden soveltamisen sitä edellyttäessä hyväksyä ohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi 15, 11 tai 7 vuotta täyttäneille.

Ehdotuksen tarkoitus on, että lasten eri kehitysvaiheet voitaisiin ottaa huomioon hyväksyttäessä kuvaohjelmia alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi. Lain 7 §:ssä säädetäviksi ehdotettujen kieltoerusteiden mukaan kuvaohjelmaa ei saa hyväksyä alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi, jos ohjelma on kyseisessä säännöksessä tarkoitettun sisältönsä vuoksi omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Ohjelmasisältöjen arvioinnissa on kuitenkin voitava ottaa huomioon, että ohjelman katselemiseen mahdollisesti liittyvät vaikutukset riippuvat olennaisesti lapsen iästä. Esimerkiksi teini-ikäisten lasten katseltavaksi arvioitu ohjelma voi sisältää kohtia, jotka ovat omiaan vaikuttamaan haitallisesti esikouluikäisten lasten kehitykseen. Tällöin kuvaohjelmien esittämisen ja levittämisen rajoituksilla tulisi suojella vain esikouluikäisiä lapsia siten, ettei samalla tarpeettomasti rajoiteta oikeutta esittää ja levittää ohjelmaa teini-ikäisille. Ikärajalukitusta koskevan säännöksen puitteissa kuvaohjelman esittämis- ja levittämiskielto voitaisiin rajoittaa koskemaan vain sellaisten ikäryhmien lapsia, joiden suojelemiseksi kieltoa on heidän ikäänsä liittyvä kehitysvaihe huomioon ottaen pidettävä välttämättömänä. Ikärajalukituksella voidaan auttaa myös lasten huollosta vastuussa olevien mahdollisuuksia arvioida kuvaohjelmien soveltuvuutta eri ikäisten lasten katseltaviksi.

Perusteiltaan ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä. Ikärajalukitusta ehdotetaan kuitenkin säädetäviksi nykyistä täsmällisemmin. Nykyisestä poiketen ehdotettua ikärajalukitusta

sovellettaisiin yhtäläisesti sekä kuvaohjelmien esittämiseen että niiden levittämiseen.

Elokuvatarkastuslain 4 §:n 1 momentin mukaan tarkastusviranomaisella on nykyisin oikeus kieltää elokuvan esittäminen kuuttatoista vuotta tai jotakin sitä alemmaa ikää nuoremmille lapsille, jos kyseisessä laissa säädettyjen kieltoerusteiden soveltaminen sitä edellyttää. Voimassa olevan lain mukainen ikärajaluku on siten periaatteessa 16-vuotias, mitä voidaan pitää tarpeettoman hienojakoisena ja hankalasti sovellettavana. Käytännössä elokuvien ennakkotarkastuksessa onkin sovellettu kuusiportaista luokitusta, jonka puitteissa elokuvia on hyväksytty esitettäväksi 6, 8, 10, 12, 14 tai 16 vuotta täyttäneille. Tämäkin on tarpeettoman moniportainen luokitus.

Elokuvatarkastuslain ikärajalukuista koskevaan sääntelyyn liittyy säännös, jonka mukaan tarkastusviranomaisen voi erityisestä syystä määrätä, että elokuvan saa esittää vain 18 vuotta täyttäneille. Vastaavaa säännöstä ei enää ehdoteta otettavaksi lakiin, koska säädettäväksi ehdotettu ennakkotarkastusjärjestelmä ei koskisi kuvaohjelmien esittämistä tai levittämistä täysi-ikäisille. Toisaalta ehdotetussa 3 §:ssä tarkoitettun pääsäännön mukaan on muutenkin selvää, että kuvaohjelman saa esittää tai sitä levittää vain täysi-ikäisille, jollei ohjelmaa ole ehdotetun lain mukaisesti hyväksytty alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi.

Videotarkastuslain 8 §:n 2 momentissa säädetään nykyisin vain 16 vuoden ikäraja. Voimassa olevan lain mukaan tarkastusviranomaisella on oikeus kieltää ohjelman levittäminen elinkeinotoiminnassa kuuttatoista vuotta nuoremmille kuluttajille, jos laissa nykyisin säädettyjen kieltoerusteiden soveltaminen sitä edellyttää. Nykyistä sääntelyä voidaan arvostella tarpeettoman jäykäksi, koska kuvaohjelma voidaan hyväksyä levitettäväksi vain joko kaiken ikäisille tai 16 vuotta täyttäneille, mutta ei elokuvien tarkastuksesta annetussa laissa säädetyllä tavalla "jotakin kuuttatoista vuotta alemmaa ikää nuoremmille lapsille".

Käytännössä tarkastusviranomaisen on kuitenkin käyttänyt myös 16 vuotta alempia ikärajoja, jotka lakiin perustumattomina ovat voineet olla vain suositusluonteisia. Tällaisen käytännön omaksumista suositteli toinen lakivaliokunta lain eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Valiokunta piti lakiehdotuksesta antamassaan mietinnössä (II LaVM 7/HE

95/1986 vp) tärkeänä, että tarkastuksen perusteella tallenteisiin tehtävillä merkinnöillä autettaisiin huoltajia arvioimaan lapsille hankittavien tallenteiden sisältöä. Valiokunnan mukaan tämä oli toteutettavissa esimerkiksi sanallisella arvioinnilla tai käyttämällä 16 vuotta alempia ikärajoja. Myös näiden tavoitteiden saavuttamiseksi on perusteltua ottaa lakiin selkeät ikärajalukitusta koskevat säännökset, joita sovellettaisiin sekä kuvaohjelmien esittämiseen että niiden levittämiseen.

Nykyisen ikärajasääntelyn ongelmiin liittyy myös videotarkastuslain 8 §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan ohjelmaa ei saa hyväksyä levitettäväksi lainkaan, jos ohjelma saman pykälän 1 momentissa säädettyjä kieltoerusteita soveltaen voitaisiin elokuvatarkastuslain nojalla sallia esitettäväksi vain 18 vuotta täyttäneille. Säännöksessä tarkoitettua kuvaohjelmaa ei siten saa levittää täysi-ikäisillekään. Näiltä osin voimassa olevassa laissa säädettyä rajoitusta voidaan pitää täysi-ikäisten väliseen viestintään ulottuessaan tarpeettoman pitkälle menevänä. Rajoitus on ongelmallinen hallitusmuodon 10 §:ssä säädetyn välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta, koska lasten suojeluun liittyvät tavoitteet voidaan saavuttaa muilla kuvaohjelmien levittämistä vähemmän rajoittavilla toimenpiteillä. Nykyinen rajoitus on pulmallinen myös sen vuoksi, että se koskee ohjelmaa, joka ei ole sisällöltään yleisesti lainvastainen. Levittämiskiellon kohteena oleva ohjelma voidaan nimittäin hyväksyä täysi-ikäisille esitettäväksi elokuvana, minkä lisäksi ohjelma voidaan lähettää television välityksellä yleisön vastaanotettavaksi.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan elokuvien esittämiseen ja muiden kuvaohjelmien levittämiseen sovelletaan siten edellä esitetyllä tavalla toisistaan poikkeavia ikärajasäännöksiä. Elokuva voidaan hyväksyä esitettäväksi 18-vuotiaille taikka 16 vuotta täyttäneille tai jotakin kuuttatoista vuotta alemmaa ikää vanhemmille lapsille. Videoja muu kuvaohjelma sen sijaan voidaan hyväksyä levitettäväksi ainoastaan kaiken ikäisille tai 16 vuotta täyttäneille. Ainoastaan 18 vuotta täyttäneille esitettäväksi hyväksyttävissä olevaa ohjelmaa ei saa hyväksyä levitettäväksi lainkaan videotallenteena.

Erilaisten ikärajalukitusten soveltamista erikseen kuvaohjelmien esittämiseen ja erikseen niiden levittämiseen ei enää voida pitää perusteltuna. Lasten suojelemiseen liittyvät

tavoitteet voidaan saavuttaa yhtenäisellä ikärajaluokituksella, joka lakiin perustuvana sitoisi yhtäläisesti sekä kuvaohjelmien esittäjiä että niiden levittäjiä. Myös sääntelyn selkeys puoltaa yhtenäistä ikärajaluokitusta. Yhtenäiset ja selkeät säännökset auttaisivat omalta osaltaan lasten huolenpidosta vastuussa olevien mahdollisuuksia arvioida kuvaohjelmien mahdollisia haitallisia vaikutuksia heidän huollettavinaan olevien lasten kehitykselle.

Ehdotuksen mukaan tarkastusviranomaisen voisi kieltoperusteiden soveltamisen sitä edellyttäessä hyväksyä ohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi 15, 11 tai 7 vuotta täyttäneille.

Lapsen kyky käsitellä, ymmärtää ja selittää kuvallista viestintää alkaa kehittyä jo varhain. Kuitenkin vasta noin seitsemänvuotias lapsi kykenee erottamaan kuvitteellisen ja todellisuutta kuvaavan aineiston toisistaan, jollei kuvaohjelman esitystapa anna selvää vihjettä ohjelman kuvitteellisesta luonteesta. Alimmaksi ikärajaksi on siten perusteltua säätää seitsemän vuotta, joka on sama kuin oppivelvollisuuden alkamisikä. Tätä nuoremmille lapsille kuvaohjelmaa saisi esittää ja levittää vain, jos se on hyväksytty kaiken ikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi. Nuoren lapsen kehitysvaiheisiin liittyvät erityispiirteet taas voitaisiin ottaa riittävässä määrin huomioon soveltamalla 11 ja 15 vuoden ikärajoja.

Ehdotettu 15 vuoden ikäraja vastaa myös rikoslain 17 luvun 20 §:n rangaistussäännöstä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista. Säännöksen mukaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista olisi tuomittava esimerkiksi se, joka ansiotarkoituksessa muun muassa luovuttaa 15 vuotta nuoremmalle kuvan, kuvatalenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta. Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain ikärajaluokitusta olisikin näiltä osin sovellettava siten, ettei sisällöltään rikoslakiin vuoden 1999 alusta lisätyn 17 luvun 20 §:n vastaista kuvaohjelmaa saisi hyväksyä esitettäväksi ja levitettäväksi 15 vuotta nuoremmille. Vastaavasti rikosoikeudellisen kontrollin toissijaisuuteen perustuvan lähtökohdan mukaan kuvaohjelman rikosoikeudellista arviointia ei voida pitää enää tarpeellisena, jos ohjelma on ennakkotarkastuksessa hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi kaiken ikäisille taikka 7, 11

tai 15 vuotta täyttäneille. Asiasta on syytä säätää nimenomaisesti rikoslain asianomaisessa rangaistussäännöksessä.

Rikoslain 20 luvun 6 §:n lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa rangaistussäännöksessä lapsella tarkoitetaan kuitenkin 16 vuotta nuorempaa.

Sanonnalla "7 §:stä ilmenevien perusteiden edellyttäessä" viitataan lain 7 §:ssä säädettäviksi ehdotettuihin kieltoperusteisiin sekä siihen, että ohjelman katselemisen mahdollista haitallisuutta eri ikäisten lasten kehitykselle on arvioitava ikärajaluokitusta koskevan säännöksen puitteissa. Lähtökohtana tulee olla, ettei lasten oikeutta kuvaohjelmien katselemiseen rajoiteta enempää kuin heidän suojelemisensa vuoksi on välttämätöntä.

Koska tilausohjelmopalveluihin sovellettaisiin kuvaohjelmien levittämistä koskevia säännöksiä, olisi tilausohjelmopalvelun tarjoaman huolehdittava siitä, ettei hänen tarjoamassaan palvelussa pidetä säädettäviksi ehdotettuja ikärajoja nuorempien lasten saattavilla muuta kuin heille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyjä kuvaohjelmia ja niiden sisältöjä.

Pykälän 3 momentin mukaan 15, 11 tai 7 vuotta täyttäneille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyyn kuvaohjelman esittäminen olisi sallittua säännöksessä mainittua ikärajaa enintään kaksi vuotta nuoremmallekin silloin, kun hän on 18 vuotta täyttäneen seurassa. Siten kuvaohjelman, joka on hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi 15 vuotta täyttäneille, saa esittää täysi-ikäisen seurassa olevalle 13 vuotta täyttäneelle lapselle. Samoin 11 vuotta täyttäneille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyyn ohjelman saa esittää täysi-ikäisen seurassa olevalle 9 vuotta täyttäneelle lapselle. Jos kuvaohjelma on hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi 7 vuotta täyttäneille, ohjelman saa esittää täysi-ikäisen seurassa olevalle 5 vuotta täyttäneelle lapselle.

Elokuvatarkastuslain 4 §:n 1 momenttia (266/1987) muutettiin vuonna 1987 siten, että tarkastusviranomaisen on kieltäessään elokuvan esittämisen kahtatoista vuotta tai jotakin sitä ikää nuoremmille lapsille voinut kuitenkin sallia, että elokuva saadaan esittää enintään kolme vuotta tätä ikää nuoremmallekin silloin, kun hän on huoltajansa seurassa. Lain muutokseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 96/1986 vp) perusteluissa todettiin, että lapset saattavat nykyisin televisiin välityksellä seurata sellaisenkin elokuvan

esitystä, jonka esittäminen elokuvateattereissa heille on kielletty. Tällöin vastuu televisiossa esitettävän elokuvan katselemisesta kuuluu lapsen huoltajille. Mainitussa hallituksen esityksessä pidettiin myös ilmeisenä, että vanhemman tai muun huoltajan läsnäolo elokuvaa elokuvateatterissa esittäessä luo lapselle tietyn turvallisuuden tunteen ja että elokuvan mahdolliset vaikutukset jäävät näin ollen vähäisemmiksi.

Perusteiltaan ehdotettu säännös vastaisikin nykyistä sääntelyä. Ensisijainen vastuu lapsen kehityksen ja yksilöllisen kasvun turvaamisesta kuuluu lapsen vanhemmille tai muille lapsen huollosta lain mukaan vastaaville (hallitusmuodon 15 a §, ks. HE 309/1993 vp). Lapset kehittyvät myös yksilöinä eri aikaisesti, minkä vuoksi on perusteltua, että lapsen huolenpidosta vastuussa olevilla on viime kädessä mahdollisuus päättää siitä, milloin kuvaohjelman esittäminen täysi-ikäisen seurassa olevalle lapselle ei ole omiaan vaikuttamaan haitallisesti lapsen kehitykseen. Lasten vanhemmat ja muut heidän huolenpidostaan vastaavat päättävät nykyisin siitäkin, millaisia televisio-ohjelmia heidän huollettavinaan olevat lapset katselevat ja millaisia muita kuvaohjelmia he lasten katseltaviksi hankkivat. Kuvaohjelmien esittämiseksi ei tämänkään vuoksi ole syytä asettaa ohjelmasisältöjen muihin jakelukanaviin verrattuna merkittävästi pidemmälle meneviä rajoituksia.

Ehdotuksen mukaan kuvaohjelman esittäminen täysi-ikäisen seurassa olevalle enintään kaksi vuotta säännöksessä mainittua ikää nuoremmallekin olisi sallittua suoraan lain säännöksen nojalla eikä tarkastusviranomaisen päätöksen perusteella kuten nykyisin. Kuvaohjelman esittäminen tarkastusviranomaisen hyväksymää vähimmäisikärajaa enintään kaksi vuotta nuoremmille olisi nykyisestä poiketen sallittua myös silloin, kun ohjelma on hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi 15 vuotta täyttäneille. Hyväksyessään kuvaohjelmia alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi tarkastusviranomaisen olisi siten otettava huomioon, että esimerkiksi 15 vuotta täyttäneille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytty ohjelma voidaan ehdotetun säännöksen mukaan esittää myös täysi-ikäisen seurassa olevalle 13 vuotta täyttäneelle lapselle.

Ikärajasaantelyn selkeyden vuoksi ehdotetaan, että kuvaohjelman saisi esittää täysi-ikäisen seurassa olevalle enintään kaksi

vuotta säännöksessä mainittua ikää nuoremmalle. Ehdotus poikkeaa nykyisestä sääntelystä siten, ettei säännöksessä edellytetä huoltajan läsnäoloa, vaan kyseeseen tulisi myös muu täysi-ikäinen henkilö. Asiallisesti ehdotus kuitenkin vastaa voimassa olevan lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä esitettyä kantaa, jonka mukaan huoltajalle ei käytännöllisistä syistä tässä yhteydessä voida antaa tiukan muodollista sisältöä, vaan että huoltajiksi voitaisiin vanhempien ohella ymmärtää muutkin sellaiset aikuisiässä olevat henkilöt, joiden vastuulla ja silmälläpidon alaisena näytäntöön tuleva lapsi on (HE 96/1986 vp).

9 §. *Tarkastushakemus.* Pykälässä säädettäisiin tarkastushakemuksen tekemisestä sekä hakemuksen sisällöstä ja liitteistä.

Pykälän 1 momentin mukaan hakemus kuvaohjelman hyväksymisestä esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille tehtäisiin tarkastusviranomaiselle. Tarkastusviranomaisena olisi Valtion elokuvatarkastamo, joka nykyisinkin toimittaa elokuvien ja kuvaohjelmien tarkastuksen. Säännökset tarkastusviranomaisesta koskevista yleisistä perusteista koottaisiin lakiehdotukseen Valtion elokuvatarkastamosta ja tarkastusviranomaisen tämän lakiehdotuksen mukaiset tehtävät 4 lukuun.

Tarkastusasia tulisi vireille tarkastushakemuksen toimittamisella tarkastusviranomaiselle. Hakemuksen toimittamiseen ja sen käsittelyyn tarkastusviranomaisessa sovellettaisiin hallintomenettelylakia (598/1982).

Tarkastushakemus olisi siten pääsäännön mukaan tehtävä kirjallisesti, mutta viranomaisen suostumuksella hakemus voitaisiin tehdä myös suullisesti. Tarkastushakemuksesta olisi käytävä ilmi hakijan vaatimus perusteineen.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkastushakemuksessa olisi mainittava hakijan nimi ja osoite sekä tarkastettavaksi annettavan kuvaohjelman alkuperäinen ja sen kotimaisessa jakelussa käytettäväksi tarkoitettu nimi. Hakemukseen olisi liitettävä kopio esitettäväksi tai levitettäväksi tarkoitettusta kuvaohjelmasta ja selostus ohjelman sisällöstä.

Ehdotus vastaa pääosiltaan nykyistä sääntelyä. Tarkastushakemuksen sisältöä ja liitteitä koskevat säännökset kuitenkin yhtenäistettäisiin samalla kun nykyisin asetuksella annetut tarkastushakemusta koskevat säännökset siirrettäisiin tarpeellisilta osiltaan lain tasolle. Tarkastushakemuksesta ja sen liit-

teistä säädetään nykyisin elokuvatarkastuksen toimittamisesta annetulla asetuksella sekä videotarkastusasetuksella.

Ehdotuksen mukaan tarkastushakemukseen olisi ohjelmaselostuksen lisäksi liitettävä kopio esitettäväksi tai levitettäväksi tarkoitettua ohjelmasta. Käytännössä tarkastusviranomaiselle on nykyisinkin toimitettu kopio tarkastettavasta ohjelmasta, vaikka asiasta ei nimenomaisesti olekaan säädetty. Hakemuksen liitteenä olevan ohjelman kopion olisi vastattava esitettäväksi tai levitettäväksi tarkoitettua kuvaohjelmaa myös teksti- ja äänisisältönsä osalta. Jos hakemus esimerkiksi ohjelman valmistustekniikkaan liittyvistä syistä olisi tässä suhteessa puutteellinen, olisi hakijalle varattava hallintomenettelylain 9 §:n säännösten mukaisesti tilaisuus hakemuksessa olevan puutteen poistamiseen.

Tarkastushakemuksessa olisi mainittava ohjelman alkuperäinen ja sen kotimaisessa jakelussa käytettäväksi tarkoitettu nimi. Videotarkastusasetuksen 1 §:n 2 momentin mukaan vieraskielistä kuvaohjelmaa koskevassa tarkastushakemuksessa on nykyisin mainittava myös käytettäväksi tarkoitettu suomen- tai ruotsinkielinen nimi. Ehdotuksen mukaan ohjelman kotimaisessa jakelussa käytettäväksi tarkoitettu nimi voisi olla muunkin kielinen. Jakelulla säännöksessä tarkoitetaan sekä ohjelman esittämistä että sen levittämistä.

10 §. *Ohjelman uudelleen tarkastaminen.* Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta ottaa kuvaohjelma sitä koskevan lainvoimaisen päätöksen estämättä uuden hakemuksen perusteella tarkastettavaksi ja luokiteltavaksi. Vastaavasti mahdollisuudesta säädetään nykyisin elokuvatarkastuslain 5 §:n 3 momentissa ja videotarkastuslain 9 §:n 2 momentissa.

Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jossa kuvaohjelman valmistaja tai maahantuoja taikka ohjelman esittäjä tai levittäjä haluaa tarkastuttaa uudelleen aiemmin toimitetussa tarkastuksessa 18 vuotta nuoremmille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksymättä jätetyn ohjelman. Säännös mahdollistaisi myös kuvaohjelmalle aiemmin hyväksytyyn ikäraja-luokituksen muuttamisen. Tarkastusviranomainen voisi kuitenkin antaa aikaisemmasta päätöksestään poikkeavan päätöksen vain, jos lain kiello- ja luokitusperusteiden soveltamiskäytäntö on aikaisemman päätöksen jälkeen olennaisesti muuttunut tai jos

painavat syyt sitä muuten vaativat. Asiasta ei kuitenkaan ole tarpeen ottaa lakiin nimenomaista säännöstä.

Ehdotetun säännöksen mukaan kuvaohjelman ottaminen uudelleen tarkastettavaksi edellyttäisi uuden tarkastushakemuksen tekemistä. Laissa ei sen sijaan ehdoteta säädettyä opetusministeriölle elokuvatarkastuslain 5 §:n 1 ja 2 momentissa sekä videotarkastuslain 9 §:n 1 momentissa nykyisin osoitetusta toimivallasta määrätä jo hyväksytty elokuva tai kuvaohjelma uudelleen tarkastettavaksi. Opetusministeriö ei ole voimassa olevien lakien nojalla määrännyt elokuvia tai muita kuvaohjelmia uudelleen tarkastettavaksi. Tarvetta kuvaohjelmien uudelleen tarkastamista koskevien määräysten antamiselle ei ole myöskään ehdotetun lain mukaisessa tarkastusjärjestelmässä.

3 luku. **Kuvaohjelmia koskevat ilmoitukset ja merkinnät**

11 §. *Ilmoitusvelvollisuus.* Pykälässä säädettäisiin kuvaohjelman valmistajan tai maahantuojan velvollisuudesta huolehtia tarkastamattoman kuvaohjelman ilmoittamisesta tarkastusviranomaiselle ennen sen esittämistä tai levittämistä sekä eräistä poikkeuksista ilmoitusvelvollisuuteen.

Ilmoitusvelvollisuuden tarkoitus on tehostaa viranomaisten mahdollisuuksia valvoa kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä maassa. Lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta on tärkeää, että tarkastusviranomainen voi tehokkaasti seurata ehdotetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan tarkastuksesta vapautettujen kuvaohjelmien valmistamista, maahantuontia, esittämistä ja levittämistä. Tarkastusviranomaisella on oltava tieto alaikäisille levitettävistä vuorovaikutteisista ohjelmista ja muista tarkastuksesta vapautetuista kuvaohjelmista, jotta se voisi määrätä tällaisen ohjelman tarkastettavaksi ja tarvittaessa kieltää ohjelman esittämisen ja levittämisen 18 vuotta nuoremmille siten kuin lain 4 §:n 2 ja 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi.

Ilmoitusvelvollisuus tehostaisi myös muiden tarkastamattomien kuvaohjelmien esittämisen ja levittämisen jälkikäteistä valvontaa. Ehdotetun lain mukaan kuvaohjelmia saisi esittää ja levittää täysi-ikäisille niitä ennalta tarkastuttamatta, mutta näistään ohjelmista olisi tehtävä ehdotetussa pykälässä tarkoitettu ilmoitus. Siten ilmoitusvelvollisuus rajoitaisi käytännössä myös sisällöltään lainvas-

taisten ohjelmien esittämistä ja levittämistä, koska viranomaiset voisivat ilmoitettujen tietojen perusteella puuttua tällaisten ohjelmien jakeluun.

Pykälän 1 momentin mukaan kuvaohjelman valmistajan tai maahantuojan olisi huolehdittava siitä, että tarkastamattomasta ohjelmasta on ennen sen esittämistä tai levittämistä tehty tarkastusviranomaiselle ilmoitus. Tarkastamattomasta kuvaohjelmasta olisi siten tehtävä ilmoitus myös siinä tapauksessa, että ohjelmaa esitetään tai levitetään täysi-ikäisille. Selvyyden vuoksi asiasta otettaisiin nimenomainen maininta säännökseen.

Ilmoitusta ei tarvitsisi tehdä, jos ohjelmasta on jätetty tarkastusviranomaiselle lain 9 §:ssä tarkoitettu tarkastushakemus. Tällöin tarkastusviranomaisen on jo saanut tiedon kuvaohjelmasta eikä erillistä ilmoitusta enää voida pitää tarpeellisena. Käytännössä erillistä ilmoitusta ei tarvitsisi tehdä silloinkaan, kun kuvaohjelman esittäjälle on myönnetty lain 6 §:ssä tarkoitettu lupa ja lupahakemus on sisältänyt ilmoitettavat tiedot. Luvan saajan olisi toisaalta huolehdittava siitä, että kaikista tilaisuudessa esitettävistä tarkastamattomista ohjelmista on ilmoitettu tarkastusviranomaiselle joko lupahakemuksen yhteydessä tai erillisellä ilmoituksella.

Ehdotettu ilmoitusvelvollisuus koskisi täysi-ikäisille esitettäviä tai levitettäviä tarkastamattomia ohjelmia sekä lain 4 §:n 1 momentissa tarkastuksesta vapautettaviksi ehdotettuja vuorovaikutteisia kuvaohjelmia ja saman lainkohdan perusteella sisällön ja käyttötarkoituksen perusteella vapautettaviksi ehdotettuja kuvaohjelmia.

Nykyisin tarkastamattomista video- ja muista kuvaohjelmista on tehtävä ilmoitus elokuvatarkastamolle ennen niiden levittämistä. Tällaisia ilmoituksia tehdään vuosittain noin 1 000. Tarkastamattoman elokuvan esittämiseen on nykyisin haettava lupaa opetusministeriöltä. Lupa voi koskea yhtä aikaa useammankin elokuvan esittämistä. Tällaisia lupia myönnetään vuosittain noin 40.

Voimassa olevan videotarkastuslain 10 §:n mukaan kuvaohjelman levittäjän on tehtävä tarkastusviranomaiselle ilmoitus ohjelmista, jotka on vapautettu tarkastuksesta sisältönsä tai käyttötarkoituksensa perusteella (videotarkastuslain 6 §:n 1 mom.). Video- ja muista ohjelmapeleistä ei voimassa olevan lain mukaan tarvitse ilmoittaa. Ehdotettu ilmoitusvelvollisuus olisi nykyistä kattavampi, koska ilmoitus olisi tehtävä myös kaikista

vuorovaikutteisista ohjelmista. Ilmoitusten määrä ilmeisesti näistä syistä moninkertaisuiksi.

Videotarkastuslain 10 §:ssä nykyisin säädetyn ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat lisäksi elokuvatarkastuslain mukaan tarkastetut ohjelmat (videotarkastuslain 3 §), viranomaisen ja Yleisradio Oy:n valmistamat tai valmistuttamat ohjelmat (videotarkastuslain 4 §) sekä opetusministeriön myöntämässä luvassa tarkoitettun elinkeinonharjoittajan valmistamat tai maahantuomat ohjelmat (videotarkastuslain 5 §). Näihin ohjelmiin sovellettaisiin vastaisuudessa ilmoitusvelvollisuutta koskevia yleissäännöksiä.

Pykälän 2 momentin mukaan ilmoituksessa olisi mainittava ilmoituksen tekijä sekä kuvaohjelman alkuperäinen ja kotimaisessa jakelussa käytettävä nimi sekä ohjelman valmistaja, valmistusmaa ja kesto. Ilmoituksessa olisi myös selostettava ohjelman pääsisältö. Kuvaohjelman kopio olisi pyydettyessä toimitettava tarkastusviranomaiselle. Tältä osin ehdotus vastaa pääosiltaan nykyistä sääntelyä. Videotarkastuslain 10 §:n 2 momentin mukaan tehtävässä ilmoituksessa on nykyisin mainittava ohjelman nimen, valmistajan ja keston lisäksi se, millä perusteella ohjelmaa ei ole toimitettu tarkastettavaksi. Koska yleisestä tarkastuttamisvelvollisuudesta ehdotetaan luovuttavaksi, ei ilmoituksessa vastaisuudessa tarvitsisi perustella sitä, miksi ohjelmaa ei ole toimitettu tarkastettavaksi. Selvyyden vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että ilmoituksen tekijä olisi pyydettyessä velvollinen toimittamaan tarkastusviranomaiselle kuvaohjelman kopion esimerkiksi lain 4 §:n 2 momentin mukaista tarkastusta varten tai ohjelman mahdollisen lainvastaisen sisällön selvittämiseksi. Määräyksen tehosteeksi tarkastusviranomaisen voisi tarvittaessa pyytää lääninhallitusta asettamaan uhkasakon lääninhallituslain 8 §:n nojalla.

Jakelulla 2 momentissa tarkoitetaan sekä ohjelman esittämistä että sen levittämistä.

Pykälän 3 momentin mukaan jos kuvaohjelmasta ei ole tehty 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta, kuvaohjelman esittäjän tai levittäjän on huolehdittava ilmoituksen tekemisestä. Myös kuvaohjelman esittäjän tai levittäjän velvollisuutena olisi siis varmistua siitä, että ilmoitus on tehty. Viime kädessä hänen olisi itse huolehdittava ilmoituksen tekemisestä, jos ohjelmasta ei aikaisemmin olisi ilmoitettu tarkastusviranomaiselle. Jo-

kaisella olisi oikeus saada tietoja tarkastusviranomaisen ylläpitämästä kuvaohjelmarekisteristä, johon merkittäisiin tiedot myös ilmoitetuista kuvaohjelmista. Kuvaohjelmarekisteristä ehdotetaan säädettäväksi lain 15 §:ssä.

Pykälän 4 momentin mukaan ilmoitusvelvollisuus ei koski kuvaohjelmaa, joka esitetään lain 5 §:ssä tarkoitetussa toiminnassa tai tilaisuudessa. Ilmoitusvelvollisuus ei koske myöskään televisiolähetyksiä, koska lakiakaan ei sovellettaisi niihin. Televisiolähteyksiin sisältyvien kuvaohjelmien ilmoittaminen tarkastusviranomaiselle on tarpeeton, koska televisio toiminnan harjoittajat julkaisevat muutenkin ennakkotietoja ohjelmistaan. Lisäksi ehdotetussa laissa tarkoitetuista televisiossa lähetettävistä kuvaohjelmista on yleensä ilmoitettu tarkastusviranomaiselle jo aikaisemmin ennen ohjelman teatteri-, video- tai muuta jakelua. Ilmoitusten tekeminen ehdotetun lain 5 §:ssä tarkoitettujen laitojen toiminnassa tai samassa pykälässä mainituissa tilaisuuksissa esitettävistä ohjelmista ei ole lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta tarpeen. Sen vuoksi laissa säädettäisiin näin rajatusta poikkeuksesta ilmoitusvelvollisuuteen.

12 §. *Merkinnät.* Pykälässä säädettäisiin esitettävässä ja levitettävässä kuvaohjelmassa tai sen yhteydessä ilmoitettavista ohjelman yksilöimiseksi tarpeellisista tiedoista, joista olisi ilmentävä myös tarkastusviranomaisen mahdollisesti antaman hyväksymispäätöksen sisältö. Lisäksi pykälässä säädettäisiin valtuutuksesta, jonka nojalla tarkastusviranomaisella voisi tarkemmin päättää tietojen merkintätavoista.

Pykälän 1 momentin mukaan esitettävään ja levitettävään kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen olisi tehtävä selvästi havaittava merkintä, josta tulisi ilmetä kuvaohjelman nimi, kesto ja tarkastusviranomaisen ohjelmalle antama tunnistenumero sekä ohjelman valmistajan tai maahantuojan nimi. Lisäksi olisi merkittävä tieto siitä, onko ohjelma ehdotetussa laissa säädetyllä tavalla hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille, sekä tieto tarkastusviranomaisen hyväksymisestä kuvaohjelman ikärajaluokituksesta, jos luokitusta koskeva päätös on tehty. Merkinnöistä tulisi ilmetä myös ehdotetun lain 7 §:n 3 momentissa tarkoitettujen kohtien poistaminen silloin, kun tarkastusviranomaisella on hyväksynyt ohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille

niin, että siitä poistetaan lain kieltoperusteissa tarkoitettujen lausuntojen kohdat. Merkinnästä tulee ilmetä myös, että tarkastamattomasta kuvaohjelmasta on tehty ilmoitus tarkastusviranomaiselle.

Ehdotus vastaa asiallisesti nykyistä sääntelyä. Levitettävän kuvaohjelman tallenteeseen tai tallenteen päällykseen tehtävistä merkinnöistä säädetään nykyisin videotarkastuslain 11 §:n valtuussäännöksen nojalla asetuksella. Videotarkastusasetuksen 2 §:n mukaan tallenteeseen tai sen päällykseen on merkittävä ohjelman nimi ja kesto, ohjelman tunnistenumero, valmistajan tai maahantuojan yksilöinti sekä asetuksen 4 §:ssä tarkemmin säädetyt tiedot ohjelman tarkastamisesta. Asetuksessa säädetyt tunnukset käyttäen tallenteeseen tai tallenteen päällykseen on merkittävä tieto siitä, saako ohjelmaa levittää 16 vuotta nuoremmille. Myös tarkastuksessa annetuista suositusluontoisista ikärajoista on asetuksen mukaan tehtävä merkintä ohjelman tallenteeseen tai sen päällykseen.

Tarkastettua elokuvaa koskevat merkinnät tehdään nykyisin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 4 §:n 1 momentissa ja 6 §:n 4 momentissa tarkoitettuun tarkastuskorttiin, josta on käytävä ilmi elokuvan esittämistä varten tarpeelliset tiedot. Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen 3 §:n mukaan tarkastuskortin tulee seurata esitettäväksi aiottua elokuvan kopiota. Tarkastuskorttiin on merkittävä opetusministeriön määräämät tiedot.

Ehdotuksen mukaan kuvaohjelmaan tehtävistä merkinnöistä säädettäisiin lain tasolla ja ne koottaisiin yhteen pykälään. Tarkastusviranomaisella päätettäisiin kuitenkin tarkemmin säännöksessä mainittujen tietojen merkintätavoista. Vaaditut tiedot olisi merkittävä kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen. Siten merkinnät voitaisiin vastaisuudessa tehdä itse tallenteeseen tai sen päällykseen taikka esitettävän kuvaohjelman mukana seuraavaan nykyistä tarkastuskorttia vastaavaan asiakirjaan.

Käytännössä pykälässä tarkoitettujen tietojen merkitsemisestä huolehtii kuvaohjelman valmistaja tai maahantuoja. Viime kädessä kuvaohjelman esittäjän tai levittäjän olisi kuitenkin varmistuttava siitä, että merkinnät on tehty. Ehdotuksen mukaan tietojen merkintää koskevien säännösten rikkominen olisi rangaistava teko. Asiasta säädettäisiin lain 23 §:ssä.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkastusvi-

ranomainen päättäisi tarkemmin 1 momentissa tarkoitettujen tietojen merkintätavoista. Tarkastusviranomainen antaisi siten tarkemat määräykset laissa säädettyjen tietojen ilmaisemisesta käytettävistä tunnusmerkeistä. Tarvittaessa tarkastusviranomainen voisi antaa tarkempia määräyksiä myös nykyistä tarkastuskorttia vastaavasta asiakirjasta.

4 luku. Tarkastusviranomainen

13 §. *Tarkastusviranomainen.* Pykälässä säädettäisiin tarkastusviranomaisesta. Ehdotetussa laissa tarkoitettuna tarkastusviranomaisena olisi Valtion elokuvatarkastamo, josta säädettäisiin tähän esitykseen sisältyvässä lakiehdotuksessa Valtion elokuvatarkastamosta. Elokuvatarkastamo toimittaa nykyisinkin sekä elokuvien että muiden kuvaohjelmien tarkastuksen, ja säännös vastaa tältä osin voimassa olevaa sääntelyä. Tarkastusviranomaista käsitellään tarkemmin Valtion elokuvatarkastamoa koskevan lakiehdotuksen perustelujen yhteydessä.

14 §. *Kuvaohjelman tarkastaminen.* Pykälässä säädettäisiin tarkastusviranomaisen suorittamasta kuvaohjelman tarkastamisesta.

Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 2 §:n mukaan nykyisin elokuvatarkastamoon kuuluu puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä muina jäseninä tarpeellinen määrä kolmeksi vuodeksi kerrallaan määrättyjä tarkastajia, joista yhden tulee edustaa opetusministeriötä ja yhden valtiovarainministeriötä. Nykyisin elokuvatarkastamon jäsenet on määrättävä niin, että mielen-terveydellisten, kasvatusopillisten ja yhteiskunnallisten kysymysten sekä elokuvataiteen asiantuntemus on edustettuna. Varapuheenjohtajan ja muut jäsenet määrää nykyisin opetusministeriö. Myös elokuvatarkastamon johtajan, joka toimii elokuvatarkastamon puheenjohtajana, nimittää nykyisin opetusministeriö.

Elokuvatarkastamon kokoonpanoa, päätösvaltaa, tarkastajien kelpoisuusvaatimuksia ja nimitysmistä koskevat säännökset ehdotetaan uudistettaviksi. Lakiin ei enää otettaisi erityisiä säännöksiä siitä, että kuvaohjelmien tarkastamisesta vastaisi kollegiaalinen tarkastuselin, jolta vaadittaisiin määrätty päätösvaltaisuus.

Pykälän 1 momentin mukaan tarkastusviranomainen määräisi yhden tai useamman tarkastajan suorittamaan kuvaohjelman tarkastuksen sen mukaan kuin asetuksella tar-

kemmin säädettäisiin. Elokuvatarkastamon nykyisestä jäykästä kokoonpanosta ja päätösvaltaisuutta koskevista edellytyksistä luovutettiin.

Nykyisin elokuvan tarkastuksesta tehdyn anomuksen mukaisen päätöksen voi tehdä yksi elokuvatarkastamon jäsen. Päätöksen, jolla elokuva hyväksytään sellaisenaan, voi tehdä elokuvatarkastamon kaksi jäsentä, jos he ovat yksimielisiä. Näin tarkastettu elokuva on kuitenkin elokuvatarkastamon puheenjohtajan niin määrätessä tarkastettava niin, että läsnä on vähintään kolme jäsentä.

Vuonna 1998 elokuvatarkastamon kaikista elokuvia ja video-ohjelmia koskevista päätöksistä noin 87 prosenttia on tehty niin, että tarkastuksen on suorittanut yksi tarkastaja tai kaksi tarkastajaa yhdessä. Kolme tai neljä tarkastajaa on suorittanut tarkastuksen vain noin 13 prosentissa päätöksistä.

Tarkastusviranomaisen tulisi asetuksen säännösten mukaisesti kunkin kuvaohjelman osalta harkita, riittääkö, että kuvaohjelman tarkastaisi yksi tarkastaja, vai onko aihetta määrätä kuvaohjelmalle useampi tarkastaja. Ehdotettu menettely olisi nykyistä yksinkertaisempi ja joustavampi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, mikä tulee päätökseksi silloin, kun useampi tarkastaja osallistuisi päätöksentekoon ja kun tarkastajat olisivat eri mieltä asiasta. Säännös vastaisi tältä osin nykyistä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 2 §:n 2 momenttia.

Pykälän 3 momentin mukaan tarkastajien tulisi olla lasten kehitystä koskeviin kysymyksiin tai kuvalliseen viestintään perehtyneitä. Ehdotuksen mukaan tarkastajalta vaadittaisiin ainoastaan lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta merkityksellistä asiantuntemusta.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin tarkastusviranomaisen oikeudesta käyttää apunaan asiantuntijoita. Vastaava säännös on nykyisin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 2 §:n 4 momentissa. Siten tarkastuksessa olisi tarvittaessa mahdollista käyttää apuna myös muunlaista asiantuntemusta.

Tarkempia määräyksiä tarkastuksen toimittamisesta voitaisiin antaa Valtion elokuvatarkastamosta ehdotetun lain nojalla annettavan asetuksen nojalla annettavalla elokuvatarkastamon työjärjestyksellä.

15 §. *Kuvaohjelmarekisteri.* Pykälässä säädettäisiin tarkastusviranomaisen ylläpitämäs-

tä kuvaohjelmarekisteristä sekä jokaisen oikeudesta saada tietoja rekisteristä. Lisäksi pykälässä yksilöitäisiin ne tiedot, jotka tarkastusviranomaiselle ilmoitetuista ja tarkastusviranomaisen tarkastamista kuvaohjelmista olisi merkittävä rekisteriin.

Pykälän 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan tarkastusviranomaisen pitäisi rekisteriä ehdotetun lain mukaan sille ilmoitetuista ja sen tarkastamista kuvaohjelmista. Nykyisin tarkastusviranomaisen pitää videotarkastuslain 12 §:n 1 momentissa tarkoitettua kuvaohjelmarekisteriä vastaavaa luetteloa vain tarkastetuista kuvaohjelmista ja elokuvista. Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen 2 §:n mukaan elokuvatarkastamossa pidetään lisäksi kortistoa elokuvatarkastamon, elokuvaalutakunnan ja korkeimman hallinto-oikeuden tarkastamista elokuvista. Nykyisestä poiketen tarkastusviranomaiselle ehdotettu rekisteröintivelvoite koskisi myös sille lain 11 §:n perusteella ilmoitettuja kuvaohjelmia.

Jokaisella olisi oikeus saada kuvaohjelma- rekisteristä tietoja. Näiltä osin ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä. Avoimesta kuvaohjelma- rekisteristä ohjelmien esittäjät ja levittäjät voisivat saada tiedon siitä, onko kuvaohjelma hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille ja onko tarkastamattomasta kuvaohjelmasta tehty ehdotetun lain 11 §:ssä tarkoitettu ilmoitus. Rekisteriä voidaan pitää tarpeellisenä myös tarkastamattomien kuvaohjelmien esittämisen ja levittämisen jälkikäteisen valvonnan kannalta. Lisäksi kuvaohjelmarekisteri palvelisi yleisön tarpeita saada tietoja maassa esitettävistä ja levitettävistä kuvaohjelmista.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkastusviranomaiselle ilmoitetusta kuvaohjelmasta rekisteriin olisi merkittävä kuvaohjelman nimi, kesto ja valmistusvuosi, tarkastusviranomaisen kuvaohjelmalle antama tunnistenumero sekä tiedot kuvaohjelman valmistajasta ja maahantuojasta.

Pykälän 3 momentin mukaan tarkastusviranomaisen tarkastamasta kuvaohjelmasta rekisteriin olisi merkittävä 2 momentissa tarkoitettujen tietojen lisäksi tarkastuksen hakija, tarkastusviranomaisen päätöksen sisältö ja päiväys sekä päivämäärä, jolloin päätös on tullut lainvoimaiseksi. Jos tarkastusviranomaisen päätökseen on haettu muutosta, rekisteriin merkittäisiin lisäksi tieto valituksesta ja valituksen johdosta annetuista päätöksistä.

Kuvaohjelmarekisterin sisältämien henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava, mitä henkilötietolaissa (523/1999) säädetään, ja koska kyseessä on viranomaisen ylläpitämä rekisteri, noudatetaan siihen myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999), joka tuli voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999. Viimeksi tarkoitetut säännökset koskevat lähinnä asiakirjan julkisuutta ja salassapitovelvoitetta.

16 §. *Luettelo tarkastetuista kuvaohjelmista.* Pykälässä säädettäisiin tarkastusviranomaisen velvollisuudesta julkaista määräjain luettelo tarkastetuista kuvaohjelmista. Luettelossa tulisi olla kunkin kuvaohjelman nimi, kesto ja tunnistenumero sekä ohjelmaa koskevan tarkastuspäätöksen sisältö.

Voimassa olevan videotarkastuslain 12 §:n 2 momentin mukaan tarkastusviranomaisen on nykyisin julkaistava määräjain ilmoitus niistä tarkastetuista kuvaohjelmista ja elokuvista, joita ei ole sellaisenaan hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi kaiken ikäisille. Videotarkastusasetuksen 8 §:n 2 momentin mukaan ilmoitus julkaistaan neljännesvuosittain. Ehdotettu julkaisemisvelvollisuus olisi jonkin verran nykyistä kattavampi, sillä se koskisi kaikkia tarkastettuja kuvaohjelmia tarkastuspäätöksen sisällöstä riippumatta. Luettelossa julkaistavien tietojen osalta ehdotus vastaa videotarkastusasetuksen 8 §:n 1 momentin nykyisiä säännöksiä.

Videotarkastuslain 12 §:n 2 momentin mukaan säännöksessä tarkoitettua ohjelmaa tai elokuvaa koskevan tarkastuspäätöksen katsotaan tulleen yleisön tietoon kahden viikon kuluttua ilmoituksen julkaisemisesta. Ohjelman levittäjä ei voi siten tämän ajankohdan jälkeen vedota siihen, ettei hän ole ollut tietoinen tarkastusviranomaisen päätöksestä. Säännöstä koskevan hallituksen esityksen mukaan (HE 95/1986 vp) voimassa olevan lain säännös edellyttää, että ohjelmien levittäjien on seurattava julkaistuja ilmoituksia. Vastaavaa säännöstä ei enää ehdoteta otettavaksi lakiin, koska tarkastusviranomaisen tarkastamista ja sille ilmoitetuista kuvaohjelmista olisi ehdotetun lain 15 §:n mukaan pidettävä kuvaohjelmarekisteriä, josta jokaisella olisi oikeus saada tietoja.

17 §. *Tarkastusviranomaisen antamat lausunnot.* Pykälässä säädettäisiin tarkastusviranomaisen tehtävästä antaa virka-apuna lausuntoja viranomaisille näiden käsitellessä kuvaohjelmia koskevia omaan toimivaltaansa kuuluvia asioita. Lausuntojen antaminen vi-

ranomaisille kuuluisi tarkastusviranomaisen tehtäviin. Säännöksessä tarkoitettuja viranomaisia olisivat esimerkiksi poliisi, tulli, syyttäjät ja tuomioistuimet.

Asiasta ei ole nykyisin erikseen säädetty. Käytännössä elokuvatarkastamo kuitenkin antaa nykyisinkin lausuntoja kuvaohjelmien sisällöstä lähinnä poliisille ja tullille. Vuonna 1998 tällaisia lausuntoja on annettu poliisille 19 tutkintapyyntön yhteydessä yhteensä noin 26 000 videokasetista.

5 luku. Muutoksenhaku

18 §. *Muutoksenhaku tarkastusviranomaisen päätökseen.* Pykälässä säädettäisiin muutoksenhausta tarkastusviranomaisen tarkastusasiassa ja lain 6 §:ssä tarkoitettussa lupaasiassa tekemään päätökseen. Lisäksi pykälään otettaisiin viittaus hallintolainkäyttölakiin (586/1996), jota olisi sovellettava valitusmenettelyyn ja valituksen käsittelyyn sekä haettaessa muutosta tarkastusviranomaisen päätöksiin muissa kuin pykälässä mainituissa tarkastus- ja lupa-asioissa.

Hallintolainkäyttölaissa on peruseriaatteen yleinen valitusoikeus. Laissa on lähtökohdana kaksiasteinen hallintotuomioistuinjärjestelmä, jossa ensi asteen hallintotuomioistuin toimivat hallinto-oikeudet ja jossa ylimmän oikeusasteen tehtävänä on yksittäistapauksissa annettavan oikeusturvan ohella huolehtia oikeuskäytännön yhtenäisyydestä. Hallinto-oikeuslaki (430/1999) tuli voimaan 1 päivänä marraskuuta 1999, ja hallinto-oikeudet korvasivat lääninoikeudet.

Hallintolainkäyttölain 7 §:n 2 momentin ja 10 §:n mukaan muusta kuin hallinto-oikeuteen menevästä valitusoikeudesta tulee säädetään erikseen.

Pykälän 1 momentin mukaan tarkastusviranomaisen päätökseen kuvaohjelman tarkastamista koskevassa asiassa sekä 6 §:ssä tarkoitettussa lupa-asiasa haettaisiin muutosta valittamalla valtion elokuvalautakunnalta.

Valtion elokuvalautakunta ei ole hallintotuomioistuin, vaan erityinen muutoksenhakulautakunta, josta säädettäisiin tarkemmin lain 19 §:ssä. Valtioneuvoston 17 päivänä kesäkuuta 1993 toimenpiteistä keskushallinnon ja aluehallinnon uudistamiseksi tekemän periaatepäätöksen mukaan erilliset muutoksenhakuyksiköt tulisi pyrkiä lakkauttamaan siirtämällä muutoksenhakuasioiden käsittely pääsääntöisesti yleisiin tuomioistuihin tai hallintotuomioistuihin. Tätä pyrkimystä tukee

hallitusmuotoon perusoikeusuudistuksen yhteydessä lisätty säännös, jossa on vahvistettu jokaisen oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi (hallitusmuodon 6 § 1 mom.). Erityisiä muutoksenhakulautakuntia ei kaikissa tapauksissa voida pitää hallitusmuodon 16 §:ssä tarkoitettuina riippumattomina lainkäyttöeliminä, koska ne eivät aina ole organisatorisesti riittävän itsenäisiä ja toimeenpanovallasta riippumattomia. Sen vuoksi muutoksenhakulautakuntien yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia koskevista päätöksistä on järjestettävä rajoittamaton jatkovalitusmahdollisuus tuomioistuimeen. Muutoksenhakulautakuntien asemaa viimeksi arvioinut hallintotuomioistuintoimikunta onkin mietinnössään (komiteanmietintö 1997:4) ehdottanut eräitä nykyisiä muutoksenhakulautakuntia lakkautettavaksi. Toimikunnan tarkastelu ulkopuolelle rajattiin valtion elokuvalautakunta, koska sen arvioiminen oli kuvaohjelmien ennakkotarkastustoimikunnan tehtävänä. Toimikunta on toisaalta katsonut, että muutoksenhakulautakunnat voitaisiin säilyttää asioissa, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan oikeudellisen asiantuntemuksen lisäksi muuta erityisasiantuntemusta (ks. mietintö s. 65).

Ehdotuksen mukaan valtion elokuvalautakunta säilyisi erityisenä muutoksenhakuelimenä asioissa, joiden ratkaiseminen perustuu kuvaohjelmien sisällön ja vaikuttavuuden arviointiin ja edellyttää erityisasiantuntemusta sekä lasten kehityksen että kuvallisen viestinnän aloilta. Muulla kuin oikeudellisella erityisasiantuntemuksella olisi siten keskeinen merkitys näiden valitusten käsittelyssä. Elokuvallautakunnalta haettaisiin siten muutosta tarkastusviranomaisen päätökseen asioissa, jotka koskevat kuvaohjelman hyväksymistä esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille (7 §), kuvaohjelman ikärajaluokitusta (8 §), kuvaohjelman määräämistä tarkastettavaksi (4 § 2 mom.), kieltoa esittää ja levittää tarkastettavaksi määrättyä kuvaohjelmaa 18 vuotta nuoremmille (4 § 3 mom.) sekä lupaa esittää kuvaohjelmia 18 vuotta nuoremmille niitä ennakolta tarkastuttamatta (6 §). Tarkastusviranomaisen päätökseen muissa asioissa haettaisiin muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös, jonka mukaan muilta

osin muutoksenhausta tarkastusviranomaisen päätökseen olisi voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Tarkastusviranomaisen päätökseen muissa kuin pykälän 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa olisi siten haettava muutosta asianomaiselta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Ehdotuksen mukaan hallintolainkäyttölain muita kuin valitusviranomaista koskevia säännöksiä olisi toisaalta sovellettava myös pykälän 1 momentissa tarkoitettujen valitusasioiden käsittelymenettelyyn. Siten näissäkin asioissa olisi sovellettava esimerkiksi valituksen tekemisestä ja käsittelystä annettuja hallintolainkäyttölain säännöksiä.

Pykälän 3 momentin mukaan elokuvaalautakunnan olisi käsiteltävä valitus kiireellisenä.

Elokuviin tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 5 §:n 2 momentin ja videotarkastuslain 14 §:n 3 momentin mukaan elokuvaalautakunnan on nykyisin käsiteltävä valitus neljäntoista päivän kuluessa sen saapumisesta. Käsittelyajasta ei kuitenkaan enää ole tarpeen säätää yhtä tarkasti kuin nykyisin. Riittävää on edellyttää valituksen käsittelemistä kiireellisenä. Ehdotus vastaa tältä osin muualla lainsäädännössä omaksuttua sääntelyä.

19 §. *Valtion elokuvaalautakunta.* Pykälässä säädettäisiin valtion elokuvaalautakunnan kokoonpanosta ja asettamisesta. Lisäksi pykälään otettaisiin säännökset elokuvaalautakunnan jäsenten kelpoisuusehdoista sekä elokuvaalautakunnan päätösvaltaisuudesta ja äänestyksessä sovellettavista säännöistä. Pykälässä säädettäisiin myös elokuvaalautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan sijaisen määräämisestä.

Pykälän 1 momentin mukaan valtion elokuvaalautakunnassa olisi puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä lisäksi neljä muuta jäsentä, jotka valtioneuvosto määräisi kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Kullekin heistä olisi lisäksi määrättävä henkilökohtainen varajäsen.

Elokuviin tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 6 §:n mukaan valtion elokuvaalautakunnassa on nykyisin 11 jäsentä. Nykyistä jäsenmäärää on pidettävä tarpeettoman suurena. Elokuvalautakunnan on voitava kokountua verraten nopeasti päätösvaltaiseen istuntoon, jotta se voisi täyttää vaatimuksen valitusten kiireellisestä käsittelystä. Toisaalta elokuvaalautakunnan kokoonpanos-

sa on turvattava se, että lasten kehitykseen ja kuvalliseen viestintään liittyvät näkökohdat tulevat valituksia käsiteltäessä huomioon otetuiksi. Näistä syistä ehdotetaan, että elokuvaalautakunnassa olisi nykyisten 11 jäsenen sijasta vain kuusi jäsentä eli puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä neljä muuta jäsentä. Elokuvalautakunnan käytännön työn turvaamiseksi on kuitenkin tarpeen määrätä kaikille jäsenille henkilökohtaiset varajäsenet.

Elokuvalautakunnan jäsenet ja varajäsenet määräisi valtioneuvosto kolmen vuoden toimikaudeksi kerrallaan. Ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä. Elokuviin tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 6 §:n mukaan elokuvaalautakunnan jäsenten toimikausi on nykyisinkin kolme vuotta, ja elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen 9 §:ssä toimivalta määrätä elokuvaalautakunnan puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja muut jäsenet on osoitettu valtioneuvostolle. Valtioneuvoston ohjesäännön (1522/1995) 9 §:n 3 kohdan mukaisesti elokuvaalautakunnan jäsenten määräämistä koskeva asia ratkaistaan valtioneuvoston yleisistunnossa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että elokuvaalautakunnan jäsenet toimisivat tuomarin vastuulla. Vastaavaa säännöstä ei ole nykyisin.

Pykälän 3 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan elokuvaalautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulisi olla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita. Elokuvalautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee myös voimassa olevan lain mukaan olla tuomarin virkaan oikeuttavan tutkinnon eli oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita.

Elokuvalautakunnan muiden jäsenten ja kaikkien varajäsenten tulisi 3 momentin toisen virkkeen mukaan olla lasten kehitystä koskeviin kysymyksiin tai kuvalliseen viestintään perehtyneitä. Ehdotus vastaa asiallisesti nykyistä sääntelyä, vaikka se onkin voimassa olevan lain vastaavaa säännöstä yleispiirteisempi. Elokuviin tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan elokuvaalautakunnan jäsenet on nykyisin määrättävä niin, että lain 2 §:n 1 momentin mainittujen mielenterveydellisten, kasvatusopillisten ja yhteiskunnallisten kysymysten sekä elokuvataiteen asiantuntemus on lautakunnassa edustettuna. Ehdotetun lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta on pidettävä riittävänä, että elokuvaalautakunnassa on

asiantuntemusta lasten henkisen ja muun kehityksen sekä kuvallisen viestinnän aloilta. Nykyistä sääntelyä vastaavasti pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös, joka oikeuttaisi lautakunnan käyttämään apunaan asiantuntijoita.

Voimassa olevan lain mukaan elokuvalautakunnassa on oltava sekä miehiä että naisia. Asiasta ei enää ehdoteta otettavaksi nimenomaista säännöstä lakiin. Elokuvalautakunnan käsiteltäviksi tulevien asioiden luonteen vuoksi voidaan muutenkin pitää selvänä, että lautakunnassa tulee vastaisuudessaakin olla sekä miehiä että naisia.

Elokuviin tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan elokuvalautakunnan jäsenistä yhden tulee nykyisin edustaa oikeusministeriötä, yhden opetusministeriötä ja yhden valtionvarainministeriötä. Ministeriöiden edustusta ei enää voida pitää tarpeellisena lautakunnassa, joka on yksittäisiä valitusasioita käsittelevä hallintolainkäyttöelin. Tämä ei kuitenkaan estä määräämästä elokuvalautakunnan jäseniksi valtioneuvoston virkamiehiä.

Pykälän 4 momentin mukaan elokuvalautakunta olisi päätösvaltainen, kun kokouksessa on läsnä puheenjohtajan tai varapuheenjohtajan lisäksi vähintään kaksi muuta jäsentä. Momenttiin otettaisiin lisäksi nykyistä säännöstä vastaavat äänestyssäännöt. Elokuvalautakunnan päätöksiksi tulisi se mielipide, jota jäsenten enemmistön on katsottava kannattaneen, ja äänen mennessä tasan päätöksiksi tulisi se mielipide, joka on valittajalle edullisempi.

Pykälän 5 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että ministeriön olisi määrättävä joku elokuvalautakunnan jäsenistä toimimaan puheenjohtajan sijaisena, jos lautakunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat molemmat esteellisiä tai satunnaisesti estyneitä. Säännös on uusi.

Elokuvatarkastamon henkilöstö suorittaisi edelleen elokuvalautakunnan toimistotehtävät. Vastaava säännös on nykyisin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen 10 §:ssä ja tarkoitus on säätää asiasta asetuksella.

20 §. *Muutoksenhaku valtion elokuvalautakunnan päätökseen.* Pykälän 1 momentin mukaan muutosta elokuvalautakunnan päätökseen haettaisiin korkeimmalta hallinto-oikeudelta valittamalla siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallintolainkäyttölain 6 §:n mukaan päätöksestä saa valittaa

se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa. Viranomaisella on lisäksi valitusoikeus, jos laissa niin säädetään tai jos valitusoikeus on viranomaisen valvottavana olevan julkisen edun vuoksi tarpeen.

Pykälän 2 momentin mukaan korkeimman hallinto-oikeuden olisi käsiteltävä valitus kiireellisenä.

Ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä.

6 luku. Erinäiset säännökset

21 §. *Maksut.* Julkishallinnon palvelut ovat nykyään yhä useammin käyttäjälleen maksullisia. Pykälässä säädettäisiin tarkastusviranomaisen tarkastamista, esittämistä ja levittämistä koskevan päätöksen sekä valtion elokuvalautakunnan valitukseen antaman päätöksen maksullisuudesta. Päätöksistä perittävistä maksuista päättäisi opetusministeriö sen mukaan kuin valtion maksuperustelaisa säädetään.

Valtion elokuvatarkastamon toimittamasta tarkastuksesta perittävistä maksuista säädetään nykyisin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 10 §:ssä, videotarkastuslain 15 §:ssä samoin kuin elokuvien sekä video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastusmaksujen tarkistamisesta annetussa asetuksessa, jolla kolmivuotiskausittain maksun markkamääriä on muutettu rahanarvon muutoksia vastaavasti. Nykyisin valtion elokuvatarkastamon muista suoritteista ja valtion elokuvalautakunnan päätöksistä perittävistä maksuista säädetään valtion elokuvatarkastamon ja elokuvalautakunnan suoritteiden maksullisuudesta annetussa opetusministeriön päätöksessä (1142/1999).

Nykyisin luvan elokuvan tai video-ohjelman esittämiseen tai levittämiseen sitä tarkastamatta antaa opetusministeriö. Luvan maksusta säädetään nykyisin opetusministeriön suoritteiden maksullisuudesta annetussa opetusministeriön päätöksessä (130/1996). Ehdotetun 6 §:n mukaan luvasta päättäisi tarkastusviranomaisen, jolloin myös tämä suorite tulisi ottaa huomioon tarkastusviranomaisen maksuja määrättäessä.

Kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen täysi-ikäisille ei ehdotetun lain mukaan enää kuuluisi ennakkotarkastusvelvollisuuden piiriin. Ennakkotarkastusjärjestelmän perusteiden muuttamisen vuoksi tarkastusmaksun joutuisivat vastaisuudessa maksamaan vain

ne, jotka aikovat esittää tai levittää kuvaohjelmaa 18 vuotta nuoremmille. Siten maksut kohdistuisivat käytännössä ainoastaan lapsille ja nuorille esitettäväksi ja levitettäväksi tarkoitettuihin kuvaohjelmiin. Tarkastusmaksujen tällaista kohdistamista voidaan pitää kulttuuritoiminnan edistämisen näkökulmasta ongelmallisena. Valtion maksuperustelain mukaan julkisoikeudellisten suoritteiden maksujen tulee pääsääntöisesti vastata suoritteen tuottamisesta valtiolle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää (omakustannusarvo). Lain 4 §:n 2 momentin mukaan suoritteen tulee olla maksullinen muun muassa etenkin silloin, kun suoritteen tuottaminen liittyy vastaanottajan taloudelliseen toimintaan. Tarkastusmaksut liittyvät tarkastusvelvollisten elinkeinotoimintaan. Maksu voidaan kuitenkin lain 6 §:n 3 momentin mukaan perustellusta syystä määrätä perittäväksi yleisesti suoritteen omakustannusarvoa alempana tai jättää kokonaan perimättä muun muassa yleiseen kulttuuritoimintaan liittyvistä tai niihin verrattavista syistä.

Tarkastusmaksut ehdotetaan edellä esitetyn perusteella määrättäväksi valtion maksuperustelain säännöksiä noudattaen ottaen huomioon lain 6 §:n 3 momentissa säädetyt lievennysperusteet sekä kyseisessä laissa säädetyssä järjestyksessä. Maksujen taso olisi perusteltua asettaa niin, että maksukertymä vastaisi suhteellisesti nykyistä osuutta kyseisen tarkastustoiminnan aiheuttamista kustannuksista. Tarkastuksen maksullisuus ei saisi kuitenkaan tarpeettomasti rajoittaa kuvaohjelmien tarkastuttamista ja siten lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada heille sopivia kuvaohjelmia katseltavikseen.

Pykälässä tarkoitetut julkisoikeudelliset maksut saadaan ulosottaa ilman tuomiota tai päätöstä siten kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa säädetään.

Sääntely vastaisi muiden kuin tarkastusmaksujen määräämisen osalta nykyistä käytäntöä.

Tarkemmin maksuista säädettäisiin lain nojalla annettavalla opetusministeriön päätöksellä.

22 §. *Kuvaohjelman tallenteen julkisuus.* Pykälän mukaan ehdotetun lain nojalla viranomaisen hallussa olevaan kuvaohjelmaan ei sovellettaisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säännöksiä. Ehdotus vastaa elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen 14 a §:n ja videotar-

kastuslain 18 §:n nykyisiä säännöksiä. Perusteltua on, etteivät viranomaiset olisi vastaisuudessaakaan velvollisia pitämään niiden hallussa ehdotetun lain nojalla olevia kuvaohjelmia jokaisen katseltavana (II LaVM 7/1987 vp ja II LaVM 8/1987 vp).

Säännös olisi yleinen poikkeus siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

23 §. *Rangaistussäännös.* Pykälässä säädettäisiin rangaistavaksi ehdotetun lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta keskeisimpien kieltojen ja velvoitteiden rikkominen. Rangaistavaksi ehdotettujen tekojen uutena rikosnimikkeenä olisi *kuvaohjelmien tarkastamisesta annettujen säännösten rikkominen*. Ehdotettuna rangaistusuhkana olisi sakko. Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettujen tekojen rangaistavuus edellyttäisi tahallisuutta.

Pykälän 1 kohdan mukaan rangaistavaa olisi sellaisen kuvaohjelman esittäminen tai levittäminen 18 vuotta nuoremmille, jota ei ole hyväksytty alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi siten kuin ehdotetussa laissa säädetään. Laissa ehdotetun ennakkotarkastusjärjestelmän kannalta on ratkaisevaa, ettei lain 3 §:ssä tarkoitettuja esittämis- ja levittämisrajoituksia rikota. Siten on perusteltua pitää ehdotetun lain perussäännösten tahallista rikkomista rangaistavana tekona. Säännöksen mukaan rangaistaviin vain sitä, joka esittää tai levittää kuvaohjelman 18 vuotta nuoremmalle ehdotetun lain säännösten vastaisesti. Siten on selvää, ettei 4 §:n mukaan tarkastuksesta vapautetun kuvaohjelman esittäminen tai levittäminen alaikäiselle olisi pykälän mukaan rangaistavaa. Ehdotetun lain vastaista ei ole myöskään tarkastamattoman kuvaohjelman esittäminen televisiossa.

Pykälän 1 kohta koskisi sellaisen kuvaohjelman esittämistä tai levittämistä 18 vuotta nuoremmille, jota ei ole esitetty tarkastettavaksi siten kuin ehdotetussa laissa säädetään.

Jos puolestaan on kysymys tarkastetusta kuvaohjelmasta, jonka esittäminen ja levittäminen on kielletty, sovellettaisiin rikoslakia. Esityksen 3. lakiehdotuksessa rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi rangaistussäännös, 17 luvun 18 a §, joka koskisi kuvaohjelman laitonta esittämistä tai levittämistä alaikäiselle. Tämän uuden säännöksen mukaan rangaistaviin muun muassa sitä, joka esittää tai levittää 18 vuotta nuoremmalle kuvaohjelmaa, jota kuvaohjelman tarkastamisesta ehdotetun lain 4 §:n 3 momentin

nojalla antaman tarkastusviranomaisen päätöksen mukaan ei saa alaikäisille esittää eikä levittää.

Pykälän 1 kohta ei kuitenkaan koskisi kaikkien tarkastamattomien kuvaohjelmien esittämistä tai levittämistä 18 vuotta nuoremmille. Jos nimittäin tällainen tarkastamaton kuvaohjelma olisi sisällöltään sellainen, mitä rikoslaisissa tarkoitetaan, sovellettaisiin rikoslain säännöksiä. Rikoslain 17 luvun 17 § koskee väkivaltakuvauksen levittämistä ja 18 § sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan esittämistä. Lisäksi lukuun lisättäisiin edellä mainittu 18 a §. Se koskisi paitsi nimenomaan kiellettyjä kuvaohjelmia myös sellaisia 18 vuotta nuoremmille esitettäviä tai levitettäviä kuvaohjelmia, jotka ovat väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen.

Pykälän 2 kohdan mukaan olisi rangaistavaa esittää tai levittää ehdotetun lain vastaisesti kuvaohjelmaa, josta ei ole tehty tarkastusviranomaiselle lain 11 §:ssä tarkoitettua ilmoitusta. Lain pääasiallisten tavoitteiden kannalta on tärkeää, että tarkastusviranomaisen voi tehokkaasti seurata tarkastuksesta vapautettujen ja muuten tarkastamattomien kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä. Sen vuoksi on perusteltua pitää lain 11 §:ssä säädettäväksi ehdotetun ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiä rangaistavana tekona.

Pykälän 3 kohdan mukaan olisi rangaistavaa esittää tai levittää kuvaohjelmaa, jossa tai jonka yhteydessä ei ole lain 12 §:ssä tarkoitettuja merkintöjä. Merkintävelvollisuutta koskevan säännöksen tarkoitus on omalta osaltaan varmistaa, ettei alaikäisille esitetä tai levitetä ohjelmia, joita ei ole hyväksytty heille esitettäväksi ja levitettäväksi. Tärkeää on, että kuvaohjelmien jakeluketjussa ohjelmien esittämisestä ja levittämisestä käytännössä huolehtivat henkilöt voivat merkintöjen perusteella varmistaa, onko ohjelma ehdotetun lain mukaisesti hyväksytty ja luokiteltu alaikäisille esitettäväksi vai ei, ja etteivät he esitä tai levitä ohjelmaa, ellei siinä ole laissa säädettäväksi ehdotettuja merkintöjä. Kuvaohjelmien ostajilla, vuokraajilla ja muilla vastaanottajilla on oltava käytettävissään lain 12 §:ssä tarkoitettujen ohjelmaan tai sen yhteyteen merkittävät tiedot. Sen vuoksi merkintävelvollisuuden tahallinen laiminlyönti on perusteltua säätää rangaistavaksi teoksi.

Jos teko täyttäisi rikoslain 17 luvun 17, 18 tai 18 a §:n tunnusmerkistön tai jos siitä muualla laissa säädettäisiin ankarampi rangaistus, tuomittaisiin rangaistus näiden säännösten mukaan.

24 §. *Tarkeimmat säännökset.* Pykälässä säädettäisiin valtuutuksesta, jonka nojalla tarkempia säännöksiä ehdotetun lain täytäntöönpanosta annettaisiin asetuksella. Tarkeempia säännöksiä annettaisiin elokuvaalautakunnan kokoontumisesta, puheenjohtajan tehtävistä, päätösten ja lausuntojen allekirjoittamisesta, jäsenten palkkioista, siitä, että jäsenet vannovat tuomarivalan sekä muusta asioiden valmistelusta elokuvaalautakunnassa. Vastaavia säännöksiä elokuvaalautakunnasta on nykyisin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen 10 §:ssä.

7 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

25 §. *Voimaantulo.* Pykälän 1 momentti sisältää tavanomaisen voimaantulosäännöksen.

Pykälän 2 momentin mukaan lailla kumotaisiin elokuvatarkastuslaki, elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettu laki sekä videotarkastuslaki niihin myöhemmin tehtyne muutoksineen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin. Ennen lain voimaantuloa tulisi asettaa ehdotetun lain mukainen valtion elokuvialautakunta. Nykyisen elokuvaalautakunnan kolmivuotinen toimikausi on alkanut 1 päivänä huhtikuuta 1999.

Samoin ennen lain voimaantuloa tarkastusviranomaisen tulisi päättää tarkemmin lain 12 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tietojen merkintätavoista.

26 §. *Siirtymäsäännös.* Lakiin olisi otettava myös lain voimaantulon vuoksi tarvittavat siirtymäsäännökset oikeudesta esittää ja levittää aikaisemmin tarkastettuja elokuvia ja muita kuvaohjelmia 18 vuotta nuoremmille.

Ehdotettua lakia sovellettaisiin kaikkiin lain voimaantulon jälkeen vireille tulleisiin tarkastushakemuksiin ja tarkastettaviksi määrättyihin kuvaohjelmiin. Josokuva tai muu kuvaohjelma olisi toimitettu tarkastettavaksi tai ilmoitus elokuvasta tai muusta kuvaohjelmasta olisi tehty valtion elokuvatarkastamolle ennen ehdotetun lain voimaantuloa, noudatettaisiin niiden käsittelyssä ehdotetun lain

voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Jos hakemus koskisi sellaista elokuvaa tai muuta kuvaohjelmaa, jota ehdotetun lain mukaan ei enää tarvitsisi tarkastaa, hakemus käsiteltäisiin viran puolesta ehdotetun lain mukaisena kuvaohjelmaa koskevana ilmoituksena. Jos hakemus koskisi alaikäisille tarkoitettua ikärajalukitusta, noudatettaisiin kuitenkin ehdotetun lain säännöksiä.

Lakiin otettaisiin säännös myös siitä, miten aikaisemmin esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyjen kuvaohjelmien tarkastuspäätöksissä määrättyjä ikärajoja noudatettaisiin ehdotetun lain tultua voimaan.

Sellaisesta elokuvasta ja muusta kuvaohjelmasta, jota ehdotetun lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan ei ole hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi 18 vuotta täyttäneille, tulisi tehdä 11 §:n mukainen ilmoitus Valtion elokuvatarkastamolle, jos kuvaohjelmaa on tarkoitus esittää tai levittää. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten nojalla tarkastuksesta vapautetuista kuvaohjelmista. Tämä koskisi muun muassa kirjastossa levitettäviä tarkastuksesta vapautettuja videotallenteita sekä video- ja tietokonepelejä.

1.2. Laki Valtion elokuvatarkastamosta

1 §. Pykälän 1 momentissa säädetään, että elokuvien ja muiden kuvaohjelmien tarkastamista varten on Valtion elokuvatarkastamo, joka olisi opetusministeriön alainen valtion virasto kuten nykyisinkin.

Valtion virastojen ja laitosten yleisistä perusteista säädetään nykyisin useimmiten lailla (hallitusmuodon 65 §). Maaliskuun alusta 2000 voimaan tulevan Suomen perustuslain 119 §:n mukaan valtionhallinnon toimielinten perusteista on säädettävä lailla, jos niiden tehtäviin kuuluu julkisen vallan käyttöä. Julkisen vallan käyttöä olisi muun muassa elokuvatarkastamon tehtäviin kuuluva rajoitusten määrääminen kuvaohjelmien esittämiseksi ja levittämiseksi.

Elokuvatarkastamoa koskevat säännökset ovat nykyisin elokuvien tarkastuksen toimitamisesta annetussa laissa, joka ehdotetaan kumottavaksi säädettäessä laki kuvaohjelmien tarkastamisesta. On perusteltua nykyisin noudatettavan käytännön mukaisesti erottaa viraston perusteita koskevat säännökset omaan lakiin.

Pykälän 2 momentissa säädetään, että elo-

kuvatarkastamo hoitaisi kuvaohjelmien tarkastamista koskevassa lakiehdotuksessa tarkoitettujen kuvaohjelmien tarkastamisen lisäksi ne muut tehtävät, jotka sille laissa tai asetuksessa erikseen säädetään.

2 §. Pykälässä säädetään, että elokuvatarkastamolla olisi uutena hallintoelimenä johtokunta kuten useimmissa valtion virastoissa. Nykyisin elokuvatarkastamolla ei ole johtokuntaa. Lisäksi ehdotetaan, että johtokunnan tehtävistä, kuten talousarvioehdotuksesta sekä toiminta- ja taloussuunnitelmasta päättämisestä samoin kuin työjärjestyksen hyväksymisestä, sen kokoonpanosta ja asettamisesta säädetään asetuksella. Asetuksella on tarkoitus säätää johtokunnan tehtävistä sekä johtokunnan jäsenten määrästä, toimikaudesta, kokoontumisesta, varapuheenjohtajan valinnasta ja johtokunnan jäsenten palkkioiden määrääytymisestä.

3 §. Pykälässä ehdotetaan, että elokuvatarkastamon tehtävistä ja hallinnosta säädetään tarkemmin asetuksella. Asetuksella on tarkoitus säätää elokuvatarkastamon viroista ja niiden kelpoisuusvaatimuksista, virkamiesten nimittämisestä ja tehtävistä sekä virkavapaudesta samoin kuin asioiden ratkaisemisesta.

4 §. Pykälän 1 momentti sisältää taivonomaisten voimaantulosäännöksen.

Pykälän 2 momentin mukaan lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä ennen lain voimaantuloa. Ennen lain voimaantuloa valtion elokuvatarkastamolle tulisi asettaa johtokunta.

1.3. Rikoslaki

17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

17 §. *Väkivaltakuvauksen levittäminen.* Kuvaohjelmien tarkastamista koskevan lain-säädännön uudistaminen edellyttäisi tarkistuksia niihin rikoslain säännöksiin, joissa viitataan nykyiseen elokuvatarkastuslakiin ja videotarkastuslakiin.

Pykälän 2 momentin toisessa virkkeessä säädetään nykyisin, että jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvatarkastuslain tai levitettäväksi videotarkastuslain mukaisesti, ei väkivaltakuvauksen levittämistä koskevaa pykälän 1 momentissa tarkoitettua rangaistussäännöstä sovelleta. Koska kummatkin lait ehdotetaan kumottaviksi kuvaoh-

jelmien tarkastamisesta ehdotetulla lailla, 2 momentissa mainittu säädösviittaus ehdotetaan saatettavaksi ajan tasalle niin, että siinä viitattaisiin kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotettuun lakiin.

18 a §. *Kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle.* Lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi rangaistussäännös, jossa säädettäisiin rangaistavaksi kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle. Pykälän mukaan se, joka esittää tai levittää 18 vuotta nuoremmalle kuvaohjelmaa, joka kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain 4 §:n 3 momentin nojalla on kielletty, taikka tarkastamatonta kuvaohjelmaa, joka täyttää mainitussa momentissa tarkoitetut kieltämisen edellytykset, on tuomittava kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Ehdotettu säännös koskisi siis sellaisia tapauksia, joissa kuvaohjelma on tarkastettu ja sen esittäminen tai levittäminen on kielletty alle 18-vuotiailta, mutta tästä huolimatta sitä esitetään tai levitetään alaikäisille, sekä sellaisia tapauksia, joissa alle 18-vuotiaille esitetään tai levitetään tarkastamaton kuvaohjelma, joka 7 §:stä ilmenevien perusteiden mukaisesti täyttää kieltämisen edellytykset eli on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla. Jos alaikäiselle esitetään tai levitetään tarkastamaton kuvaohjelma, joka ei kuitenkaan ole sisällöltään pykälässä tarkoitettulla tavalla haitallinen, sovellettaisiin kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain 23 §:n 1 kohtaa.

Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu kuvaohjelma voisi joissain tapauksissa olla sellainen, että sitä olisi pidettävä rangaistavana myös rikoslain 17 luvun 17 tai 18 §:n mukaan. Näistä 17 § koskee väkivaltakuvauksen levittämistä. Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvia tai muita liikkuvia kuvia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita, joissa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava väkivaltakuvauksen levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Määrätynlaisen pornografian levittämisestä säädetään 18 §:ssä. Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatallenteita, joissa

sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, on tuomittava sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Voimassa oleva 17 ja 18 § koskevat siis sellaista aineistoa, jota ei väkivaltaisen tai pornografisen sisältönsä vuoksi saa levittää kenellekään, ei täysi-ikäisellekään. Kysymys on yleensä sisällöltään moitittavammasta aineistosta kuin mitä ehdotettu 18 a § koskisi. Tämä näkyisi myös rangaistusasteikossa. Väkivaltakuvauksen levittämisestä ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä tuomitaan sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle tuomittaisiin ehdotuksen mukaan sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Jos tekoon näyttäisi soveltuvan sekä 18 a § että joko 17 tai 18 §, olisi riittävää soveltaa vain 17 tai 18 §:ää, joissa on selvästi korkeampi enimmäisrangaistus kuin ehdotetussa 18 a §:ssä.

Ehdotettu 18 a § koskisi ensinnäkin kuvaohjelmaa, joka kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain 4 §:n 3 momentin nojalla on kielletty. Tuosta lainkohdasta ja saman lakiehdotuksen 7 §:stä selviää, että tarkastusviranomaisen olisi kiellettävä tarkastettavaksi määrätyn kuvaohjelman esittäminen, jos se väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Ehdotetusta 18 a §:stä ilmenee, että vastaavasti rangaistaan tämän sisältöisen tarkastamattoman kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle. Jos kyseessä on tarkastamaton kuvaohjelma, olisi tarkastusviranomaisen noudattamasta käytännöstä saatavissa suuntaviivoja silloin, kun tarkastamattoman kuvaohjelman sisältöä joudutaan arvioimaan rikoslain kannalta.

Rikoslaisia jo olevien säännösten perusteella rangaistaan raa'an väkivallan sekä lapsi-, väkivalta- ja eläinpornografian levittämisestä. Kun kyseessä on kuvaohjelman esittäminen tai levittäminen alaikäiselle, kuvaohjelman sisältö johtaisi rangaistukseen monessa muussakin tapauksessa kuin niissä, joita nykyiset säännökset koskevat. Kuvaohjelma voi esimerkiksi väkivaltaisen sisältönsä vuoksi olla haitallinen lasten kehitykselle, vaikka se ei sisältäisikään rikoslain 17 luvun 17 §:ssä tarkoitettua raakaa väkivaltaa.

Kuvaohjelman sisällön arvioinnissa on lasten suojelemiseksi otettava huomioon myös sellaisia ohjelman ominaisuuksia, jotka eivät voisi lainkaan johtaa rangaistukseen, jos kyseessä olisi ohjelman esittäminen tai levittäminen aikuisille. Tällainen ominaisuus kuvaohjelmalla on, kun se herättää kauhua. Lisäksi kuvaohjelman sisältö voisi johtaa rangaistukseen silloin, kun se muulla tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Kysymys on kuvaohjelman väkivaltaisuuteen, seksuaaliseen sisältöön tai kauhua herättävään ominaisuuteen merkittävyydeltään rinnastettavista ohjelman piirteistä. Tällaisesta on edellä kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain 7 §:n perusteluissa mainittu esimerkkinä kuvaohjelma, jossa katsojaa kannustetaan tekemään itsemurha esittämällä se hyväksyttäväksi lapsen ongelmien ratkaisuvaihtoehdoksi. Samassa yhteydessä edellä on tarkasteltu myös sen arviointia, milloin kuvaohjelma on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen.

Ehdotetussa säännöksessä on rangaistuksena sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta, kun taas kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain 23 §:n mukaisesta laiminlyöntirikkomuksesta rangaistuksena on vain sakko. Vankeusuhkainen rangaistus-säännös tulee nykyisten periaatteiden mukaisesti keskittää rikoslakiin. Vankeusuhka voi olla tarpeen myös niissä tapauksissa, joissa kuvaohjelma on kuvaohjelmien tarkastamista koskevan lakiehdotuksen 7 §:n sellaisen kieltoperusteen vastainen, joka ei sisälly jo voimassa oleviin rikoslain 17 luvun säännöksiin.

1.4. Laki televisio- ja radiotoiminnasta

19 §. *Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat.* Kuvaohjelmien tarkastamista koskevan lainsäädännön uudistaminen edellyttää myös tarkistuksia televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 19 §:ään, joka koskee televisiossa lähetettäviä lasten kehitykselle haitallisia ohjelmia. Lapsille haitalliset ohjelmat määritellään nykyisin eri tavoin eri jakelukanavia koskevissa säädöksissä.

Pykälän 1 momentissa säädetään nykyisin, että televisiotoiminnan harjoittajan on huolehdittava siitä, että seksuaalisen sisältönsä tai väkivaltaisuutensa vuoksi lasten kehitykselle haitalliset televisio-ohjelmat lähetetään sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että säännös olisi sanonnaltaan yhdenmukainen kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain 7 §:ssä ja rikoslakiin lisättäväksi ehdotetussa 18 a §:ssä olevan lasten kehitykselle haitallista ohjelmaa koskevan määritelmän kanssa. Ehdotuksen mukaan televisiotoiminnan harjoittajan olisi huolehdittava siitä, että televisio-ohjelmat, jotka väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla ovat omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen, lähetettäisiin sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia. Uutena lasten kehitykseen haitallisesti vaikuttavana perusteena olisi kauhun herättäminen.

On perusteltua määritellä lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat samalla tavalla eri säädöksissä niin, että määritelmä kattaa kaikki ohjelmien sisällöt jakelukanavasta riippumatta. Viime kädessä lasten vanhempien tai huoltajien on huolehdittava siitä, että lapsia voidaan varjella sellaisilta ohjelmilta, jotka voivat olla heille haitallisia liiallisen väkivaltaisuuden, seksuaalisuuden tai kauhun vuoksi. Ehdotus merkitsee sitä, että televisiotoiminnan harjoittajien tulisi ilmoittaa televisio-ohjelmista annettavissa etukäteistiedoissa lapsille sopimattomia myös sellaiset ohjelmat, jotka kauhua herättämällä taikka muulla siihen tai 1 momentissa aikaisemmin mainittuihin perusteisiin rinnastettavalla tavalla ovat omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen.

2. Tarkeimmat säännökset ja määräykset

Hallitusmuodon 10 §:n 1 momentin mukaan tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää myös kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Esitykseen sisältyvän kuvaohjelmien tarkastamista koskevan lakiehdotuksen pääasiallisena tarkoituksena on antaa säännökset lasten suojelemiseksi tarpeellisista kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevista rajoituksista. Lakiehdotus sisältää myös kuvaohjelmien esittämisen ja levittämiseen sovellettavia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä. Sananvapauden rajoittamisen ja käyttämisen kannalta olennaiset säännökset ehdotetaan annettavaksi lailla.

Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun

lain 12 §:n 1 momentin mukaan esitettävään ja levitettävään kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen on tehtävä merkintä, josta ilmenee mainitussa lainkohdassa säädetyt tiedot. Tarkastusviranomaisen päättäisi pykälän 2 momentin nojalla tarkemmin tietojen merkintätavoista. Tarkastusviranomaisen antaisi siten lähinnä teknisluonteisia määräyksiä siitä, millä tavalla ehdotetussa laissa edellytetyt tiedot on kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen merkittävä.

Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain 14 §:n 1 momentin mukaan tarkastusviranomaisen määräisi yhden tai useamman tarkastajan suorittamaan kuvaohjelman tarkastuksen sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädettäisiin. Asetuksella säädettäisiin muun muassa siitä, milloin kuvaohjelma voisi tarkastaa vain yksi tarkastaja ja milloin tulisi olla useampia tarkastajia.

Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain 24 § sisältää asetuksenantovaltuuden, jonka nojalla asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset valtion elokuvalautakunnan kokoontumisesta, puheenjohtajan tehtävistä, päätösten ja lausuntojen allekirjoittamisesta, jäsenten palkkioista, siitä, että jäsenet vannovat tuomarivalan sekä asioiden muusta valmistelusta lautakunnassa. Nykyisin vastaavia säännöksiä on elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen 10 §:ssä.

Valtion elokuvatarkastamosta ehdotetun lain nojalla johtokunnan tehtävistä, kokoonpanosta ja asettamisesta samoin kuin elokuvatarkastamon tehtävistä ja hallinnosta annettaisiin tarkemmat säännökset asetuksella. Nykyisin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetussa asetuksessa on säännöksiä muun muassa elokuvatarkastamon johtajan virasta sekä siihen vaadittavasta tutkinnosta ja muista kelpoisuusvaatimuksista, muista elokuvatarkastamon viroista ja tehtävistä, virkamiesten nimittämisestä ja työntekijöiden ottamisesta, virkavapauden myöntämisestä sekä johtajan tehtävistä. Elokuvatarkastamossa olisi myös työjärjestys, jossa olisi tarkemmat määräykset elokuvatarkastamon asioiden käsittelystä ja työn järjestämisestä.

Työjärjestyksen hyväksyisi elokuvatarkastamon johtokunta.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Koska kuvaohjelmien tarkastus muuttuu erään osin olennaisesti, lakien voimaantuloon valmistautumista varten on varattava kuitenkin riittävästi aikaa.

Kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain siirtymäsäännöksissä todettaisiin, että jos elokuva tai muu kuvaohjelma on toimitettu tarkastettavaksi tai ilmoitus tarkastamattomasta elokuvasta tai muusta kuvaohjelmasta on tehty ennen ehdotetun lain voimaantuloa, noudatettaisiin niiden käsittelyssä ehdotetun lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Jos tarkastushakemus kuitenkin koskisi sellaista elokuvaa tai muuta kuvaohjelmaa, jota ehdotetun lain mukaan ei tarvitsisi tarkastaa, hakemus käsiteltäisiin ehdotetun lain mukaisena kuvaohjelmaa koskevana ilmoituksena. Jos hakemus koskisi alaikäisille tarkoitettua ikärajaluokitusta, noudatettaisiin kuitenkin ehdotetun lain säännöksiä.

Lisäksi kuvaohjelmien tarkastamisesta ehdotetun lain siirtymäsäännöksessä säädettäisiin lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten nojalla elokuville ja muille kuvaohjelmille asetettujen ikärajojen muuttamisesta ehdotetun lain mukaisiksi.

4. Säättämisjärjestys

Lakiehdotus kuvaohjelmien tarkastamisesta on sopusoinnussa hallitusmuodon 10 §:n 1 momentin rajoituslausekkeen kanssa, jonka mukaan lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Lakiehdotukset ovat muutenkin sopusoinnussa perustuslakien säännösten kanssa, minkä vuoksi ne voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Kun kysymys on perusoikeutta koskevan rajoituslausekkeen sääntelemisestä, hallitus pitää kuitenkin suotavana, että asiasta hankittaisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**kuvaohjelmien tarkastamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään kuvaohjelmien tarkastamisesta sekä erityisesti niiden esittämistä ja levittämistä koskevista lasten suojelemiseksi välttämättömistä rajoituksista.

2 §

Määritelmiä

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *kuvaohjelmalla* elokuvaa tai muuta liikuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallennetta, kuten filmiä, videokasettia, tietokonelevykettä tai kuvalevyä;
- 2) *vuorovaikutteisella kuvaohjelmalla* kuvaohjelmaa, jonka käyttäjä voi vaikuttaa näyttölaitteella näkyviin tapahtumiin, kuten video- ja tietokonepelejä;
- 3) *tilausohjelmopalvelulla* kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön pitämistä televerkon välityksellä yleisön saatavilla; sekä
- 4) *levittämisellä* kuvaohjelman tarjoamista yleisölle ostettavaksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai muulla tavalla luovutettavaksi sekä tilausohjelmopalvelun tarjoamista.

2 luku

Kuvaohjelman tarkastaminen ja luokittelu

3 §

Esittamis- ja levittämisrajoitukset

Kuvaohjelmaa ei saa julkisesti esittää eikä levittää 18 vuotta nuoremmille ennen kuin

ohjelma on tämän lain mukaisesti hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi, ellei jäljempänä toisin säädetä.

Tilausohjelmopalvelun tarjoaja saa pitää 18 vuotta nuorempien saatavilla vain heille tämän lain mukaan esitettäväksi tai levitettäväksi hyväksytyjä sekä tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia ja niiden ohjelmasisältöjä.

4 §

Tarkastuksesta vapautetut kuvaohjelmat

Mitä 3 §:ssä säädetään, ei koske vuorovaikutteisia kuvaohjelmia. Esittamis- ja levittämisrajoitukset eivät myöskään koske kuvaohjelmia:

- 1) jotka on valmistettu yksinomaan koulutusta, tieteellistä tutkimusta tai harrastustoimintaa varten;
- 2) jotka on valmistettu yksinomaan markkinointia varten, lukuun ottamatta kuvaohjelman markkinointia alle 18-vuotiaille;
- 3) jotka sisältävät yksinomaan tai pääasiallisesti musiikkiesityksiä taikka toisinnoksia kulttuuri-, urheilu- tai liikuntatapah- tumista tai hartaustilaisuuksista;
- 4) jotka sisältävät yksinomaan ajankoh- taista uutisaineistoa;
- 5) jotka sisältävät kaiken ikäisille lapsille sopivia animaatio-, leikki-, askartelu- tai muita vastaavia esityksiä; tai
- 6) joissa käsitellään matkailua, ympäristöä tai niihin verrattavia aiheita.

Tarkastusviranomainen voi kuitenkin määrätä 1 momentissa tarkoitettun kuvaohjelman tarkastettavaksi ja velvoittaa kuvaohjelman valmistajan, maahantuojan, esittäjän tai levittäjän toimittamaan sille kopion ohjelmas- ta, jos on syytä epäillä kuvaohjelman sisältä- vän aineistoa, joka tässä laissa tarkoitettu- ta tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen.

Tarkastusviranomaisen on kiellettävä tarkastettavaksi määrätyn kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen 18 vuotta nuoremmille, jos kuvaohjelmaa ei tämän lain säännösten mukaan saa hyväksyä heille esitettäväksi ja levitettäväksi.

Televisiossa lähetettävän kuvaohjelman saa esittää sitä ennakolta tarkastuttamatta. Televisiossa lähetettävästä ohjelmasta säädetään televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa (744/1998).

5 §

Esityksen järjestäjän toiminnan perusteella tarkastuksesta vapautetut kuvaohjelmat

Muunkin kuin 4 §:ssä tarkoitetun kuvaohjelman saa tarkastuttamatta esittää 18 vuotta nuoremmille yliopiston, ammattikorkeakoulun ja muun julkisen valvonnan alaisen oppilaitoksen sekä yleisen kirjaston ja Suomen elokuva-arkiston toiminnassa samoin kuin tieteellisiä tai taiteellisia kysymyksiä käsittelevässä kongressissa, tieteellisen yhdistyksen kokouksessa ja niihin verrattavassa tilaisuudessa.

6 §

Tarkastuksesta vapauttaminen luvan perusteella

Tarkastusviranomainen voi antaa luvan esittää 18 vuotta nuoremmille kuvaohjelmia niitä ennakolta tarkastuttamatta kuvaohjelmien esittämistä varten järjestettävässä erityisessä tilaisuudessa.

Lupa voidaan antaa määräajaksi useampaakin tilaisuutta varten. Lupa voidaan liittää kuvaohjelmien esityspaikkaa ja -aikaa sekä katsojien ikää koskevia tarpeellisia ehtoja.

Lupa voidaan peruuttaa, jos luvan saaja rikkoo tätä lakia tai luvan ehtoja tai jos esitettyjen kuvaohjelmien sisältö antaa siihen aihetta. Lupa voidaan peruuttaa myös silloin, kun tarkastusviranomaiselle on lupaa haettaessa annettu virheellisiä tietoja.

7 §

Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat

Kuvaohjelmaa ei saa hyväksyä esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille,

jos se väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältyksensä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen.

Edellä 1 momenttia sovellettaessa on otettava huomioon, millaisessa yhteydessä ja miten tapahtumat ohjelmassa kuvataan.

Tarkastusviranomainen voi hyväksyä kuvaohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille niin, että siitä poistetaan 1 momentissa tarkoitetut kohdat.

8 §

Ikärajaluokitus

Tarkastusviranomainen voi hyväksyä kuvaohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi kaiken ikäisille tai määrätä sille ikärajan.

Hyväksyessään kuvaohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille tarkastusviranomainen voi 7 §:stä ilmenevien perusteiden sitä edellyttäessä hyväksyä ohjelman esitettäväksi ja levitettäväksi 15, 11 tai 7 vuotta täyttäneille.

Edellä 2 momentissa tarkoitetun kuvaohjelman saa esittää enintään kaksi vuotta sille hyväksyttyä ikärajaa nuoremmallekin silloin, kun hän on 18 vuotta täyttäneen seurassa.

9 §

Tarkastushakemus

Hakemus kuvaohjelman hyväksymisestä esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille tehdään tarkastusviranomaiselle.

Hakemuksessa on mainittava hakijan nimi ja osoite sekä tarkastettavan kuvaohjelman alkuperäinen ja sen kotimaisessa jakelussa käytettäväksi tarkoitettu nimi. Hakemukseen on liitettävä kuvaohjelman kopio ja selostus ohjelman sisällöstä.

10 §

Ohjelman uudelleen tarkastaminen

Lainvoimaisen päätöksen estämättä tarkastusviranomainen voi hakemuksesta ottaa kuvaohjelman uudelleen tarkastettavaksi ja luokiteltavaksi.

3 luku

Kuvaohjelmia koskevat ilmoitukset ja merkinnät

11 §

Ilmoitusvelvollisuus

Kuvaohjelman valmistajan tai maahantuojan tulee tehdä tarkastamattomasta ohjelmasta ilmoitus tarkastusviranomaiselle ennen sen esittämistä tai levittämistä. Ilmoitusta ei tarvitse tehdä, jos kuvaohjelmasta on jätetty tarkastusviranomaiselle 9 §:ssä tarkoitettu tarkastushakemus.

Ilmoituksessa on mainittava ilmoituksen tekijä, kuvaohjelman alkuperäinen ja kotimaisessa jakelussa käytettävä nimi sekä ohjelman valmistaja, valmistusmaa ja kesto. Ilmoituksessa on myös selostettava ohjelman pääsisältö. Kopio kuvaohjelmasta on toimitettava tarkastusviranomaiselle pyydettyä.

Jos kuvaohjelmasta ei ole tehty 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta, kuvaohjelman esittäjän tai levittäjän on huolehdittava ilmoituksen tekemisestä.

Ilmoitusvelvollisuus ei koske kuvaohjelmaa, joka esitetään 5 §:ssä tarkoitettussa toiminnassa tai tilaisuudessa.

12 §

Merkinnät

Esitettävään ja levitettävään kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen on tehtävä selvästi havaittava merkintä, josta ilmenee:

1) ohjelman nimi, kesto ja tarkastusviranomaisen antama tunnistenumero;

2) ohjelman valmistajan tai maahantuojan nimi;

3) tieto siitä, onko ohjelma tässä laissa säädetyllä tavalla hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille;

4) tieto tarkastusviranomaisen hyväksymästä kuvaohjelman ikärajaluokituksesta, jos luokitusta koskeva päätös on tehty;

5) 7 §:n 3 momentissa tarkoitettujen kohtien poistaminen; sekä

6) että tarkastamattomasta kuvaohjelmasta on tehty ilmoitus tarkastusviranomaiselle.

Tarkastusviranomainen päättää tarkemmin 1 momentissa tarkoitettujen tietojen merkintätavoista.

4 luku

Tarkastusviranomainen

13 §

Tarkastusviranomainen

Tässä laissa tarkoitettuna tarkastusviranomaisena toimii Valtion elokuvatarkastamo.

14 §

Kuvaohjelman tarkastaminen

Tarkastusviranomainen määrää yhden tai useamman tarkastajan suorittamaan kuvaohjelman tarkastuksen sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Jos tarkastukseen osallistuvat tarkastajat ovat eri mieltä, päätökseksi tulee se mielipide, jota tarkastajien enemmistön on katsottava kannattaneen, sekä äänten jakaantua tasan se mielipide, joka on hakijalle edullisempi.

Tarkastajien tulee olla lasten kehitystä koskeviin kysymyksiin tai kuvalliseen viestintään perehtyneitä.

Tarkastusviranomainen voi tarkastuksessa käyttää apunaan asiantuntijoita.

15 §

Kuvaohjelmarekisteri

Tarkastusviranomainen pitää rekisteriä tämän lain mukaan sille ilmoitetuista ja sen tarkastamista kuvaohjelmista. Jokaisella on oikeus saada tietoja rekisteristä.

Tarkastusviranomaiselle ilmoitettuja kuvaohjelmia koskevaan rekisteriin merkitään:

1) kuvaohjelman nimi, kesto ja valmistusvuosi;

2) tarkastusviranomaisen kuvaohjelmalle antama tunnistenumero; sekä

3) kuvaohjelman valmistaja ja maahantuoja.

Tarkastusviranomaisen tarkastamia kuvaohjelmia koskevaan rekisteriin merkitään 2 momentissa tarkoitettujen tietojen lisäksi:

1) tarkastuksen hakija;

2) tarkastusviranomaisen päätöksen sisältö ja päiväys;

3) päivämäärä, jolloin päätös on tullut lainvoimaiseksi; sekä

4) tieto valituksesta ja valituksen johdosta annetuista päätöksistä, jos tarkastusviranomaisen päätökseen on haettu muutosta.

16 §

Luettelo tarkastetuista kuvaohjelmista

Tarkastusviranomainen julkaisee määräajoin luettelon tarkastetuista kuvaohjelmita. Luettelossa tulee olla kunkin kuvaohjelman nimi, kesto ja tunnistenumero sekä tarkastuspäätöksen sisältö.

17 §

Tarkastusviranomaisen antamat lausunnot

Tarkastusviranomainen antaa pyynnöstä lausuntoja viranomaisille näiden käsitellessä kuvaohjelmia koskevia toimivaltaansa kuuluvia asioita.

5 luku

Muutoksenhaku

18 §

Muutoksenhaku tarkastusviranomaisen päätökseen

Muutosta tarkastusviranomaisen kuvaohjelman tarkastamista, esittämistä ja levittämistä koskevaan päätökseen sekä 6 §:n esityslupaa koskevaan päätökseen haetaan valittamalla valtion elokuvalautakunnalta.

Muutoin muutoksenhausta on voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Valitus on käsiteltävä elokuvalautakunnassa kiireellisenä.

19 §

Valtion elokuvalautakunta

Valtion elokuvalautakunnassa on puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä neljä muuta jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen. Valtioneuvosto määrää jäsenet ja varajäsenet kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Lautakunnan jäsenet toimivat tuomarin vastuulla.

Lautakunnan puheenjohtajan ja varapu-

heenjohtajan tulee olla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita. Muiden jäsenten ja varajäsenten tulee olla perehtyneitä lasten kehitystä koskeviin kysymyksiin tai kuvalliseen viestintään. Lautakunta voi käyttää apunaan asiantuntijoita.

Lautakunta on päätösvaltainen, kun kokouksen puheenjohtaja ja vähintään kaksi muuta jäsentä on läsnä. Lautakunnan päätökseksi tulee se mielipide, jota jäsenten enemmistö on kannattanut. Äänten mennessä tasan päätökseksi tulee se mielipide, joka on valittajalle edullisempi.

Jos lautakunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat esteellisiä tai satunnaisesti estyneitä, opetusministeriö määrää jonkun lautakunnan jäsenistä toimimaan puheenjohtajan sijaisena.

20 §

Muutoksenhaku valtion elokuvalautakunnan päätökseen

Muutosta valtion elokuvalautakunnan päätökseen haetaan valittamalla korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Valitus on käsiteltävä kiireellisenä.

6 luku

Erinäiset säännökset

21 §

Maksut

Kuvaohjelman tarkastamista, esittämistä ja levittämistä koskevista tarkastusviranomaisen päätöksistä samoin kuin valtion elokuvalautakunnan päätöksistä perittävistä maksuista päättää opetusministeriö sen mukaan kuin valtion maksuperustelaissa (150/1992) säädetään.

22 §

Kuvaohjelman tallenteen julkisuus

Tämän lain nojalla viranomaisen hallussa olevaan kuvaohjelmaan ei sovelleta, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

23 §

Rangaistussäännös

Joka tahallaan

1) esittää tai levittää 18 vuotta nuoremmille kuvaohjelmaa, jota ei ole hyväksytty alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi siten kuin tässä laissa säädetään,

2) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, josta ei ole tehty tarkastusviranomaiselle 11 §:ssä tarkoitettua ilmoitusta tai

3) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, jossa tai jonka yhteydessä ei ole 12 §:ssä tarkoitettuja merkintöjä,

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain (39/1889) 17 luvun 17, 18 tai 18 a§:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *kuvaohjelmien tarkastamisesta annettujen säännösten rikkomisesta* sakkoon.

24 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset elokuvalautakunnan kokoontumisesta, puheenjohtajan tehtävistä, päätösten ja lausuntojen allekirjoittamisesta, jäsenten palkkioista, siitä, että jäsenet vannovat tuomarinvalan, sekä asioiden muusta valmistelusta elokuvalautakunnassa annetaan asetuksella.

7 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

25 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan   päivänä
kuuta

Tällä lailla kumotaan seuraavat lait niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen:

1) elokuvien tarkastuksesta 29 päivänä toukokuuta 1965 annettu laki (299/1965);

2) elokuvien tarkastuksen toimittamisesta 29 päivänä toukokuuta 1965 annettu laki (300/1965); sekä

3) video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta 24 päivänä heinäkuuta 1987 annettu laki (697/1987).

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

26 §

Siirtymäsäännös

Valtion elokuvatarkastamossa, valtion elokuvalautakunnassa ja tuomioistuimessa tämän lain voimaan tullessa vireillä olevassa asiassa noudatetaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Jos ennen tämän lain voimaantuloa tehty tarkastushakemus koskee sellaista elokuvaa tai muuta kuvaohjelmaa, jota tämän lain mukaan ei tarvitse tarkastaa, hakemus käsitellään tämän lain mukaisena kuvaohjelmaa koskevana ilmoituksena. Jos hakemus koskee alaikäisille tarkoitettua ikärajaluookitusta, noudatetaan tämän lain säännöksiä.

Ennen tämän lain voimaantuloa 18 vuotta nuoremmille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytyjen kuvaohjelmien tarkastusta koskevissa päätöksissä määrätyt 16 ja 14 vuoden ikärajat muuttuvat tämän lain voimaan tullessa tässä laissa tarkoitetuksi 15 vuoden ikärajaksi, 12 ja 10 vuoden ikärajat 11 vuoden ikärajaksi sekä 8 ja 6 vuoden ikärajat 7 vuoden ikärajaksi.

Sellisestä elokuvasta ja muusta kuvaohjelmasta, jota tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan ei ole hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi 18 vuotta täyttäneille, tulee tehdä 11 §:n mukainen ilmoitus Valtion elokuvatarkastamolle ennen sen esittämistä tai levittämistä täysikäisille. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan tarkastuksesta vapautetuista kuvaohjelmista.

2.

Laki**Valtion elokuvatarkastamosta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Elokuvien ja muiden kuvaohjelmien tarkastamista varten on Valtion elokuvatarkastamo, joka on opetusministeriön alainen.

Valtion elokuvatarkastamon tehtävänä on toimia kuvaohjelmien tarkastamisesta annetussa laissa (/) tarkoitettuna tarkastusviranomaisena. Lisäksi elokuvatarkastamo hoitaa ne muut tehtävät, jotka sille laissa tai asetuksessa erikseen säädetään.

2 §

Elokuvatarkastamolla on johtokunta, jon-

ka tehtävistä, kokoonpanosta ja asettamisesta säädetään asetuksella.

3 §

Elokuvatarkastamon tehtävistä ja hallinnosta säädetään tarkemmin asetuksella.

4 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki**rikoslain 17 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 17 luvun 17 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 563/1998, sekä

lisätään 17 lukuun uusi 18 a § seuraavasti:

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

17 §

Väkivaltakuvauksen levittäminen

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi

pidettävä perustultuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (/) mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla on ilmeisesti ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin mukaan.

18 a §

Kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäisille

Joka esittää tai levittää 18 vuotta nuoremmille kuvaohjelmaa, joka on kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 4 §:n 3 momen-

tin nojalla kielletty, taikka tarkastamatonta kuvaohjelmaa, joka täyttää mainitussa momentissa tarkoitettut kieltämisen edellytykset, on tuomittava *kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle sakkoon* tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta .

4.

Laki**televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 19 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan televisio- ja radiotoiminnasta 9 päivänä lokakuuta 1998 annetun lain (744/1998) 19 §:n 1 momentti seuraavasti:

19 §

Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat

Televisiotoiminnan harjoittajan on huolehdittava siitä, että televisio-ohjelmat, jotka väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muul-

la näihin rinnastettavalla tavalla ovat omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen, lähetetään sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta .

Helsingissä 4 päivänä helmikuuta 2000

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Kulttuuriministeri *Suvi Lindén*

3.

Laki**rikoslain 17 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 17 luvun 17 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 563/1998, sekä
lisätään 17 lukuun uusi 18 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

17 §

Väkivaltakuvauksen levittäminen

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain (299/1965) taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (697/1987) mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla on ilmeisesti ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin mukaan.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi *kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (/)* mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla on ilmeisesti ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin mukaan.

18 a §

Kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäisille

Joka esittää tai levittää 18 vuotta nuoremmille kuvaohjelmaa, joka on kuvaohjelmien

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tarkastamisesta annetun lain 4 §:n 3 momentin nojalla kielletty, taikka tarkastamaton kuvaohjelmaa, joka täyttää mainitussa momentissa tarkoitetut kieltämisen edellytykset, on tuomittava kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta _____

4.

Laki**televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 19 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan televisio- ja radiotoiminnasta 9 päivänä lokakuuta 1998 annetun lain (744/1998) 19 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

19 §

19 §

*Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat**Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat*

Televisiotoiminnan harjoittajan on huolehdittava siitä, että seksuaalisen sisältönsä tai väkivaltaisuutensa vuoksi lasten kehitykselle haitalliset televisio-ohjelmat lähetetään sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia.

Televisiotoiminnan harjoittajan on huolehdittava siitä, että *televisio-ohjelmat, jotka väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla ovat omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen, lähetetään sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia.*

_____ päivänä _____
kuuta _____